

Knjiga rezimea

Društvo psihologa Srbije

67.

KONGRES
PSIHOLOGA
SRBIJE

Naučno-stručni skup

*Psihologija u novom dobu:
izazovi (re)humanizacije*

Zlatibor, 22–25. maj 2019.

Knjiga rezimea

Psihologija u novom dobu: izazovi (re)humanizacije

PROGRAMSKI ODBOR

Kopredsednici:

doc. dr Mirjana Beara
spec.med.psih. Goran Kličković

Članovi:

prof. dr Bojana Škorc
prof. dr Boris Kordić
prof. dr Boris Popov
prof. dr Danijela S. Petrović
prof. dr Darko Hinić
doc. dr Dragan Žuljević
msr Ivana Koprivica
prof. dr Tatjana Stefanović Stanojević

Sekretari:

dr Milena Belić
msr Dejana Mutavdžin

ORGANIZACIONI ODBOR

Predsednik:

Duško Babić

Članovi:

Jelena Mitrašinović Brašanac
Ljubinka Vojinović
Dejana Kićanović
Centar za primenjenu psihologiju

Izdavač publikacije i organizator skupa:

Društvo psihologa Srbije, Đušina 7/3, 11000 Beograd
tel: 011/3232-961, 3035-131 i tel-faks: 011/3239-685
dpscopp@sezampro.rs
www.dps.org.rs

Štampa:

Centar za primenjenu psihologiju

Tehničko uređenje:

Stefan Ignjatović

Tiraž:

350 primeraka

SREDA, 22.5.2019.

16:00 – 17:00

SVEČANO OTVARANJE I DODELA NAGRADA

17:00 – 18:00

KOKTEL

18:00 – 19:00

PLENARNO PREDAVANJE

Jelena Manojlović: Psihologija između juče i sutra - Modernizam, postmodernizam i neuronauke

19:00 – 20:00

VEČERA

20:00 – 21:00

MOJ POGLED NA PSIHOLOGIJU

(gost: Prvoslav Plavšić)

21:00

VEČE POSVEĆENO USPOMENI NA DUŠANA MAKAVEJEVA

(voditelj: Prvoslav Plavšić)

„Misterija Makavejev“ – emisija u režiji Dragomira Zupanca, po scenariju Radmile Radaković

„WR – Misterije orga(ni)zma“ – film Dušana Makavejeva

ČETVRTAK, 23.5.2019.

9:00 – 10:00

PLENARNO PREDAVANJE
Igor Krnetić: Saosjećanje u društvu

10:00 – 10:15

PAUZA

	SALA 1	SALA 2	SALA 3	SALA 4	SALA 5
10:15 – 11:45	SESIJA Psihologija obrazovanja 1 (voditeljka: Tamara Džamonja Ignjatović)	SIMPOZIJUM: Podrška hraniteljima i deci na porodičnom smeštaju (voditelj: Nenad Opačić)	OKRUGLI STO: Psihologija u službi srpskog vojnika – Praksa i izazovi (voditeljka: Mirjana Veljković)	RADIONICA: Terapija prihvatanja i posvećenosti (ACT): Zlatiborski jam session (voditelji: Igor Krnetić i Dragan Žuljević)	OKRUGLI STO: Promocija psihologije zdravlja na radu i u organizacijama (voditeljka: Jelena Sladojević Matić)

11:45 – 12:00

PAUZA

12:00 – 13:30	OKRUGLI STO: Zakon o zaštiti podataka o ličnosti i Kodeks etike (voditelj: Jovan Mirić)	OKRUGLI STO: Prvi susret sa psihologijom – novi program nastave i učenja Psihologije u gimnazijama (voditeljka: Eleonora Vlahović)	OKRUGLI STO: Partnerski odnosi danas - istraživanja, praksa i izazovi savremenog doba (voditeljka: Nevena Čalovska Hercog)	Nastavak radionice Terapija prihvatanja i posvećenosti (ACT): Zlatiborski jam session (voditelji: Igor Krnetić i Dragan Žuljević)	OKRUGLI STO: Uloga psihologa u mobilnosti u obrazovanju- Primeri dobre prakse (voditeljka: Vesna Janjević Popović)
---------------	--	--	---	---	---

13:30 – 15:00

RUČAK

15:00 – 16:00

PLENARNO PREDAVANJE
Dunja Tutuš: Roditelji dece sa posttraumatskim stresnim poremećajem (PTSP)

16:00 – 17:30	OKRUGLI STO: Psihologija kao profesija i psihologija kao nauka: Aktuelni položaj i perspektive (voditelj: Ivan Jerković)	SIMPOZIJUM: Značaj ekološke psihologije i proučavanja odnosa čovek-sredina (voditelj: Darko Hinić)	SESIJA Klinička psihologija (voditelj: Peđa Miladinović)	OKRUGLI STO: Puna svesnost (mindfulness) i saosećanje (compassion) u kognitivno-bihejvioralnim terapijama (voditelj: Dragan Žuljević)	Prezentacija časopisa Psihologija (voditeljka: Milica Tošić Radev) Trajanje: 60 minuta
---------------	---	---	---	--	---

17:30 – 18:15

POSTER PREZENTACIJA

18:15 – 18:30

PAUZA

18:30 – 19:30

PLENARNO PREDAVANJE
Maja Mišković: Metodologija u službi humanizacije društvenih nauka – (Ne)Ugodna alijansa

19:30 – 20:30

VEČERA

20:30 – 21:30

PROMOCIJA TESTOVA / INSTRUMENATA

PETAK, 24.5.2019.

9:00 – 10:00

PLENARNO PREDAVANJE

Lepa Babić: Specifičnosti međuljudskih odnosa u diplomatiji

10:00 – 10:15

PAUZA

	SALA 1	SALA 2	SALA 3	SALA 4	SALA 5
10:15 – 11:45	SIMPOZIJUM: Rehumanizacija u psihologiji i seksualne manjine (voditelj: Ivan Jerković)	SESIJA Psihologija obrazovanja 2 (voditeljka: Gordana Đigić)	OKRUGLI STO: Primena Pravilnika o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili utvrđenog diskriminatornog ponašanja i vređanja ugleda, časti i dostojanstva ličnosti (voditeljka: Milja Krivokuća)	SESIJA Psihologija rada i organizacije 1 (voditelj: Boris Popov)	OKRUGLI STO: Savremena humanizacija i njene potencijalno dehumanizujuće zamke: četiri primera iz psihoanalitičke teorije i prakse (voditelj: Aleksandar Kostić)

11:45 – 12:00

PAUZA

12:00 – 13:30	SESIJA Partnerski odnosi i afektivna vezanost (voditeljka: Tatjana Stefanović Stanojević)	SIMPOZIJUM: Psihologija i bezbednost (voditelj: Boris Kordić)	OKRUGLI STO: Interkulturalno obrazovanje i razvijanje školskog etosa koji podržava uvažavanje različitosti (voditeljka: Danijela S. Petrović)	SESIJA Psihoterapija i mentalno zdravlje (voditeljka: Gordana Mijalković Stojilković)	SESIJA Psihologija ličnosti (voditelj: Veljko Jovanović)
---------------	--	--	--	--	---

13:30 – 15:00

RUČAK

15:00 – 16:00

PLENARNO PREDAVANJE

Zorica Marić: Razvoj zdrave emocionalne kulture i (re)humanizacija organizacije

16:00 – 16:15

PAUZA

16:15 – 17:45	SIMPOZIJUM: Umetnost, kreativnost i mentalno zdravlje (voditeljka: Bojana Škorc)	OKRUGLI STO: Primena psihologije u nastavi u funkciji prevencije problema u ponašanju (voditeljka: Milja Krivokuća)	OKRUGLI STO: Neuropsihoanaliza i njen značaj za psihoterapiju (voditeljka: Tamara Džamonja Ignjatović)	RADIONICA: Mindfulness – trening pažnje kao put u promenu (voditeljka: Ann-Marie Jelena Golden)	SASTANAK SEKCIJE psihologa u socijalnoj zaštiti
---------------	---	--	---	--	---

17:45 – 18:00

PAUZA

18:00 – 19:30	PROMOCIJA KNJIGA	SIMPOZIJUM: Mladi u fokusu: Psihološki pokazatelji zdravstvenog stanja i ponašanja mladih u Novom Pazaru (voditeljka: Đerđi Erdeš-Kavečan)	SIMPOZIJUM: Etika u sistemu socijalne zaštite (voditeljka: Sandra Perić)	SESIJA Psihologija rada i organizacije 2 (voditelj: Dag Kolarević)	SESIJA Razvojna psihologija (voditeljka: Marija Zotović-Kostić)
---------------	----------------------------	---	---	---	--

20:30

SVEČANA VEČERA

SUBOTA, 25.5.2019.

	SALA 1	SALA 2	SALA 3	SALA 4	SALA 5
9:00 – 10:30			RADIONICA: "Izazovi života" senzibilizacijska radionica o važnosti uključivanja osoba s teškoćama u razvoju u redovni život (voditeljka: Minja Jeić)	RADIONICA: Nošenje sa emocijama: Emocionalna odgovornost & regulacija emocija (voditelji: Vladan Bera i Ann-Marie Jelena Golden) Trajanje: 90 minuta	RADIONICA: Psiholog u preduzetništvu - od naučene bespomoćnosti do konkurentnog biznisa (voditelj: Boris Popov) Trajanje: 180 minuta
10:30 – 12:00			Trajanje: 120 minuta		
12:00	SVEČANO ZATVARANJE				

SADRŽAJ

PLENARNA PREDAVANJA.....	8
SIMPOZIJUMI.....	15
OKRUGLI STOLOVI.....	64
SESIJE.....	78
RADIONICE	150
PROMOCIJE.....	156
SASTANCI SEKCIJA.....	158
POSTERI.....	160

PLENARNA
PREDAVANJA

RAZVOJ ZDRAVE EMOCIONALNE KULTURE I (RE)HUMANIZACIJA ORGANIZACIJE

Zorica Marić

Institut Albert Elis za RE&KBT, REBT Pridruženi trening centar Instituta Albert Elis

Emocionalna kultura predstavlja emocionalni ambijent jedne organizacije, koji se može posmatrati kao podskup sveobuhvatne organizacione kulture. U zavisnosti od afektivnih događaja koji se odvijaju u jednoj organizaciji, načina na koji se ti događaji tumače i kako se na njih tipično reaguje, emocionalna kultura organizacije može biti zdrava ili toksična za svoje članove. Emocionalna kultura određene organizacije utiče ne samo na ljude koji su deo organizacije, već i na sve zainteresovane strane izvan organizacije, uključujući korisnike proizvoda i usluga određene organizacije. Takođe utiče na socijalnu sliku same organizacije, ali i lokalne zajednice u kojoj organizacija postoji itd. S obzirom na opseg uticaja, izlaganje će biti usmereno na rasvetljavanje nekih specifičnih procesa i interakcija u organizaciji i njihovog udela u emocionalnom reagovanju pojedinaca i grupa, kao i na rezultate istraživanja uticaja individualnog i grupnog afekta na grupne i dijadne interakcije. Biće izložen kognitivno-biheviornalni model organizacionog koučinga, koji se primenjuje sa ciljem lične i organizacione dobrobiti, sa naglaskom na dve perspektive: upravljanje spoljašnjim manifestacijama emocionalnih stanja koja se doživljavaju i upravljanje subjektivnim doživljajima sopstvenih emocionalnih stanja, kao i dodirne tačke ove dve perspektive. Biće razmotreno na koji način koučing psihologija, kao relativno nova oblast primenjene psihologije koja eksplicitno promovise psihologiju kao osnov organizacione koučing prakse, može doprineti poboljšanju emocionalne kulture u domenu rada.

RODITELJI DECE SA POSTTRAUMATSKIM STRESNIM POREMEĆAJEM (PTSP)

Dunja Tutuš

Univerzitetaska klinika u Ulmu, Nemačka

Iako je podrška roditelja ključna za oporavak dece/adolescenata od traumatskih iskustava, roditelji mogu istovremeno da predstavljaju i faktor rizika za nastanak, razvoj i trajanje psihičkih simptoma kod dece izložene traumi.

Roditelji čija deca su doživela traumu neretko razvijaju sopstvene simptome poput anksioznosti, depresivnosti, posttraumatskog stresa (PTS), ali i disfunkcionalne kognicije u vezi sa traumom. Kognitivne distorzije, poput doživljaj sveta kao opasnog mesta i sebe samog kao isuvise slabog da bi se nosio sa opasnostima, uz osećaj krivice za traumu mogu kratkoročno da imaju protektivan efekat, ali na duge staze pospešuju PTS simptome. Roditelji sa izraženim PTS simptomima i kognitivnim distorzijama mogu da postanu u odnosu prema deci hiperprotektivni, da im ograničavaju autonomiju i u komunikaciji često potenciraju opasnost. Ovakve kognitivne distorzije deca usvajaju od roditelja što može da utiče na razvoj njihovih simptoma. Osim toga, roditelji su sa sopstvenim psihičkim simptomima neretko emotivno nedostupni za svoju decu, ili ih pak izbegavaju, pokušavajući na taj način da izbegnu konfrontaciju sa traumom.

Važno je napomenuti da nisu roditelji jedini koji utiču na simptome dece. Takođe i simptomi kod deteta mogu da pojačaju simptome kod roditelja, što implicira neophodnost intervencija koje uključuju i decu i njihove roditelje. Trauma-Focused Cognitive Behavioral Therapy (TF-CBT) intenzivno je proučavana i visoko efektivna intervencija koja uključuje i decu i njihove roditelje. U TF-CBT terapeut radi većinu vremena pojedinačno sa detetom i pojedinačno sa roditeljem. Fokus je na detetu, a roditelji uče tehnike, sa ciljem da pomognu detetu da vežba stečena znanja između terapijskih seansi i na taj način ih implementira u svakodnevicu. Od toga ne profitiraju samo deca, već i roditelji jer im terapijska znanja pomažu da se lakše nose sa sopstvenim simptomima. Nakon faze stabilizacije i učenja terapijskih veština, dolazi faza postepene konfrontacije sa traumatskim sećanjima, tokom koje dete detaljno predstavlja svoju traumu u pismenom ili nekom drugom formatu. Na kraju ove terapijske faze dete deli svoj trauma narativ sa roditeljem, uz prisustvo terapeuta koji je oboje pripremio za ovu seansu. Tema preostalih seansi je integracija naučenog, rad na (osećaju) sigurnosti, kao i planovi za budućnost.

Iako prevashodno razvijena za decu sa PTSP-om, TF-CBT se pokazala kao izuzetno efikasna i za njihove roditelje.

SPECIFIČNOSTI MEĐULJUDSKIH ODNOSA U DIPLOMATIJI

Lepa Babić

Ministarstvo inostranih poslova Bosne i Hercegovine,

Odjel za međunarodnu naučnu, tehničku, obrazovnu, kulturnu i sportsku saradnju

U ovom predavanju ćemo se ograničiti na onu vrstu diplomatije koja predstavlja profesionalnu aktivnost ili veštine koje koriste predstavnici država u inostranstvu radi upravljanja međudržavnim odnosima. U drugom značenju te reči, diplomatija predstavlja umetnost odnosa sa ljudima na planiran i taktičan način. Cilj nam je da prikažemo, kako se diplomatija kao umetnost odnosa sa ljudima, može koristiti za postizanje ciljeva u međudržavnim odnosima u okvirima profesionalne uloge diplomata.

Diplomatija ima svoje jasne procedure i pravila ponašanja (formalizovani odnosi). Organizacija diplomatije odvija se u ministarstvima inostranih poslova koja su povezana sa mrežom diplomatsko-konzularnih predstavništava po drugim državama sveta. Ministarstvo inostranih poslova sprovodi spoljnu politiku države, tako da diplomate u diplomatsko-konzularnim predstavništvima dobijaju jasne instrukcije za rad.

Po dolasku u državu u kojoj je raspoređen, diplomata, zahvaljujući procedurama i pravilima, kroz formalizovane susrete gradi mrežu međuljudskih odnosa. Mnogi od formalnih odnosa, zahvaljujući umešnosti diplomate, postepeno se relaksiraju i pretvaraju dobrim delom u neformalne odnose. Mogli bismo reći da se uspešnost jednog diplomate meri i kroz količinu i kvalitet opuštenosti i neformalnosti u inače formalnim odnosima. Upravo taj postignuti kvalitet omogućava da se mnogi oblici saradnje lakše i uspešnije realizuju, što i jeste osnovni cilj u međudržavnoj saradnji. Važno je napomenuti da ovde govorimo o aspektu međuljudskih odnosa, a podrazumevamo da diplomata ima široko obrazovanje i kompetencije kako bi mogao na profesionalan način pristupiti različitim značajnim oblastima delovanja.

Naš cilj je da skrenemo pažnju na značaj poznavanja psihologije međuljudskih odnosa u diplomatiji. Tu spadaju segmenti kao što je poznavanje socijalne kognicije, posebno u multikulturnom okruženju, uključujući upravljanje impresijama, stavovima, atribucijama, raznim oblicima pristrasnosti, zatim grupne dinamike, na primer takmičarski ili saradnički odnosi, upotreba timskog rada, te upavljanje međuljudskim odnosima, posebno negovanje prijateljskih odnosa.

METODOLOGIJA U SLUŽBI HUMANIZACIJE DRUŠTVENIH NAUKA: (NE)UGODNA ALIJANSA

Maja Mišković

Visoka škola za doktorske studije na Univerzitetu Konkordija u Čikagu

Izlaganje polazi od dve postavke: da su metodološka pitanja epistemološka pitanja, koja su uvek i neizbežno utemeljena u odnosima moći, i da podatak istraživanja simbolizuje (a) fond empirijskog materijala koji se sistematski sakuplja, analizira i interpretira u cilju sticanja znanja i (b) priznanje da kvalitativni podaci imaju isti značaj u proučavanju empirijske stvarnosti kao i kvantitativni podaci, te da se radi o različitim vrstama koje ispunjavaju različite svrhe, a ne o hijerarhiji koja implicira vrednosti (koji metod je “bolji”). Ovo znači da su nauke ukorenjene u kulturnim i jezičkim obrascima, što nas vodi do kontekstualne, društveno konstruisane prirode znanja stečenog istraživanjem. Kriterijumi kojima se u ovom procesu služimo nisu nađeni u naučnom vakumu nego su proizvod ljudskih odluka. Još je Crombach 1982. godine tvrdio da je validnost subjektivna, a ne objektivna, te da je verodostojnost zaključaka ono sto se računa. “A verodostojnost, da izvremo cliché, uvek leži u ušima slušaoca”.

Drugi deo izlaganja pružiće uvid u mogućnosti različitih metodologija u doprinosu humanizacije istraživanja i problematizovati ideju da je uloga metodologije kao agenta humanizacije moguća u doba nadziračkog kapitalizma [surveillance capitalism], i nadmetanja “istina”i “alternativnih činjenica”. Izlaganje će prikazati multiplicitet metodologija koje se koriste u američkom akademskom diskursu i navesti studije koje su označile promenu dominantne paradigme (npr. inkluzija i socijalni model invalidnosti, kritička teorija rase [Critical Race Theory], intersekcionalnost). Promena se u ovom kontekstu shvata kao kritika i odbacivanje dotadašnjih modela u ime razotkrivanja nepravde, diskriminacije i potlačivanja, te nuđenja drukčijeg viđenja individualnog i društvenog života. Nauka i njene metode ne deluju van šireg ideološkog, ekonomskog i kulturnog miljea. One, što otvoreno što implicitno, doprinose kontroli i manipulaciji, a ponekad i povređivanju individue (npr. uloga Američke psihološke asocijacije u metodama “unapređenog ispitivanja” zatvorenika osumnjičenih za terorizam, ili socijalnih mreža koje tretiraju korisnike kao bazu podataka u cilju stvaranja profita, pri čemu se ranjivost ljudske psihologije otvoreno eksploatiše).

U zaključku, izlaganje će ponuditi ideje korišćenja različitih metoda i metodologija u istraživanju i strategije u širenju rezultata putem konferencija i naučnih časopisa.

PSIHOLOGIJA IZMEĐU JUČE I SUTRA - MODERNIZAM, POSTMODERNIZAM I NEURONAUKA

Jelena Manojlović

Odsek za Psihologiju Fakulteta za medije i komunikacije

Izlaganje će se usresrediti na raspravu o promenama predmeta psihologije i to u odnosu na promene i proširenje polja proučavanja, promene načina posmatranja i načina istraživanja, kao i načina obrade, interpretacije i razumevanja dobijenih rezultata.

Od prvih početaka u drugoj polovini 19. veka kada je psihologija nastojala da se ponaša kao egzaktna nauka i da se ograniči na laboratorijska istraživanja i psihofiziku, brzo se prešlo na kompleksnije zadatke kao što je to merenje inteligencije, istraživanja ponašanja i ličnosti i potom konstrukciju eksplanatornih teorija. Tokom vremena, psihologija se sve više širila i ulazila u nove segmente života i postala ne samo nauka nego i globalni pristup razumevanju sveta (od osobe do društvenih procesa i politike). U poslednjih 150 godina, kako psihologija postoji kao nauka, dogodila se ogromna akumulacija podataka, razvile su se kompleksnije statističke metode i kompjuterizacija, uzimaju se u obzir kulturološke i rodne dimenzije, kao značajne odrednice u tumačenju rezultata, i uvode se neuro-nauke kao (verovatna) baza svih psiholoških procesa. Istovremeno sa pojavom postmodernizma, devedesetih godina prošlog veka, intenziviraju se epistemološka pitanja, osporava se pozitivistički pristup i kritički se posmatra pokušaj psihologije da bude 'egzaktna' nauka. Uvodi se ideja o socijalnoj konstrukciji realnosti, dovode se u pitanje osnovne postavke moderne psihologije, fokus se pomera sa osobe na relacije i kontekst, osporava se ekspertnost i pozicija moći koju nauka ima.

Uvođenje relativističke epistemologije traži nove konceptualizacije, pa se rekonceptualizuju mnogi konstrukti, preispituju se metode i validnost istraživanja, i na osnovu njih izvedenih zaključaka, ali se ide i u ekstreme prevelike subjektivnosti i negiranja supstantivnosti i često se zaboravlja da bi i sam socijalni konstrukcionizam morao da se podvrgne proverbi i odrekne se pretenzije na vrhovnu istinu.

Iako u sadašnje vreme nema novih velikih eksplanatornih teorija, i dalje se sprovode istraživanja svih vrsta ali uz, u većini slučajeva, pooštrene etičke standarde profesije, bolju zaštitu ispitanika i poboljšanu kontrolu istraživanja. Bez obzira na pozitivne trendove javlja se i mnoštvo irelevantnih istraživanja, saopštavaju se rezultati male značajnosti, i dalje se ispituje samo mali segment privilegovane populacije, postoji pristrasnost u interpretaciji rezultata uz teškoće replikovanja studija na kojima su zasnovana mnoga osnovna psihološka uverenja... Možda i kao odgovor na neujednačenost psiholoških tumačenja i pristupa širi se i postaje sve intenzivnije oslanjanje na biologiju, na 'objektivno' merenje korišćenjem novih neuropsiholoških tehnika što, ma koliko korisno, donekle predstavlja pretnju (novog) redukcionizma po kome bi se svi psihološki procesi mogli objasniti kao moždani procesi i u kome bi se psihologija svodila samo na nauku o funkcionisanju mozga.

Postavlja se pitanje šta je sve psihologija danas i kako se mogu pomiriti svi ovi raznorodni trendovi – tendencija ka pozitivističkoj ekspertnosti, tendencija ka socijalnoj relativizaciji i tendencija ka biološkoj objektivizaciji – i kako će izgledati psihologija sutrašnjice?

SAOSJEĆANJE U DRUŠTVU

Igor Krnetić

Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci

Decenije istraživanja fokusirala su se na psihologiju ljudske patnje i bacile svjetlo na taj fenomen. Važan rezultat tih istraživanja je da ljudska patnja, koliko god neugodna bila, često ima i svjetlu stranu, ali i da toj svjetloj strani posvećujemo malo pažnje kroz istraživanja i svakodnevno usmjeravanje naše pažnje. Ta svjetla strana je saosećanje. Naime, ljudska patnja je često praćena divnim djelima saosećanja.

S druge strane, istraživanja i naša svakodnevna pažnja mnogo češće su usmjereni na ljudsku bezosjećajnost prema patnji: da su ljudi, kada su suočeni sa patnjom, sposobni ne samo da 'okreću glavu' od nje, već i da je pojačavaju kod drugih i sebe; šta više da svjesno i namjerno stvaraju patnju (i nakon toga je dodatno pojačavaju).

Šta je saosećanje i kako se razlikuje od empatije i altruizma? Da li je saosjećanje urođeno ili naučeno? Gdje su korijeni saosjećanja? Da li možemo biti saosjećajni prema mračnoj strani ljudske prirode, kao što su bezosjećajnost, okrutnost i hostilnost? Da li možemo kultivirati saosjećanje u društvu? Na koji način i zašto? Koji su efekti saosjećanja za pojedinca i za društvo?

Ovo su neka pitanja koja će biti rasvijetljena kroz pregled savremenih istraživanja i prakse. Ukoliko prilike dozvole, biće urađene iskustvene vježbe za razvijanje saosjećajnog uma, koje su kreirane za direktno doživljavanje efekata saosjećajnog uma.

SIMPOZIJUMI

NEUROBIOLOŠKI ASPEKTI PSIHOTERAPIJE

Slobodan Nikolić

Centar za dubinsko – psihološko istraživanje snova IMAGO, centarIMAGO@gmail.com

Poznato je da prefrontalni režnjevi grade nadstrukturu nad ostalim delovima mozga. Oni integrišu sve spoljne i unutarnje informacije sa prethodnim iskustvom i u njima se odvija planiranje naših budućih aktivnosti. Ono što uzrokuje nesklad u ovom procesu može se opštim imenom zvati „potiskivanje“. U biološkom smislu, to je isključenje određenih delova mozga iz izvršne kontrole koju vrše oblasti prefrontalnog korteksa. Ne postoji jedno potiskivanje, već više različitih vrsta, u zavisnosti od toga koji deo mozga se isključuje, pa to može da produkuje različite patološke slike. Cilj lečenja razgovorom je da se delovanje prefrontalnih režnjeva proširi. Sve studije funkcionalnog snimanja mozga o efektima psihoterapije pokazuju da se psihoterapijom zaista menja funkcionalna aktivnost mozga, da promene utiču na terapijski ishod i da se promene događaju u prefrontalnim režnjevima prednjeg mozga. U slučaju terapije razgovorom ova promena se dešava posredstvom jezika kojim se uspostavljaju snažne veze između konkretnih iskustava čime se menja programiranje budućeg ponašanja u skladu sa terapijskim ciljevima. Uz to, koristi se i internalizacija koja može biti podstaknuta prirodom transferne veze klijenta i terapeuta. Iako su ovo još u velikoj meri samo hipoteze, one deluju solidno zasnovane na novim neuroanatomskim nalazima. Nova istraživanja će pokazati koje vrste psihopatologe najbolje reaguju na terapiju razgovorom, ali je važno da sada imamo naučnu potvrdu da zaista deluju. Cilj koji Mark Solms i njegove kolege postavljaju pred sebe i sve buduće istraživače jeste da se ne staje u odbranu postojećih upitnih psihoanalitičkih ili drugih teorija. On poziva da se novo znanje proveri i testira naučnim metodama i uzajamnim testiranjem neuronauka i psihoanalize radi pouzdanijeg i efektivnijeg praktičnog znanja.

Ključne reči: psihoterapija

NEUROFIZIOLOGIJA PROCESA SANJANJA I IMPLIKACIJE ZA PSIHOTERAPIJU

Slobodan Nikolić

Centar za dubinsko – psihološko istraživanje snova IMAGO, centarIMAGO@gmail.com

Za san je neophodna unutrašnja pobuđenost mozga bez obzira da li ovu pobuđenost izazivaju dnevni utisci, REM proces ili neka snažna emocija. Emocionalni sistem POTRAGE (prema Panksepovoj terminologiji) je taj koji pokreće naše apetitivno (libidinalno) interesovanje za svet oko nas, ali pokreće i proces sanjanja. Iz tog razloga san kod snevača kao da pokreće pitanja : „Šta je ovo? Ovo bih želeo da istražim.“ Iako je REM proces jedan od najpouzdanijih aktivatora sanjanja, on nije jedini. Sanjanje može da bude podstaknuto i misaonim procesima. Ovim nalazima Solms direktno dovodi u pitanje teze Hobsona i MekKarlija da su snovi samo nuspojava jednog primarno fiziološkog procesa. Taj misaoni proces može biti povezan sa nekim epizodičnim sećanjem, a ponekad je dovoljan i osećaj. Dalje istraživanja su pokazala da ne postoje nikakve razlike između REM i ne-REM snova. Vrlo je verovatno da sanjamo jer kada spavamo ne možemo tragati oko sebe. Snovi su tu umesto spolja usmerene aktivnosti. U toku sanjanja nisu aktivni frontalni režnjevi prednjeg mozga, gde se nalaze naše inhibitorne funkcije. Aktivnost je u zadnjem delu prednjeg mozga – u višim vizuelnim zonama korteksa, na spoju okcipitalnog, temporalnog i parijetalnog režnja. Neinhibirano delovanjem frontalnih režnjeva, subjektivno iskustvo može postati bizarno i fantazmagorično. U snovima postoji velika aktivnost u delovima limbičkog sistema, a naročito u amigdali koja upravlja našim emocijama, a pre svega strahom. U snovima su često naročito intenzivne emocije, a upadljive su i neobične vizualne predstave. Ono što se nameće kao verodostojan radni zaključak, koji potvrđuje i psihološka analiza snova, je da su snovi samostalan neuropsihološki fenomen, koji ima specifičan zadatak kompletnije emocionalne i kognitivne obrade svih dosadašnjih informacija i iskustava osobe koja sanja, što ih čini važnim sadržajem za analizu u psihoterapijskim procesima.

Ključne reči: psihoterapija, analiza snova, neurofiziologija

NEUROPSIHOANALITIČKA DOKTRINA

MARKA SOLMSA

Milan Popov

Institut za filozofiju i interdisciplinarnu studiju Novi Sad, ceripsrbija@yahoo.com

Ključna pitanja koja Solms postavlja u svom radu su: Zašto imamo um? Čemu služi um? Šta to um radi? Kako se funkcije i radnje uma razlikuju od onoga šta mozak radi? O čemu su umetnička dela, ako ne o životu uma? Za Solmsa neuronauka proučava aparat uma, dok su obimna proučavanja filozofije i psihologije doprinela njegovom razumevanju, a psihijatrija i psihoterapija tretiraju njegove poremećaje. Dakle, odgovori koje tražimo moraju premostiti sve ono što te discipline posebno istražuju. Ovaj transdisciplinarni, interdisciplinarni i integrativni pristup Solms naziva neuropsihoanaliza. Um je za Solmsa subjektivni aspekt tela, odnosno to je za Solmsa i prvo svojstvo uma. Međutim, biti svestan je nešto više nego biti budan, znači osećati se kao nešto budno. Prema Solmsu, upravo ovaj osećaj nam daje predstavu o tome šta je svest. Aktiviranje retikularnog sistema odgovorno je za svest, ali je ona povezana i sa drugim delovima i aktivacijama moždanih struktura koje prate vitalne funkcije. On predlaže da je neophodno pronaći baš onaj deo mozga koji nam omogućava da se osećamo živim. Odgovorni deo mozga za takvo stanje je sistem produženog retikularnog talamičkog aktiviranja, odnosno periakveduktalna siva materija. Svi kičmenjaci imaju taj deo mozga koji je evoluirao još pre 525 miliona godina. Svest je za Solmsa drugo svojstvo uma. Razvijajući dalje ideju o umu, Solms uvodi još jedno svojstvo pored subjektivnosti i svesnosti, a to je intencionalnost, tj. usmerenost na objekat. Takva usmerenost moguća je bez svesne namere. Veliki deo naučenog, a zatim automatizovanog čini taj mentalni proces nesvesnog, jer nije više potrebno da ih budemo svesni. Za njega, jezgro svesti je emocija, ali osećanja su motivisana interesom. Motivisana intencionalnost teži ka spoljašnjim stvarima. Iz anatomske i fiziološke perspektive Solms je sagledao i taj koncept. Četvrta osobina uma je za M. Solmsa i najvažnija, a to je delovanje. U trenutku kada morate da donesete odluku ne posežete za instinktom, instinkti ne zahtevaju odluke. Instinkti su ugrađeni, to je automatski način reagovanja u situacijama od biološkog značenja. Međutim, život je mnogo kompleksniji da bi se nagon mogao izboriti sa njim. Mi moramo naučiti o stvarima i načinu odnosa prema stvarima. Učenje ovih složenosti daje nam fleksibilnost, međutim mi moramo odlučiti, posao odlučivanja je na nama. Zapravo, po Solmsu, ovde nastaje razmišljanje. Razmišljajući šta će se desiti, a šta ne, uvodimo virtuelni ishod. Zamišljeni ishod u virtualnoj stvarnosti uma je razmišljanje, a ono se veoma razlikuje od instinkta. Fiziološki gledano, inhibicija nam omogućava da ne delujemo na instinktivan način, smatra Solms.

Ključne reči: neuropsihoanaliza, Mark Solms

ANATOMIJA SVESTI I INTENCIONALNOSTI U NEUROPSIHOANALITIČKOJ DOKTRINI

Milan Popov

Institut za filozofiju i interdisciplinarnu studiju Novi Sad, ceripsrbija@yahoo.com

Frojd je smatrao da je veći deo našeg mentalnog života nesvestan, a da je svest samo osobina jednog dela uma. Njegova verzija da postoje dve opažajne površine svesti, pobudila je neuronaučnike da istraže i uporede njegove ideje sa moždanim mehanizmima svesti. Iz anatomske i fiziološke perspective, oslanjajući se na radove Damazija i Panksepa, Solms smatra da je odgovorni deo mozga za takvo stanje, sistem produženog retikularnog talamičkog aktiviranja ERTAS, u koji pripadaju i jedra periakveduktalne sive materije veličine glave šibice. Ukoliko stimulišemo zadnji deo periakveduktalne sive materije, tada osećamo neprijatnost, ali ako stimulišemo prednji deo osećamo zadovoljstvo. Ujedno Solms smatra da su ove strukture najvažnije i za bazične emocionalne upravljačke strukture u koje spadaju potraga, bes, strah i panika. Solms smatra da je sličnost između Frojdovog i Damaziovog neuronaučnog modela svesti vrlo upadljiva a ideja da se najveći deo mentalnog funkcionisanja odvija nesvesno, široko je prihvaćena u kognitivnim neuronaukama danas. Frojd je 1923. prepoznao da racionalni, realnošću ograničeni, deo uma nije nužno svestan pa čak ne ni nužno sposoban da postane svestan, tvrdeći da je samo mali deo aktivnosti sposoban da postane svestan. Ego-va glavna funkcionalna osobina nije svesnost već inhibicija. Ova inhibitorna sposobnost je osnova "sekundarnog procesa" mišljenja koja se razlikuje od "primarnog procesa" mišljenja. Upravo je ovo osobina a ne svest koja je dala Frojdovom egu i Damazovom "autobiografskom selfu" izvršnu kontrolu nad automatizovanim biološki određenim funkcijama uma. Iz anatomske i fiziološke perspective moguće je sagledati i koncept intencionalnosti objašnjava Solms. Sistem retikularne formacije je poput prekidača za svest. On je odgovoran i za kontrolu snage svesti. Povezivanje moždanog stabla sa prednjim mozgom i sa drugim delovima velikog mozga izvršavaju veliki broj kola koje nazivamo limbička kola. Rawls to naziva sistem nagrade, Berridge sistem želje, a Panksepp sistem traženja. Anatomski gledano to je mezokortički-mezolimbički dopaminski sistem. Za Solmsa je od ključne važnosti intencionalni sistem, sistem traženja sa kojim se upuštamo u svet i učimo o svetu u svetu, a naše učenje, bilo to svesno ili po Frojdu "nesvesno učenje", gradi se iz iskustva.

Ključne reči: svesnost, intencionalnost, neuropsihoanaliza

2.

Psihologija i bezbednost

VODITELJ: Boris Kordić

Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu, kordic@fb.bg.ac.rs

Psihologija kao nauka svoju primenu nalazi u veoma različitim oblastima ljudskog života. Bez obzira o kojoj je oblasti reč, ličnosti, porodici, organizaciji, društvu, za svakog čoveka je važno pitanje njegove bezbednosti i sigurnosti. Pitanjima bezbednosti se bave mnoge naučne discipline, izdvajajući pojedine segmente ove teme, ali je važno naglasiti i razvoj studija bezbednosti ili nauka bezbednosti koje se bave najširim spektrom bezbednosti koji uključuje tematske oblasti kao što su: ljudska bezbednost, korporativna bezbednost, urbana bezbednost, sajber bezbednost, bezbednost u vanrednim i akcidentnim situacijama, pitanja bezbednosti u oblasti upravljanja ljudskim resursima, i slično. Cilj ovog simpozijuma je da prikazemo značaj saradnje psiholoških i nauka bezbednosti stavljajući čoveka u središte pažnje i naglašavajući značaj ljudskog pristupa u svim oblastima koje se bave bezbednosnim aspektima ljudskog života.

Načini na koji psihologija i bezbednost utiču jedna na drugu ili se dopunjuju, mogu se prepoznati u različitim istraživačkim i bezbednosnim praksama od izučavanja terorizma (grupna dinamika, grupno identifikovanje, pojedinac i njegove “unutrašnje granice”, dekonstrukcija mentalnih mapa), socijalnog inženjeringa (u kontekstu bezbednosti informacija i korišćenju prevara za manipulaciju pojedincima), grupnog konflikta (kako materijalna nejednakost ili konkurencija za resurse rezultira međusobnom saradnjom ili konkurencijom), do istraživanja kako se emocije, posebno strah, aktiviraju kao odgovor na (bezbednosne) pretnje. U skladu sa navedenim, u okviru simpozijuma koji smo nazvali “Psihologija i bezbednost”, predstaviće se autori koji će govoriti o temama koje uključuju psihološku dimenziju u izučavanjima i istraživanjima kojima se trenutno bave, a odnose se na: ljudsku bezbednost, vanredne situacije kao izazov za javno zdravlje, negovanje humanog odnosa u takmičarskom okruženju (HRM praksa), psihologiju obaveštajne analize, te značaj psihologije u izučavanju zločina i različitih oblika kriminaliteta.

Pored navedenog, želimo ukazati na značaj obrazovnih institucija u razvoju multidisciplinarnih programa sa naučnim i stručnim znanjima koja mogu unaprediti opšte razumevanje i poboljšanje stanja bezbednosti, uključujući pored tradicionalnih pristupa i savremena shvatanja i razumevanja bezbednosti neodvojiva od kvaliteta života pojedinaca i društvenih zajednica. Takođe, važno je promovisati odgovarajuća istraživanja, otvoriti forum za raspravu o naučnim, praktičnim i etičkim pitanjima, okupiti istraživače i praktičare koji će objediniti različite perspektive, među kojima psihološka perspektiva zauzima značajno mesto.

PSIHOLOGIJA BEZBEDNOSTI I/ILI BEZBEDNOSNA PSIHOLOGIJA

Svetlana Stanarević

Fakultet bezbednosti, svetlana_stanarevic@yahoo.com

Naučne discipline međusobno komuniciraju, kroz teorijske koncepte, kao i istraživačke prakse, a multidisciplinarnost i interdisciplinarnost su poželjne interakcije za sve koji neguju naučni pristup stvarnosti. Postoje autori koji već izvesno vreme ukazuju na značaj kreiranja multidisciplinarnih studija bezbednosti (Philippe Bourbeau, Security – Dialogue across Disciplines, 2015). Upravo psihologiju, kao bazičnu disciplinu, koja se bavi proučavanjem psihičkog života, odnosno ponašanja ljudi, sa mnogim svojim poddisciplinama, teorijskim i primenjenim, želimo predstaviti kao neizostavni deo nauka i/ili studija bezbednosti.

Dugo su se istraživanja u bezbednosti fokusirala na uslove koji jačaju ili umanjuju bezbednost i pri tom tretirali bezbednost kao objektivni fenomen koji je pod uticajem određenog niza faktora. Međutim, treba shvatiti da razumevanje pitanja bezbednosti zahteva i psihološku analizu. Tako, na primer, jedan od pristupa smatra da bezbednost ne postoji ukoliko je odvojena od opažanja (perception) pojedinaca. Pojedinci opažaju spoljašnje događaje i uslove, procenjuju ih i formiraju verovanja o stanju bezbednosti u skladu sa subjektivnim doživljajem objektivnih okolnosti. Procena bezbednosti je, dakle, složen kognitivni proces, začinjen emocionalnom komponentom i zasnovan na ličnim uverenjima, stavovima i usvojenim vrednostima koja čine subjektivni pogled na stvarnost. Zato je važno i ukazati na problem nebezbednosti koji se osim u političkom, društvenom i ekonomskom smislu, može analizirati i kao psihološki fenomen.

Pitanje ili dilema, da li treba govoriti o psihologiji bezbednosti ili bezbednosnoj psihologiji se može svesti na igru reči, ali i na pitanje kognitivne nauke o tome kako ljudski mozak opaža rizike i bezbednost ili kako se psihologija može koristiti za poboljšanje našeg razumevanja i odgovora na različite bezbednosne izazove, rizike i pretnje koje nameće savremeno okruženje. Način na koji se ove discipline dopunjuju, može se prepoznati u različitim istraživačkim i bezbednosnim praksama od izučavanja i istraživanja terorizma (grupna dinamika, grupno identifikovanje, pojedinac i njegove “unutrašnje granice”, dekonstrukcija mentalnih mapa), socijalnog inženjeringa (bezbednost informacija i korišćenja prevara kako bi se manipulisalo pojedincima ili grupama), grupnog konflikta (kako materijalna nejednakost ili konkurencija za resurse dovodi do psiholoških sila koje rezultiraju međusobnom saradnjom ili međusobnom konkurencijom i drugi nematerijalni uzroci koji objašnjavaju grupne odnose), do specifičnog istraživanja straha i načina na koji se aktivira kao odgovor na (bezbednosnu) pretnju. S tim u vezi, značajna su i saznanja do kojih dolaze: socijalna psihologija, evolucionarna psihologija, bihejvioralna ekonomija, kognitivna psihologija i to za oblasti: nacionalne i ljudske bezbednosti, korporativne, urbane, sajber bezbednosti i mnoge druge.

Ključne reči: psihologija, bezbednost, interdisciplinarnost

MOGUĆI DOPRINOS PSIHologa PRIMENI KONCEPTA LJUDSKE BEZBEDNOSTI

Ivica Đorđević

Fakultet bezbednosti, djivica@gmail.com

Cilj rada je da se ukaže na potencijal koji nudi koncept ljudske bezbednosti (KLjB) kao analitički okvir za učešće psihologa u istraživanjima koja mogu da doprinesu podizanju nivoa bezbednosti. KLjB je baziran na ličnoj percepciji okruženja i zato postoji potreba da se utvrdi utemeljenost subjektivne percepcije objektivnog stanja. Zahvaljujući znanjima i tehnikama istraživanja koje su psiholozima bliske mogu se utvrditi faktori koji doprinose navedenim razlikama i usmeriti energija ka otklanjanju realnih izvora nesigurnosti.

KLjB nastaje kao reakcija na nedostatak u funkcionisanju klasičnih bezbednosnih mehanizama. U osnovi koncepta je ideja da se stanje bezbednosti vrednuje kroz kvantifikaciju konkretnih indikatora koji se odnose na kvalitet života građana. Nakon pada Berlinskog zida i efekata tranzicionih procesa, na prostoru nekadašnjeg istočnog bloka, uočeni su izvesni retrogradni trendovi pri uspostavljanju novog političkog i ekonomskog sistema. Posledice nametanja neoliberalne dogme nisu bile ograničene samo na prostor nekadašnjih socijalističkih (komunističkih) zemalja. Nakon pada Berlinskog zida proces globalizacije je obuhvatio čitavu planetu i konačno opravdao svoj naziv. Imajući u vidu navedene procese eksperti Programa za razvoj OUN (The United Nations Development Programme – UNDP) su 1994.godine kreirali analitički okvir koji snagom argumenata treba da ukaže na potrebu za drugačijim pristupom uređenju globalnih procesa.

Potreba za uspostavljanjem konzistentnog mehanizma analize, koji će verodostojno odražavati nivo kvaliteta života građana nezavisno od njihove teritorije življenja, porekla, nacionalnog ili konfesionalnog opredeljenja, je direktna posledica nivoa globalizacije ljudskih aktivnosti. Kvalitet života građana, kao članova globalne zajednice, (u nastajanju) KLjB analizira kroz 7 dimenzija i odgovarajući broj indikatora unutar svake od dimenzija. Ekonomska situacije, stanje zdravstvenog sistema, kvalitet ishrane, ekološke prilike, karakter političkog Sistema. Lična i bezbednost zajednice su dimenzije na osnovu kojih se može relativno dobro utvrditi bezbednosna situacija na određenom prostoru. Analizom i ukrštanjem podataka možemo da utvrdimo uzroke aktuelnog stanja, kao i da predvidimo buduće trendove, odnosno delujemo preventivno kako bismo predupredili negativne pojave. Za svaku od navedenih dimenzija postoje odgovarajući podaci u zvaničnim statističkim izvorima. Međutim, postoje situacije kada prikazani statistički podaci nisu komplementarni sa percepcijom građana i tada je neophodno dodatno istraživanje. Adekvatna formulacija pitanja omogućava kvalitativnu analizu na osnovu koje utvrđujemo koliko su postojeći strahovi opravdani i bazirani na realnim izvorima ugrožavanja. Intervjui i ankete nam omogućavaju posredno dolaženje do materijala za analizu jer je teško doći do direktnih podataka koji odslikavaju bezbednosnu situaciju. Primera radi, korupciju kao značajan bezbednosni izazov nije moguće direktno izmeriti i zato se nivo korupcije iskazuje putem Indeksa percepcije korupcije.

Ključne reči: koncept ljudske bezbednosti, istraživački instrumenti, multidisciplinarnost, psiholozi.

KRIMINALNA PSIHOLOGIJA – PREGLED NAJVAŽNIJIH PSIHOLOŠKIH TEORIJA O KRIMINALITETU

Aleksandra Ilić

Fakultet bezbednosti, alex.mag.ilic@gmail.com

Cilj rada je da se ukaže na problem mogućnosti sagledavanja objektivnog rizika od kriminaliteta i povezanih pojava s jedne strane i subjektivne percepcije građana u vezi sa tim sa druge strane. Savremeno društvo karakteriše proces globalizacije koji se manifestuje i u kontekstu razumevanja rizika koji se uglavnom doživljavaju kao opšta i zajednička stvar. Najvažniju ulogu u stvaranju takve slike rizika imaju mediji koji su posebno odgovorni za predimenzioniranje pojedinih rizika i stvaranje pogrešne percepcije građana u vezi sa tim što često vodi pojavi strahova. Epidemija gripa, globalno zagrevanje, masovne migracije stanovništva su samo neki od rizika koji izazivaju pažnju javnosti.

Na ovom mestu, posebno će biti istaknut rizik od kriminaliteta, koji je omiljena tema medija, a naročito u kontekstu nasilničkog kriminaliteta koji izaziva najveću pažnju javnosti. Zahvaljujući medijsko slici obični ljudi izvedu zaključak da je problem nasilja sve veći što prvenstveno pogoduje nastanku moralne panike na koju se nadovezuje strah od zločina. Samo na osnovu analize medijskog izveštavanja o nasilničkom kriminalitetu može se izvesti zaključak da postoji značajna veza između načina na koji mediji izveštavaju o kriminalitetu i karakteristika straha od zločina koji građani osećaju. Takođe, karakteristike auditorijuma utiču na razumevanje medijskog sadržaja i u tom smislu se mogu uočiti razlike između pojedinaca kada je u pitanju strah od zločina. S druge strane, postoji stav da mediji prepoznaju psihološku potrebu ljudi da se bave zločinom na benigni način, konzumiranjem odgovarajućih medijskih sadržaja, što je društveno prihvatljiv način zadovoljavanja te potrebe. Treba pomenuti i da proces urbanizacije takođe utiče na percepciju rizika od kriminaliteta kao i strah od zločina s obzirom na ubrzan porast stanovništva u gradovima kao i medijsko izveštavanje o zločinima koji su izvršeni u gradskim područjima koje ističe urbane karakteristike zločina.

Svi pomenuti aspekti povezanosti javne slike zločina i srodnih fenomena s percepcijom građana u vezi sa tim analizirani su putem ankete koja je sprovedena na odgovarajućem uzorku u sklopu šireg istraživanja odnosa medija i kriminaliteta. Rezultati istraživanja potvrdili su polazne hipoteze što predstavlja dodatan doprinos u razumevanju percepcije različitih rizika od strane ljudi. U tom smislu problem subjektivne percepcije rizika se može umanjiti adekvatnim informisanjem javnosti kako bi se povećala mogućnost objektivnog sagledavanja sopstvene situacije od strane pojedinaca.

Ključne reči: rizik, kriminalitet, percepcija, strah od zločina, mediji

NEGOVANJE HUMANOG ODNOSA U TAKMIČARSKOM OKRUŽENJU - STUDIJA SLUČAJA IZ HRM PRAKSE

Boris Kordić

Fakultet bezbednosti, kordic@fb.bg.ac.rs

Cilj rada je da ukaže na mogućnosti sektora za upravljanje ljudskim resursima u rešavanju međuljudskih sukoba nenametljivim uvođenjem negovanja humanog odnosa među zaposlenima na različitim nivoima hijerarhije u privatnim organizacijama u kojima je naglasak na ostvarivanju profita. Organizacije usmerene na ostvarivanje profita, koje se oslanjaju na ljudske resurse (znanje, veštine, sposobnosti), često se nalaze u situaciji velike fluktuacije radne snage. Ako izuzmemo razloge personalne prirode, organizacija može da utiče na smanjivanje razloga koji proističu iz prakse upravljanja ljudskim resursima, a koji su pod uticajem upravljačke strukture koja ističe profit, a zanemaruje potrebe zaposlenih.

Sukob između potrebe organizacije za profitom i potrebe zaposlenih za uvažavanjem ličnosti internalizuje se u ličnosti osobe koja radi u sektoru upravljanja ljudskim resursima, a ispoljava se u pristupu zaposlenima kao sukob između neempatičnog i empatičnog pristupa. Nezgoda empatičnog pristupa je što se predstavnik HRM-a stavlja na stranu zaposlenog i naizgled zastupa interese koji su protiv organizacije. Da bi se sukob razrešio za dobrobit organizacije i zaposlenog istovremeno, predstavnik HRM-a mora uspostaviti jasne kriterijume koje svaka zaposlena osoba treba da ispuni u svojoj radnoj ulozi. Polazeći od takvih kriterijuma, može se biti istovremeno empatičan i kritičan i intervenisati u cilju poboljšanja međuljudskih odnosa ističući oblike ponašanja koji unapređuju dobre međuljudske odnose kao vrednost koja pomaže ostvarivanju misije i vizije organizacije. Kriterijume uspeha u ostvarivanju radne uloge treba operacionalizovati u obliku stavki upitnika, a vrednosti treba isticati u individualnim razgovorima sa zaposlenima.

Studija slučaja je usmerena na primenu intervencije u situaciji sukoba između novozaposlenog i nadređenog u kojem je egocentričnost nadređenog i ponižavajući odnos prema novozaposlenom doveo do situacije da novozaposleni traži savetovanje i intervenciju u sektoru HRM-a u dilemi da li da istraje u periodu adaptacije na novu radnu sredinu ili da napusti radno mesto. Primena empatičnog pristupa u individualnim razgovorima sa stranama u sukobu i upotreba upitnika u sagledavanju napredovanja novozaposlenog u radnoj ulozi doveli su do smanjivanja tenzije i prestanka ponižavajućeg ponašanja bez dovođenja novozaposlenog u žižu pažnje. Na taj način je ostvarena indirektna korist za organizaciju kojom se izbegava velika fluktuacija radne snage, unapređuju se međuljudski odnosi, a HRM predstavnik je izbegao na konstruktivan način internalizovani sukob između potrebe organizacije za profitom i individualne potrebe zaposlenih za uvažavanjem ličnosti.

Ključne reči: upravljanje ljudskim resursima, empatija, rešavanje sukoba, humani pristup.

PSIHOLOGIJA OBAVEŠTAJNE ANALIZE: DILEME I PERSPEKTIVE

Ivan Dimitrijević

Fakultet Bezbednosti, dimitrijevic82@gmail.com

Obaveštajna analiza u oblasti nacionalne bezbednosti tekovina je 20. veka kojoj je svojstveno da pravovremeno informiše donosiocce odluka u oblasti spoljne politike o aktuelnim i potencijalnim pretnjama po nacionalnu bezbednost i na taj način eliminiše bilo kakvu neizvesnost u procesu odlučivanja. Imajući u vidu kompleksnost savremenih obaveštajnih sistema, ali i njima svojstvenu birokratizaciju, postoji više različitih faktora koji u tom procesu utiču na rad obaveštajnih službi, a posebno na obaveštajne analitičare i njihov posao. Takođe, zbog sve veće kompleksnosti savremenog sveta, a posebno zbog značaja razvoja informacionih i komunikacionih tehnologija, pomenuti uticaj donosilaca odluka na obaveštajne analitičare dodatno je otežan i različitim kognitivnim činiocima koji mogu da utiču na proces razmišljanja u obaveštajnoj analizi – kompleksnost dostupnih informacija, neizvesnost, pristrasnost, nivo ekspertize u datoj oblasti – samo su neki od njih.

Upravo zbog pomenutih faktora, više autora i istraživača u oblasti obaveštajne analize tokom protekle dve decenije bavilo se različitim psihološkim aspektima procesa obaveštajne analize. Prvi autor koji se dotakao ovih pitanja bio je Ričards Hojer (Richards J. Heuer) koji se u svojim tekstovima za Centralnu obaveštajnu agenciju tokom 70-ih i 80-ih godina 20. veka bavio pristrasnošću u proceni dokaza, strategijama za analitičko rasuđivanje, kognitivnim pristrasnostima u procesu obaveštajne analize i problemom velike količine informacija u obaveštajnoj analizi. Na osnovu tih radova koji su prikupljeni i objavljeni u vidu izdanja CIA 1999. godine, različiti autori su u godinama koje slede objavili više naučnih i stručnih radova koji su produbljivali ovu temu u različitim kontekstima. Pojedini autori fokus svojih istraživanja usmerili su na objašnjenje obaveštajne analize preko kognitivne nauke, drugi su se bavili ključnim faktorima i pokretačima tačnog predviđanja u svetskoj politici, načinima za unapređenje komuniciranja o neizvesnostima, dok su neki usmeravali pažnju na preispitivanje same obuke obaveštajnih analitičara u tom kontekstu.

Iz svih prethodno navedenih razloga, u radu će biti predstavljeni pionirski pokušaji uspostavljanja praktične discipline psihologije obaveštajne analize, kao i najbitniji psihološki pristupi proučavanju i istraživanju ovog vrlo bitnog procesa za nacionalnu bezbednost, ali i neke ključne dileme koje su pojedini autori iznosili u svojim istraživanjima i proučavanju savremene obaveštajne analize.

Ključne reči: obaveštajna analiza, nacionalna bezbednost, odlučivanje, analitičke tehnike i alati.

VANREDNE SITUACIJE KAO IZAZOV ZA JAVNO ZDRAVLJE I ODGOVOR ZDRAVSTVENE I PSIHOLOŠKE SLUŽBE

Sladana Jović

Fakultet bezbednosti, sladjana.babicfb@gmail.com

Cilj rada je da ukaže na značaj partnerskog povezivanja i sistemskog delovanja zdravstvene i psihološke službe, kao i pripadnika sektora za vanredne situacije, u skladu sa novim izazovima po javno zdravlje u 21. veku. Bezbednost javnog zdravlja podrazumeva neophodne aktivnosti, kako proaktivne tako i retroaktivne, kako bi se smanjila vulnerabilnost (ranjivost) na akutne događaje koji ugrožavaju kolektivno zdravlje svetske populacije. Podaci Kancelarije UN-a za smanjenje rizika od katastrofa (UNISDR) pokazuju da je samo u 2012. godini bilo 310 prirodnih opasnosti različitog intenziteta širom sveta, koje su prozrokovale smrt 10000 ljudi, a takođe dovole do toga da se oko 106 miliona ljudi indirektno suoči sa nesagledivim ekonomskim, infrastrukturnim, ekološkim i psihosocijalnim posledicama. Vulnerabilnost se definiše nedostatkom elastičnosti, koja je izražena kroz nesposobnost i ograničenje društva da mobilise postojeće kapacitete i revitalizuje pogođeno područje. Psihosocijalna podrška se odnosi na aktivnosti kojima se izlazi u susret psihološkim i socijalnim potrebama pojedinaca, porodica i lokalnih zajednica. Piramida intervencije uključuje osnovne usluge i bezbednost, podršku porodici i zajednici, fokusiranu nespecijalizovanu podršku osobama kojima su potrebne individualne, porodične ili grupne intervencije koje sprovode edukovani humanitarni radnici, kao i specijalizovane servise za mali broj ljudi kojima je potrebna specijalizovana stručnu pomoć. Ona uključuje profesionalne psihologe ili psihijatrijsku pomoć, a preporuka je da je bolje ove stručnjake tada nazivati neutralnije "savetnicima u zajednici" ili „savetnicima u katastrofama“. Bilo bi bolje da se psihološka pomoć ne pruža u zvaničnim medicinskim ustanovama, već u ustanovama u zajednici koje nisu u direktnoj vezi sa mentalnim zdravljem, u školama, crkvi, domovima kulture, humanitarnim organizacijama.

U Srbiji su vanredne situacije najčešće vezane za elementarne nepogode, kao što su zemljotresi i poplave, ali je uvek prisutna i mogućnost nastanka katastrofa koje inicira humani faktor, poput hemijskih ili nuklearnih akcidenata, ekoloških katastrofa, bioterorizma ili potencijalnih epidemija zaraznih bolesti, koje tokom poslednjih godina mogu biti uzrokovane migrantskim krizama koje često tranzitiraju kroz našu zemlju. U takvim uslovima neophodno je povezivanje i timski rad sa stručnjacima iz oblasti psiholoških nauka radi uspešne prevencije, dijagnostike i tretmana brojnih mentalnih problema, reakcija i poremećaja koji su redovni pratioci vanrednih situacija.

Ključne reči: vanredne situacije, zdravstveni rizici, zdravstvena i psihološka zaštita, intersektorska saradnja

3.

Rehumanizacija u psihologiji i seksualne manjine

VODITELJ: Ivan Jerković

Filozofski fakultet Novi Sad, ivan.jerkovic@ff.uns.ac.rs

Razumevanje smisla, značenja, položaja, vrednosti i prava LGBT osoba prošlo je dugu istoriju pretnji, omalovažavanja, diskriminacije, progona i pogroma, da bi došlo do tačke da se o tome sve više može govoriti kao o još jednom fenomenu ljudskog postojanja. Zahvaljujući tom pređenom putu možemo da govorimo o prediktorima i korelatima, kontekstu i razvoju, teškoćama i metodama prevazilaženja i ostalim relevantnim temama koje psihologija kao nauka obrađuje u drugim svojim oblastima. Na taj način moguće je da se fenomenu u njegovim različitim pojavnim oblicima pristupi na način koji karakteriše naučnu racionalnost, metodologiju i alate koji omogućavaju racionalne odgovore na adekvatno postavljena pitanja. Takvih poduhvata je u svetu sve više, a i naši istraživači sve više se okreću istraživanjima u ovoj oblasti. Radovi okupljeni u ovom simpozijumu opisuju kvalitet života LGBT osoba i njihovih porodica u Srbiji. Obrađeni su procesi pri suočavanju sa izazovima iz različitih domena funkcionisanja. U dva istraživanja kroz narative i fokus grupe opisani su procesi porodičnog prilagođavanja na saznavanje detetovog seksualnog ili rodnog identiteta kao i individualni izazovi koji prate proces autovanja LGBT osoba i proces razvoja identiteta pojedinca. Jedno od istraživanja opisuje nam relacioni aspekt funkcionisanja osoba homoseksualne orijentacije. Bavi se procesima izgradnje zadovoljstva homoseksualnim i heteroseksualnim partnerskim relacijama, ispitujući da li postojeće razlike možemo objasniti različitim procesima unutar relacija ili različitim socijalnim mogućnostima koje određuju šta će biti polazna osnova istih procesa. Prikazano je i istraživanje koje se bavi pitanjima individualnih resursa koji mogu da budu protektivni faktori u odnosu na učestali problem suicidalne ideacije, posebno izražen kod mladića homoseksualne orijentacije u procesu izgradnje identiteta.

Ključne reči: seksualne manjine, rehumanizacija

PROCES PRILAGODAVANJA KOD MAJKI LGBT DECE NAKON AUTOVANJA DETETA

Vedrana Mirković

Filozofski fakultet Novi Sad, 13minn@gmail.com

Ivan Jerković

Filozofski fakultet Novi Sad, ivan.jerkovic@ff.uns.ac.rs

Autovanje LGBT osoba porodici je najvažniji izazov u njihovom životu i neophodan korak u razvoju integrisanog identiteta koji rezultuje porodičnom krizom. Reakcija roditelja važan je faktor mentalnog zdravlja deteta. Zajedničke teme za roditelje LGBT dece su poreklo detetovog identiteta, tugovanje, izloženost homoseksualnosti, želja da se održe dobri porodični odnosi, strahovi za detetovu budućnost, samooktivljavanje, rekonceptualizacija prošlosti. Istraživanje je imalo cilj da ispita iskustvo majki LGBT dece u Srbiji. Uzorak su činile 8 majki sa teritorije Vojvodine. Ispitivanje se sastojalo od intervjua kreiranog za potrebe istraživanja, u skladu sa smernicama interpretativne fenomenološke analize kao metode za prikupljanje i analizu kvalitativnih podataka. Izdvojene teme pokazuju da majke preispituju svoju ulogu u razvoju detetove seksualne orijentacije i rodnog identiteta, ali i da vide krivicu u drugima. Imaju potrebu da nađu znake detetovog identiteta tokom odrastanja, ali ga vide i kao znak mentalnog poremećaja, zbog čega se obraćaju stručnjacima. Ovaj kontakt izdvajaju kao važan aspekt tokom prilagođavanja. Sve majke su imale potrebu za kontaktom sa drugim roditeljima LGBT dece. Kontakt sa drugim LGBT osobama i partnerom deteta i uviđanje da je dete srećno su prelomne tačke u prihvatanju kod nekih majki, dok je za druge bilo važno da ostanu u kontaktu sa detetom i budu uključene u njegov život. Majke trans osoba govorile su o posebnim izazovima korišćenja novog roda za dete i prilagođavanja na telo deteta tokom tranzicije. Najfrekventnija tema tiče se društvenog konteksta i strahova da li će dete imati kvalitetan život, partnera i porodicu u stigmatizujućem okruženju. Ispitanice su izdvajale pozitivne promene koje su se desile od trenutka saznavanja, što ukazuje na značaj vremena u prilagođavanju na krizu. Proces prilagođavanja na saznavanje detetovog seksualnog ili rodnog identiteta predstavlja izazov za majke zbog nedostatka smernica, sumnji i strahova koje imaju. Uloga stručnjaka je važna tokom ovog procesa kao i komunikacija sa detetom i kontakt sa drugim roditeljima. U radu sa ovom populacijom treba biti svestan specifičnih izazova sa kojima se suočavaju, uzimajući društveni kontekst u obzir, i još uvek prisutan stepen patologizacije LGBT identiteta.

Ključne reči: roditelji LGBT dece; autovanje; proces prihvatanja; proces prilagodjavanja

KAKO POSTAJEMO (NE)ZADOVOLJNI U PARTNERSKOJ RELACIJI: PERSPEKTIVA SEKSUALNE ORIJENTACIJE

Nina Brkić-Jovanović

Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, nina.brkic-jovanovic@mf.uns.ac.rs

Pri izučavanju partnerskih i bračnih relacija najčešće je korišćen Model prilagođavanja u partnerskim odnosima. Ovaj model se smatra univerzalnim i upotrebljivim na svim partnerskim relacijama. U našem istraživanju proverili smo mogućnost primene i korisnost ovog teorijskog modela na homoseksualnim partnerskim relacijama. Odgovorili smo na pitanje šta i na koji način doprinosi zadovoljstvu u partnerskoj relaciji individualne karakteristike partnera (osobine ličnosti, afektivna vezanost, feminino/maskulini tip ličnost, stav prema rodnim ulogama) i/ili karakteristike partnerske relacije (načini pokazivanja ljubavi, doživljaj ljubavi u partnerskoj relaciji, kvalitet seksualne interakcije). Poseban akcenat stavili smo na proučavanje razlika u zadovoljstvu partnerskom relacijom i njenim prediktorima u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe. U istraživanju je učestvovalo 400 osoba, od toga 200 osoba muškog pola i 200 osoba ženskog pola, starijih od 18 godina, koji čine 200 romantičnih parova (100 ženskih homoseksualnih dijada i 100 muških homoseksualnih dijada). Svi ispitanici su sa teritorije Republike Srbije i u trenutku ispitivanja su bili u partnerskim relacijama (vezama) koje opisuju kao stabilne. Rezultati pokazuju da su karakteristike relacije značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji. Individualne karakteristike nisu se pokazale kao značajni prediktori zadovoljstva u partnerskoj relaciji, osim dimenzija afektivne vezanosti. Prilikom testiranja Modela prilagođavanja u partnerskim odnosima dobijeni su rezultati koji ne potvrđuju funkcionalnost pretpostavljenog modela ni na uzorku heteroseksualnih parova ni na uzorku muških i ženskih homoseksualnih parova. Osnovni problem modela je povezanost individualnih karakteristika partnera sa zadovoljstvom u relaciji koju autor modela pretpostavlja, a ovim istraživanjem nije potvrđena. Jedan od najvažnijih zaključaka je da se varijable u svojim međusobnim odnosima jednako ponašaju na svim poduzorcima i da se partnerske relacije i procesi unutar njih ne razlikuju značajno u odnosu na seksualnu orijentaciju osobe.

Ključne reči: zadovoljstvo u partnerskoj relaciji, seksualna orijentacija, karakteristike relacije, individualne karakteristike

SUICIDALNA IDEACIJA HOMOSEKSUALNO ORIJENTISANIH MLADIĆA

Jelena Srdanović Maraš

Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, jelena.srdanovic-maras@mf.uns.ac.rs

Danas ima sve više dokaza koji govore u prilog povezanosti suicidalnog ponašanja i seksualne orijentacije, naročito u populaciji mladih muškaraca. Cilj ovog istraživanja je ispitivanje povezanosti suicidalne ideacije i seksualne orijentacije. U istraživanju su učestvovala dve grupe ispitanika; prva grupa se sastojala od 55 ispitanika homoseksualne orijentacije, a druga, kontrolna grupa, od 67 ispitanika heteroseksualne orijentacije. Primenjeni su sledeći instrumenti: Bekova skala za procenu depresivnosti, BDI ; Bekova skala za procenu beznadežnosti, BHS; skala za procenu porodične funkcionalnosti, SFI; Rosenbergova skala za procenu samopoštovanja; skala za procenu suicidalne ideacije, BSI i upitnik o sociodemografskim karakteristikama, suicidalnom i seksualnom ponašanju. Rezultati istraživanja su nedvosmisleno pokazali da kod mladih osoba muškog pola postoji povezanost seksualne orijentacije i suicidalne ideacije, koja je kod njih izraženija, kao i da se nalaze u povećanom suicidalnom riziku. Najsnažniji prediktor suicidalne ideacije homoseksualno orijentisanih mladića je depresivnost. Samopoštovanje, beznadežnost i opažen stepen porodične funkcionalnosti su povezani sa suicidalnom ideacijom indirektno, preko depresivnosti.

Ključne reči: suicidalna ideacija, seksualna orijentacija, depresivnost, samopoštovanje

RAD SA RODITELJIMA LGBT DECE: ŠTA GRUPA PODRŠKE PRUŽA?

Vedrana Mirković

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet Novi Sad

Jelena Srdanović Maraš

Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet

Istraživanje je imalo za cilj da odgovori na pitanje kako je iskustvo učešća na grupi podrške za roditelje LGBT dece uticalo na učesnike. Grupa je trajala 10 susreta, dinamikom viđanja na dve nedelje. Na početku grupe bilo je 9 roditelja, 3 su odustala tokom trajanja grupe. Voditeljke su mapirale teme koje će se potencijalno obrađivati u odnosu na istraživanja iskustva roditelja LGBT osoba i iskustva iz prakse. Grupa se održavala u Grupi „Izađi“, nevladinoj organizaciji koja se bavi LGBT ljudskim pravima. Sa učesnicima grupe je, nakon završetka cilusa, formirana focus-grupa s ciljem ispitivanja njihovog iskustva tokom učešća na grupi podrške. Fokus-grupa je trajala dva sata, razgovor je sniman i transkribovan. Dobijeni sadržaj je analiziran korišćenjem tematske analize. Istraživačice su nezavisno kodirale sadržaj, nakon čega su upoređivale podteme, diskutovale o razlikama u kodiranju i izdvojile finalnu listu tema i subtema. Rezultati istraživanja pokazali su da su učesnici grupe govorili o 4 šire teme – načinu na koji su saznali i odlučili se da dođu na grupu, doživljaju dinamike grupe, prepoznatim dobitima i svojim potrebama kao roditelja LGBT osoba. Način saznavanja za neke roditelje bio je usko povezan sa pozitivnim iskustvom koje su njihova deca imala u okviru organizacije, što je specifičnost konteksta rada, s obzirom da je roditeljima bilo značajno što i njihova deca dobijaju podršku. Ostali roditelji su se odlučili na učešće zbog prethodnog kontakta sa voditeljicama grupe. Motivacija se ogledala u potrebi roditelja da dobiju podršku za sebe i da nauče kako da podrže detetov razvoj prepoznajući nedostatke ranijih institucionalnih sistema podrške kojima su se obraćali. Dinamika grupe je bila specifična, kako zbog konteksta u kom su se okupljali, tako i zbog specifičnosti cilja okupljanja. Komunikaciju su videli kao otvorenu i direktnu, a samu grupu kao sigurno mestu u kom mogu da pričaju o stvarima o kojima „ne mogu sa drugima“. Podtema koja se izdvaja tiče se izražene potrebe roditelja da se ne susretne sa nepodržavajućim roditeljima i saglasnost učesnika da im ne bi prijalo da su se „suočili“ sa nepodržavajućim roditeljem, praveći jasnu granicu između sebe i roditelja „na stepeniku ispod“. Potrebe o kojima su govorili tiču se stručne i podrške drugih roditelja, razmene iskustava i autovanja kao roditelja LGBT osobe. Dobiti koje su prepoznali uključuju razmenu iskustva, informisanje, aktivističke ideje i osnaživanje u različitim segmentima života.

Ključne reči: grupa podrške, roditelji LGBT osoba, potrebe roditelja

4.

Umetnost, kreativnosti mentalno zdravlje

VODITELJKA: Bojana Škorc

Fakultet likovnih umetnosti - Univerzitet umetnosti u Beogradu, bskorc@yahoo.com

Cilj simpozijuma je da okupi izlagače koji se bave umetničkim i kreativnim potencijalima u istraživanju i praktičnom radu na unapređenju psihološkog statusa dece, studenata, umetnika i osoba sa mentalnim teškoćama. Razvijeni su različiti psihološki modeli koji u osnovi imaju ideju da je podrška i negovanje kreativnih potencijala, negovanje osetljivosti na estetski doživljaj, istraživanje ličnog stvaralačkog prostora i ekspresije, bitan aspekt u procesu samorazvoja i unapređenja psihološkog statusa osobe. Opređenje psihologije kao nauke da se kreativnost i stvaralački potencijali uvrste među ključne teme nauke, otvorilo je mogućnost stvaranja širokog polja pristupa i metoda pomoću kojih kroz kreativni, umetnički, samorefleksivni rad dolazi do značajne pozitivne promene opšteg psihološkog statusa osoba koje su uključene, bilo da se radi o formalnom institucionalnom okviru rada (obrazovne ustanove, univerzitet, bolnice za smeštaj osoba sa mentalnim teškoćama) ili vaninstitucionalnom radu (centar za zbrinjavanje migranata, nevladina udruženja). Kreativnost i ekspresiju, kao podsticaj i sredstva u psihološkom radu, razmatraće pet istraživača iz različitih oblasti. Predstaviće se pitanja kreativnosti i dijaloga u unapređenju obrazovne atmosfere visokoškolskih ustanova, dijaloški pristup kreativnosti sa pozicije psihologije Bakhtina, prikaz art-terapijskog pristupa u radu sa korisnicima dnevne bolnice, studija crteža i ekspresivnih aktivnosti u modelu rada sa migrantskom populacijom, istraživanje psiholoških efekata estetskog doživljaja na studente i analiza intenziteta i sadržaja osećanja straha kod studenata umetnosti.

Ključne reči: kreativnost, stvaralaštvo, psihologija umetnosti, mentalno zdravlje

DIJALOŠKI POGLED NA KREATIVNOST I NJEN ZNAČAJ U RAZVOJU I OBRAZOVANJU

Ana Marjanović-Shane

Chestnut College, University of Philadelphia, anamshane@gmail.com

Izlaganje ima cilj da predstavi jedan novi pogled na kreativnost inspirisan Bakhtinovom teorijom i filozofijom dijalozizma. Postojeći konceptualni pristupi kreativnosti ne odgovaraju samom fenomenu, jer kreativnosti pristupaju kao nečemu datom i postojećem, viđenom kao osobina pojedinca, i nečemu što se može opisati samo po sebi. Međutim, kreativnost je nešto što se rađa i deluje na planu međuljudskog opštenja viđenog kao autorski dijalog u najširem smislu reči. U radu će biti predstavljen jedan drugačiji pristup kreativnosti nazvan „dijaloški autorski pristup kreativnosti“, koji razlikuje četiri dijaloška aspekta kreativnosti: a) adresivni (obraćajući) aspekt je sam čin obraćanja nekome, tj. činu ponude svoje (nove) ideje (ili tvorevine) nekome drugom; b) egzistencijalni aspekt se ogleda u činu prepoznavanja nečije kreativnosti u primljenoj dijaloškoj ponudi; c) aksiološki (vrednosni) aspekt se ispoljava u činu vrednovanja prepoznate kreativnosti kao dobre, lepe, moralne, ili loše, zle, nemoralne i sl.; i konačno d) kulturni (metaaksiološki) aspekt se ogleda u postojećim kulturnim vrednostima u okviru kojih se ovakva prepoznata novina može priznati i podržati kao nešto dobro ili poželjno, nešto što može da prevagne nad vrednostima očuvanja postojećih, tradicionalnih i datih kulturnih pojava, običaja, vrednosti i sl. Biće opisana i analizirana jedna mala obrazovna epizoda koja se odigrala u popodnevnom programu za školsku decu (u ovom slučaju decu koja pretežno govore španski) u kome ova deca sa dosadom rade domaće zadatke iz engleskog jezika.

Ključne reči: kreativnost, obrazovanje, dijaloški pristup

SADRŽAJ I INTENZITET STRAHOVA KOD STUDENATA LIKOVNIH UMETNOSTI, MUZIČKIH UMETNOSTI I DRUŠTVENIH NAUKA¹

Jasna Hrnčić

Fakultet političkih nauka, jhrncic@gmail.com

Bojana Škorc

Fakultet likovnih umetnosti

Slavica Stefanović

Fakultet muzičke umetnosti

Istraživanje ispituje stepen i specifične sadržaje strahova i njihovu povezanost sa opredeljenjem za studiranje umetnosti. Prethodne studije pokazuju veći rizik pojave mentalnih poremećaja kod umetničke populacije. Rad ispituje koji su specifični strahovi najizraženiji među studentima; razlike u stepenu i sadržaju strahova između studenata umetničkih i naučnih oblasti, i razlike u stepenu i sadržaju strahova između studenata različitih umetničkih domena. Uzorak čini 170 studenata grupa: Fakultet likovnih umetnosti (N=63); Fakultet muzičke umetnosti (N=36); Fakultet političkih nauka, socijalna politika i socijalni rad (N=71), prosečne starosti 20,9 (SD=2,34), dominantno (73,7%) ženskog pola. Upitnik sadrži 2 opšta pitanja i 39 specifičnih sadržaja straha, čija se učestalost i izraženost ispitivala petostepenim skalama. Ispitanici su anonimno popunili upitnik. Statistička obrada je sprovedena kroz deskriptivnu statistiku, jednofaktorsku analizu varijanse i t-test. Generalno su najčešći i najintenzivniji strahovi od gubitka voljenih, javnog nastupa, životnog neuspeha i svoje pogrešne odluke. Analiza varijanse je pokazala značajne razlike između grupa u izraženosti generalnog osećanja straha [$F(2)=5,204$, $p<0,01$], kao i kod 10 od 39 specifičnih sadržaja strahova, i to: frekvencije i intenziteta straha od gmizavaca [$F(2)=4,630$, $p<0,05$ i $F(2)=7,556$, $p<0,001$]; i, loše komunikacije, propadanja planete, suprotnog pola, nepoznavanja sebe, svojih osećanja i neznanja; intenziteta straha od gubitka voljenih [$F(2)=7,598$, $p<0,01$] i visine/dubine, kao i frekvencije straha od natprirodnog [$F(2)=3,136$, $p<0,05$]. Analiza međugrupnih razlika je pokazala najizrazitije strahove kod studenata FLU, a najmanju izraženost kod FMU. Najčešće su bile razlike između studenata FPN i FLU, gde su potonji imali izraženiji generalni strah i šest specifičnih strahova vezanih za sebe u socijalnom svetu. Studenti FLU su imali izraženiji generalni strah od FMU kao i šest specifičnih strahova (od natprirodnog, loše komunikacije, suprotnog pola, nepoznavanja sebe, svojih osećanja, neznanja). Studenti FMU su imali manje izražene strahove od studenata FPN, gde je pet specifičnih strahova bilo izraženije (od gmizavaca, natprirodnog, visine/dubine, nepoznavanja sebe i svojih osećanja), dok je strah od gubitka voljenih bio izraženiji kod studenata FMU. Rezultati potvrđuju razlike između grupa u stepenu i sadržaju straha. Studenti likovnih umetnosti su generalno grupa izraženijeg straha, dok su studenti političkih nauka i muzičke umetnosti grupa manjeg rizika. Hipoteza o većoj ugroženosti umetničke populacije je domen-zavisna i važi za oblast likovne, ali ne i za oblast muzičke umetnosti.

Ključne reči: emocije, umetnost, mentalno zdravlje

¹Doprinos autorke Jasne Hrnčić je rezultat rada na projektu „Rodna ravnopravnost i kultura građanskog statusa: istorijska i teorijska utemeljenja u Srbiji“, kojeg finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije, broj 47021

CRTEŽ I SLOBODNA IGRA KAO EKSPRESIVNA AKTIVNOST KOD DECE MIGRANATA

Danica Ćirić

"Grupa 484" nvo, danica.ciric@grupa484.org.rs

Kvalitativno istraživanje se bavi ključnim aspektima psihološke intervencije u radu sa migrantskom populacijom, zasnovano na aktiviranju kreativnih i ekspresivnih potencijala dece i mladih. Istraživanje obuhvata opservaciju procesa rada od 2015/19. u koji je bilo uključeno 400 migranata uzrasta od 3 do 18 godina, iz različitih zemalja (Avganistan, Iran, Irak, Kuba, Sirija i drugo). Predmet istraživanja je model rada kojim se aktiviraju kreativni potencijali u cilju unapređenja psihološkog statusa učesnika. Specifičnost grupa je velika kulturna raznolikost i velika fluktuacija učesnika, koji su i dalje u tranziciji. To je zahtevalo stvaranje takvog pristupa koji je fleksibilan, sa brzim efektima, koji koristi vanjezičke modalitete komunikacije. Rad se izvodio u grupama od 10-15 učesnika. Sistematska opservacija je pokazala da su ključni aspekti modela zasnovani na takvim radioničkim aktivnostima kojima se pokreće kreativni potencijal učesnika kao sredstvo da se obradi iskustvo izbeglištva, pojača socijalna kompetenca u aktuelnom kontekstu u kome žive. Teme su se ticale ideniteta, porekla, škole, budućnosti. Često se između ostalih modaliteta izraza koristio crtež kao medijum za koji nije potreban jezik jer je dovoljno ekspresivan, ne-invazivan, a dete samo bira šta će i koliko da kaže/prikaže. On je univerzalni komunikacioni mehanizam, koji nije ni verbalan, ni neverbalan. Dete izloženo traumatskom iskustvu, kroz crtež komunicira i govori o sebi na način koji je za njega manje bolan. Često se kasnije tema crteža socijalizuje kroz igrovne interakcije i tako se kroz odigravanje situacija koje muče dete, prorađuje iskustvo i tupi oštrica trauma. Zaključak: model rada je rezultat procesa i sam je proces. Razmena i učenje su uzajamni procesi koji menjaju iskustvo. Opservacije pokazuju da se ovakvim indirektnim pristupom elaborira trauma, pojačava osećaj ličnog zadovoljstva, podržava komunikacija i aktivitet i time značajno unapređuje psihološki status.

Ključne reči: migranti, ekspresija, kreativne aktivnosti, trauma

PSIHOLOŠKI ASPEKTI ART BRUT STUDIJA NA VOJNOMEDICINSKOJ AKADEMIJI

Tatjana Stojanović

Vojnomedicinska akademija Beograd, tatjanast@me.com

Art brut studio osnovan je u martu 2015.g. u okviru saradnje Dnevne bolnice Klinike za psihijatriju VMA i udruženja Art brut Serbia. Kroz kvalitativnu analizu procesa rada u AB studiju, sagledaćemo psihološke aspekte kroz aktivnosti likovnog stvaranja naših pacijenata. Saradnja sa udruženjem ABS uključuje pored aktivnosti u Dnevnoj bolnici koje se odvijaju kroz individualni i grupni rad i likovni rad i aktivnosti van Dnevne bolnice u vidu izložbi, radionica, poseta galerijama. Aktivnosti van DB-a podstiču socijalnu angažovanost, komunikaciju, smanjuju stigmatizaciju, olakšavaju psihoterapijski rad. Radionice u AB studiju odvijaju se kroz individualni i grupni oblik rada. Cilj radionica je da kroz podsticanje spontanosti i kreativnosti pomognu prepoznavanje unutrašnjih stanja i doživljavanja i njihovo ispoljavanje na likovni način. Svaka radionica sadrži likovnu aktivnost, psihološku analizu procesa i proizvoda, a kroz integraciju sa ostalim metodama postiže se terapijski efekat. Prepoznavanjem i prevazilaženjem uobičajenog odgovora na nepoznato postiže se smanjenje napetosti i anksioznosti, bolji kontakt sa sadašnjim trenutkom i izraženija svesnost o unutrašnjim stanjima, povećanje fleksibilnosti, promena stava o mogućnosti menjanja, doživljaj zadovoljstva usled mogućnosti izražavanja, povišavanje tolerancije na frustraciju i uspešnija kontrola anksioznosti, sticanje uvida, kognitivno defuzioniranje. Analizom ponašanja pacijenata prilikom zajedničkog rada uočavaju se karakteristike funkcionisanja grupe (dinamika, kohezivnost, otvorenost za rad, odbrambeni stilovi) i karakteristike funkcionisanja pojedinaca u grupi (rigidnost, kompetitivnost, kooperativnost, otvorenost za učenje, osetljive zone, neprorađeni stresovi).

Ključne reči: art-terapija, kreativnost, mentalno zdravlje

ESTETSKI DOŽIVLJAJ, PRIJATNOST I RELAKSIRAJUĆA SVOJSTVA FRAKTILNIH FORMI²

Nebojša Milićević

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, nesa2206@gmail.com

Biljana Pejić

Udruženje za empirijska istraživanja umetnosti, b.pejic@yahoo.com

Miroslav Komlenić

Departman za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

Empirijski je istraživana estetski doživljaj fraktalnih formi, njihova prijetnost i relaksirajuće dejstvo. Studenti psihologije (N=45), su procenjivali: a) 3 reprodukcije Polokovih apstraktnih slika; b) 3 geometrijske fraktalne forme, i c) 3 fotografije fraktala iz prirode. Korišćene su skale semantičkog diferencijala: arousal potencijal (AP), primordijalni sadržaj (PC), dopadanje (ND) i doživljaj umetničke vrednosti (UV). Takođe, procenjivano je i koliko stimulus deluje relaksirajuće (RN) i koliko je prijatan (PN). Rezultati pokazuju statistički značajne razlike u AP skorovima, $F(2,786)=246,83$; $p<0,001$. Najvišu pobuđenost imaju geometrijski fraktali, zatim Polokove slike, i na kraju fraktali iz prirode. Postoje i razlike u procenama primordijalnog sadržaja između tri vrste stimulusa: $F=1074,6(2,786)$; $p<0,001$. Najniži PC su imali detalji iz prirode, zatim Polokove slike a najviši geometrijski fraktali. Prirodne forme su dopadljivije nego fraktali i apstraktne slike. Post hoc analiza pokazuje jedino razlike u procenama umetničkog vrednovanja između detalja iz prirode (najviši skor) i geometrijskih fraktalnih formi (najniži skor). Studenti preferiraju prirodne stimulse koje izazivaju manju pobuđenost (AP) i takve stimulse ocenjuju kao relaksirajuće i najprijatnije. Ovo je u skladu sa Tejlorovim nalazima da su prirodne fraktalne forme srednje fraktalne vrednosti najdopadljivije i da snižavaju stres. Polokove slike visoke fraktalne vrednosti su delom izraz njegovih psihičkih kriza i studentima ne deluju relaksirajuće i prijatno iako imaju visoku pobuđenost.

Ključne reči: estetski doživljaj, fraktali, Džekson Polok, arousal, primordijalni sadržaj

²Rad je nastao u okviru projekta 183/1-16-9-01 Filozofskog fakulteta u Nišu: Primenjena psihologija u funkciji kvaliteta života pojedinca u zajednici.

PSIHOLOŠKI I ANTROPOLOŠKI OKVIR U RAZMATRANJU ODNOSA MAJKA-ĆERKA KROZ UMETNOST

Vida Stanisavac Vujčić

Državni univerzitet u Novom Pazaru, vida.stv@gmail.com

Cilj rada je da se kroz psihološki i antropološki teorijski okvir sagleda umetnički izraz u tretiranju odnosa majka – ćerka, koji je realizovan kroz doktorski umetnički projekat i disertaciju pod naslovom Lepa li si, Stojanović Olga- portret odnosa majke i ćerke-skulpture grafike i fotografije. Pored likovne i poetske problematike, veliki deo analize umetničkog dela kreće se u psihološko-antropološkim postavkama K.G Junga, Eriha Nojmana, Dušana Bandića, Edgara Morena. Pozivajući se na delo E. Nojmana „Velika majka - fenomenologija ženskih oblika nesvesnog“, analiza odnosa majka - ćerka oslanja se na elementarni i preobražajni karakter Ženskog kroz prizmu arhetipova, koji po ovom autoru imaju ženski predznak, a to su posuda, , pećina, tama zemlja, smrt, rađanje, i na koji način ovi pojmovi korenspodiraju sa likovnim formama teme koja je obrađivana. Drugo važno pitanje kojim se bavi Nojman je „da pretnja današnjem čovečanstvu delom počiva upravo na jednostrano-patrijarhalnom razvoju svesti muškoga duha koji nije uvek u ravnoteži sa 'matrijarhalnim' svetom psihe“. Antropološka postavka za analizu ovog umetničkog projekta bio je mit o Narcisu: drevna mudrost uvidela je dvostruku opasnost u ogledalu; opasnost od zagledavanja u sopstveni lik, u sebe samog, kao i opasnost u zagledavanje u onaj svet. E. Moren, govoreći o shvatanjima smrti ne zaobilazi ni narcizam: smrt se javlja jedino onda kada je naše JA posmatra, ili onda kada posmatra sebe samo. Centralni mit antičke Grčke o Demetri i Kori podrazumeva da je preobražajni karakter ženskog prisutan u prožimanju dva istovetna lika i ponovnom ujedinjenju majke i kćeri. Kora se vraća u „žensku grupu“ nakon otmice muškaraca (kao muškog elementa). Psihološki, to ponovno nalaženje majke označava poništenje muške otmice i upada, i ponovno uspostavljanje zajedništva sa majkom nakon braka. Fenomen „narcisoidne“ majke je početna tema koja je vidljiva u samom naslovu Lepa li si Stojanović Olga!. Ogledalo je pomagalo u nastanku serije radova koji obiluju autoportretima i fotografijama majke i ćerke u različitim pozicijama. Takođe, skulpture, se, svojom naglašenom unutrašnjom formom nadovezuju na posudu, učestali predmet u praistorijskoj umetnosti koji obiluje ženskim karakteristikama. Na ovaj način je pokazano da se kroz umetničko delo može prikazati arhetipsko nesvesno. Za dalja razmatranja odnosa majka - ćerka smatramo značajnim one društvene i psihološke teorije koje istražuju život u prvobitnoj ljudskoj zajednici, i to kroz umetnička dela kao izvor obilnih materijala za istraživanje.

Ključne reči: Nojman, Moren, psihološko-antropološka analiza, odnos majka - ćerka, narcizam, umetničko delo

5.

Značaj ekološke psihologije i proučavanja odnosa čovek - sredina

VODITELJ: Darko Hinić

Studijski program psihologija, Univerzitet u Kragujevcu, dhinic@kg.ac.rs

Da bismo bolje razumeli čovekovo ponašanje, ali i svet oko nas, da bismo vratili humanizaciju u fokus psiholoških istraživanja, moramo pažljivije posmatrati razvoj odnosa čovek - sredina. Kontekst u kome se realizuje čovekovo ponašanje ne daje samo smisao tom ponašanju, već ga i aktivno determiniše. Iako specifičnost i uticaj sredine jesu fundamentalne činjenice u ekološkoj psihologiji, ekološka istraživanja osvetljavaju proces međusobnog prilagođavanja ljudskih bića i varijabli okruženja u kome ta bića žive. Ovaj proces je uvek dvosmeran i uvek dinamičan, jer su sami činioци promenjivi i podložni razvoju. Ekološka psihologija se danas može najbolje opisati kao kontinuum koji pokriva prostor od studija uticaja sociofizičkih faktora na ljudsko ponašanje do studija uticaja ljudskog ponašanja na prirodnu sredinu i održivi razvoj. U težnji da podsetimo stručnu javnost na ovu važnu granu primenjene psihologije, predstavimo nekoliko radova koji se bave specifičnim i osnovnim pitanjima ove oblasti. U prvom radu, izdvojićemo nekoliko pravaca i istraživačkih pitanja, koji prevladavaju u ekološkoj psihologiji, kako bi slušaoci stekli uvid u multidisciplinarnost i pravce razvoja ove grane psihologije. U drugom radu, bavićemo se konceptom stava prema životnoj sredini, njegovom strukturom i mernim instrumentima, i delom pomenutog kontinuumu koji pokriva studije uticaja ljudskog ponašanja na životnu sredinu. U poslednja dva rada, pažnju ćemo usmeriti na drugi deo kontinuumu i proučavanje uticaja određenih faktora fizičke sredine na psihičke procese. Oba rada tiču se doživljaja i uticaja zelenila, prvi na doživljaj različitih oblika gradskog zelenila, a drugi na podsticaj divergentne produkcije pomoću prisustva biljaka u prostorijama i pogleda na zelenilo.

Ključne reči: ekološka psihologija, stavovi prema životnoj sredini, doživljaj gradskog zelenila, zelenilo i divergentna produkcija

ZNAČAJ EKOLOŠKE PSIHLOGIJE U SAVREMENIM PROUČAVANJIMA LJUDSKOG PONAŠANJA

Darko Hinić

Studijski program psihologija, Univerzitet u Kragujevcu, dhinic@kg.ac.rs

Razvoj savremene ekološke psihologije kakvu danas poznajemo, trebalo bi posmatrati kao posledicu konvergencije više interesnih sfera. S jedne strane je uticaj više oblasti proučavanja sredinskih problema van psihološke nauke, u prvom redu arhitekture, geografije, ekologije, urbanog planiranja, ergonomije. S druge, nalazi se uticaj dugih tradicija u okviru same psihologije: psihologije percepcije, geštalt psihologije i socijalne psihologije. U prvom naučnom delu gde nalazimo pominjanje termina ekološka ili sredinska psihologija, mogu se videti naznake specifičnih istraživačkih pitanja koja nas zaokupljaju i danas. Helpah posmatra efekte boja, efekte ekstremnih sredinskih uslova na ponašanje, analizira dejstvo nekih urbanih mikroklimatskih uslova, kao što su zbijenost, preterana stimulacija, i sl. U delima koja su usledila, istraživači fokusiraju svoju pažnju na dimenzije ličnog prostora, koji postaje jedan od najproučavanijih koncepata u ekološkoj psihologiji. Već tada su psiholozi razumeli da briga o specifičnim populacijama, poput psihijatrijskih pacijenata, mora uzeti u obzir i kontrolu sredinskih faktora, poput ličnog prostora, atmosferskih uslova, dizajna i uređenosti samog prostora. Uspon bihejvioralne psihologije usmerava pažnju na proces sredinskih potkrepljivača, ali i uspostavlja važnu oblast proučavanja, a to su kognitivne reprezentacije prostora i kognitivne mape. Ubrzana industrijalizacija, priraštaj stanovništva u urbanim sredinama, kao i drugi vidovi migracija, dodatno su stavili akcenat na istraživanja psihologa. Otpočinjju i istraživanja kvaliteta života ljudi fokusirana na rešavanje problema i praktičnih pitanja pridošlih iz prakse u oblastima arhitekture i planiranja stanovanja, psihologije rada i karakteristika radnog prostora i dr. Kao i danas, i tada je velika praznina između nepoznatih potreba stanovnika, klijenata, pacijenata, radnika i arhitekti, dizajnera, ili drugih stručnjaka koji definišu izgrađen svet oko nas, dovela do najvećih pomaka u istraživanjima ove grane psihologije. Cilj ovog rada je da se stručna javnost podseti na važnu ulogu psihologije u ispunjavanju vakuuma koji nastaje između potreba korisnika različitih oblika životnog prostora i stručnjaka koji se bave definisanjem tog prostora. Samo uz uzimanje u obzir i sredinskih činilaca, možemo dati stručnu i verifikovanu procenu nečijeg ponašanja u primenjenim oblastima psihologije, koje su mnogo raširenije i poznatije od ekološke psihologije, poput psihologije obrazovanja, psihologije rada, pa i kliničke psihologije.

Ključne reči: ekološka psihologija, studije prostora, potrebe korisnika izgrađenih prostora

SKALA STAVOVA PREMA ŽIVOTNOJ SREDINI

Darko Hinić

Studijski program psihologija, Univerzitet u Kragujevcu, dhinic@kg.ac.rs

Cilj ovog rada je formiranje pouzdane skale za procenu vrednosti i stavova prema životnoj sredini, i ispitivanje njenih osnovnih psihometrijskih odlika u našoj sredini. U skladu sa multifaktorskim shvatanjem prirode ekoloških stavova, pri konstrukciji inicijalne skale, rukovodili smo se dimenzijama i sadržajima koji su izdvojeni u većem broju dosadašnjih radova, a glavni uzor pri formulisanju početnog seta tvrdnji predstavljale se Environmental Attitudes Inventory i New Environmental Paradigm Scale. Prema ovim okvirima, strukturu ekoloških stavova gradi desetak faktora prvog reda i najčešće dva faktora višeg reda; prezervacija – verovanje da je očuvanje prirode i živih vrsta glavni prioritet ljudske vrste, i utilizacija – verovanje da je neophodno i opravdano da se priroda i sve vrste u njoj koriste u skladu sa ljudskim potrebama. Nakon sadržinske analize u inicijalnu skalu uključene su 64 tvrdnje grupisane u deset teorijskih faktora, koje je procenjivalo ukupno 1020 ispitanika iz svih regiona Srbije, 46,8% muškog i 53,2% ženskog pola, starosti od 18 do 86 godina ($M=39.29$, $SD=15.77$). Nakon mesec dana, skalu je ponovo popunilo 150 ispitanika. Najveći broj ispitanika (44,6%) ima završenu srednju školu, ne postoji razlika u obrazovanju po regionima ($\chi^2(6)=1.548$; $p=.956$), ali je uzorak donekle višeg obrazovnog statusa nego opšta populacija prema nacionalnom popisu. Preliminarni rezultati su bili zadovoljavajući (Bartletov test $\chi^2(780)=4938.24$; $p<.000$; $KMO=0.78$), a nakon izuzimanja tvrdnji sa lošim psihometrijskim pokazateljima, analizirana su dva modela, sa sedam i osam faktora, pri čemu je model sa osam pokazao bolje pokazatelje fita, ali i logičniju sadržinsku strukturu sa 40 ajtema. Interna pouzdanost konačne skale iznosila je $\alpha=.76$, split-half koeficijent $r=.73$, a test-retest $r=.79$. Kao prvi faktor izdvojio se faktor Uživanja u prirodi sa 14,7% objašnjene varijanse, kao drugi Politika zaštite i očuvanja prirode (8,2%), treći Lična ušteda resursa (6,6%), dok su ostali objašnjavali do 5 procenata varijanse svaki, što ukupno čini 50,4% varijanse. Izdvojila su se i tri faktora višeg reda. Prvi podrazumeva visoku uključenost samih ispitanika u zaštiti i očuvanju prirode, i ove stavke su, slično prethodnim istraživanjima, dobijale i niže ocene. Drugi, podrazumeva zakonske regulative i aktivnosti institucija; ove stavke impliciraju veću udaljenost od ispitanika, tako da su dobijale i više ocene. Najpozitivnije su ocenjene stavke trećeg faktora, koje se odnose na uživanje u prirodi i zabrinutost povodom njene zloupotrebe i eksploatacije.

Ključne reči: stavovi prema životnoj sredini, skale stavova, psihometrijske karakteristike

ZELENA INFRASTRUKTURA NA PLANETI DOSADE – DOŽIVLJAJ GRADSKOG ZELENILA OD STRANE TURISTA

Oliver Tošković

Laboratorija za eksperimentalnu psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, otoskovi@gmail.com

Jelena Tomićević Dubljević

Šumarski fakultet, Univerzitet u Beogradu, tomicevicj@yahoo.com

Ivana Živojinović

Institute of Forest, Environment and Natural Resource Policy, University of Natural Resources and Life Sciences,
European Forest Institute, Forest Policy Research Network, Vienna, ivana.zivojinovic@efi.int

Theano Terkenli,

Department of Geography, University of the Aegean, Lesvos, terkenli@aegean.gr

Urbana zelena infrastruktura (Green Infrastructure – GI) predstavlja sve vidove gradskih zelenih površina, uključujući parkove, šetališta, staze pored gradskih reka i sl. Ove površine su namenjene kako stanovnicima gradova, tako i posetiocima, odnosno turistima. Cilj ove studije bio je da se ispita doživljaj gradskog zelenila od strane turista, da se utvrde potencijalni korelati i prediktori doživljene važnosti ovih površina i eventualne kros-kulturalne razlike u tim doživljajima. Izvedena je studija putem licem u lice anketiranja posetilaca gradskih zelenih površina u velikim i gradovima srednje veličine, u Velikoj Britaniji, Češkoj, Slovačkoj, Letoniji, Litvaniji, Portugalu, Grčkoj i Srbiji, odnosno mediteranskim, centralnoevropskim i baltičkim državama. Ispitano je ukupno 809 korisnika zelenih površina, od čega je bilo 50.4% ispitanica, a 31.8% ispitanika je bilo mlađe od 25 godina. Obučeni anketari su na samim zelenim površinama zadavali upitnik koji se sastoji od 28 stavki, od kojih su neke otvorenog, a većina zatvorenog tipa (višestruki izbor). Na osnovu podataka i kombinovanjem odgovora na više pitanja, određeno je nekoliko indeksa: zainteresovanost za zelenilo, namera korišćenja zelenila i investiranje u zelenilo (viši skorovi odgovaraju izraženijim tendencijama). Pored toga, određena je i indeks socio-ekonomskog statusa, kombinovanjem stavki vezanih za obrazovanje i prihode (viši skor odgovara višem SES-u). Rezultati pokazuju da turisti iz centralnoevropskih država pokazuju najvišu zainteresovanost ($F(2,706)=35.34$, $p<0.01$) i nameru za korišćenje ($F(2,704)=33.79$, $p<0.01$) gradskih zelenih površina, dok sa druge strane pokazuju najniži nivo investiranja ($F(2,701)=22.71$, $p<0.01$) ali i najniži socioekonomski status ($F(2,705)=46.82$, $p<0.01$). Kada je u pitanju povezanost sa doživljenom važnošću zelenih urbanih površina, svi navedeni indeksi su se pokazali kao značajni prediktori u višestrukoj regresionoj analizi ($r^2=0.154$, $F(4,770)=35.08$, $p<0.01$). Oni koji pridaju višu važnost gradskom zelenilu imaju izraženiju zainteresovanost za njega, žele više da investiraju, imaju viši socio-ekonomski status, ali pokazuju manju nameru da ga koriste. Neočekivana veza namere za korišćenjem i doživljene važnosti je verovatno posledica toga da osobe koje u manjoj meri koriste zelene površine, pripisuju tim površinama veću važnost jer osećaju njihov nedostatak, za razliku od osoba koje ih redovno posećuju.

Ključne reči: urbane zelene površine (GI), zainteresovanost za GI, namera korišćenja GI, investiranje u GI

DA LI PRISUSTVO ZELENILA MOŽE DA PODSTAKNE DIVERGENTNU PRODUKCIJU?

Anja Dobrosavljević

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, anja.dobrosavljevic@gmail.com

Boris Popov

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, boris.popov@ff.uns.ac.rs

U poslednjih nekoliko godina, povećao se broj studija koje potvrđuju pozitivan efekat koji boravak u prirodi, ili samo posmatranje prirode, ima na ljude. Par nalaza iz ove grupe istraživanja ukazuju na to da biljke u kancelariji mogu biti izvor inspiracije kod rešavanja kreativnih zadataka, dok slična istraživanja govore da postojanje prozora u kancelariji sa pogledom na zelenilo, takođe, utiče na bolje rešavanje ovakvih zadataka. Cilj ovog istraživanja je da se utvrdi da li ljudi imaju bolje rezultate na testovima divergentnog mišljenja u prisustvu zelenila. U ovom radu, zelenilo je predstavljeno preko dve nezavisne varijable, obe sa po dva nivoa: prisustvo biljke u prostoriji (sa i bez biljke) i pogled kroz prozor na zelenilo (sa i bez pogleda). Zavisna varijabla korišćena u istraživanju bila je broj produkovanih odgovora na zadacima divergentnog mišljenja. Raspoloženje je korišćeno kao kontrolna varijabla. Uzorak je biti prigodan i činilo ga je ukupno 120 naivnih ispitanika, koji su nasumično podeljeni u četiri eksperimentalne grupe: 1) sa biljkom u prostoriji/sa pogledom kroz prozor na zelenilo; 2) sa biljkom u prostoriji/bez pogleda kroz prozor na zelenilo; 3) bez biljke u prostoriji/sa pogledom kroz prozor na zelenilo i 4) bez biljke u prostoriji/bez pogleda kroz prozor na zelenilo. Nakon uklanjanja outlajera, u konačnom uzorku ostalo je 113 ispitanika. Instrumenti korišćeni u istraživanju su: Test divergentnog mišljenja i Skala pozitivnog i negativnog afektiviteta. Analiza kovarijanse pokazala je statistički značajan glavni efekat prisustva biljke u prostoriji, $F(1,331)=9.69$, $p<.01$ (viši skor na skali divergentnog mišljenja pokazali su ispitanici sa biljkom u prostoriji), kao i glavni efekat pogleda kroz prozor na zelenilo, $F(1,162)=4.75$, $p<.05$ (viši skor pokazali su ispitanici sa pogledom kroz prozor na zelenilo), pri čemu efekat interakcije dve nezavisne varijable nije bio statistički značajan. Rezultati ove, na našim prostorima, pionirske studije su još jednom istakli značaj prisustva zelenila na mentalne funkcije, u ovom slučaju divergentnu produkciju. U radu biće komentarisane i potencijalne praktične implikacije dobijenih nalaza.

Ključne reči: ekološka psihologija, zelenilo, divergentna produkcija

6.

Mladi u fokusu: Psihološki pokazatelji zdravstvenog stanja i ponašanja mladih u Novom Pazaru

VODITELJKA: Đerđi Erdeš Kavečan

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijska grupa za Psihologiju, djerdji.kavecان@gmail.com

Savremeni koncept zdravlja posmatra zdravlje ne samo kao odsustvo bolesti već kao fizičko, psihičko i socijalno blagostanje. Zdravlje je univerzalna vrednost, uslov kvalitetnog života i ideal kojem treba neprestano da težimo, posebno kada su u pitanju najvitalniji delovi društva, a to su deca i omladina. Mladi predstavljaju 17% stanovništva u Srbiji i generalno se smatraju kao najzdraviji i najvredniji deo društva. Uprkos ovoj činjenici, neki predstavnici ove uzrasne kategorije pokazuju ponašanja i navike koje ugrožavaju zdravlje i koje vremenom mogu izazvati ozbiljne poremećaje zdravlja i široki spektar bolesti, te je od izuzetne važnosti da se na ovom uzrastu postave temelji za zdravu i produktivnu odraslost i smanji verovatnoća pojave zdravstvenih problema u kasnijim godinama. Zbog toga, ulaganje u zdravlje mladih je od suštinskog značaja i osigurava zdravlje buduće odrasle populacije. Kada govorimo o periodu mladalaštva, poznato je da ona pored fizičkih, ima i svoje psihološke specifičnosti. Promene koje se u ovom periodu dešavaju, izuzetno su značajne za dalji razvoj i uspešno prilagođavanje odrasle osobe. Jedan od najvažnijih zadataka jeste uspostavljanje ličnog identiteta, ali i sticanje odgovarajućih obrazaca ponašanja kroz kontakte sa prijateljima. Istraživači, čiji će radovi biti prezentovani na ovom simpozijumu, pokušaću da otkriju kakvo je zdravstveno stanje mladih u Novom Pazaru preko nekoliko indikatora fizičkog i mentalnog zdravlja i da li postoje razlike u proceni zdravstvenog statusa mladih s obzirom na pojedine sociodemografske karakteristike. Sa druge strane, ovom studijom istraživači imaju nameru da se prikažu karakteristike socijalnih odnosa mladih, sa naglaskom na prijateljske odnose i pripadnost socijalnim grupama. Negativni aspekti komunikacije sa pripadnicima socijalnog okruženja približiće se kroz rezultate, koji govore o intenzitetu i oblicima ugroženosti, koje mladi doživljavaju svakodnevno. I na kraju, pokušaću se dati jedno sveobuhvatno sagledavanje mogućnosti unapređenja mentalnog i fizičkog zdravlja mladih, sa fokusom na osposobljavanje mladih za prihvatanje i zadržavanje zdravog načina života i razvijanje zaštitnih faktora ličnosti koji doprinose optimalnom funkcionisanju i podizanju kvaliteta života. Istraživanje je sprovedeno uz podršku Državnog Univerziteta i to je prvo veliko i sveobuhvatno istraživanje koje je realizovano sa željom da se ispita fizičko i mentalno zdravlje mladih na prostoru Novog Pazara. Inicijatori istraživanja su bili nastavnici, saradnici i studenti sa studijskog programa za Psihologiju, a prigodni uzorak mladih uzrasta od 16 do 36 godina bili su studenti 16 studijskih programa DUNP-a, kao i učenici trećih i četvrtih razreda srednjih škola u Novom Pazaru. Cilj simpozijuma je podsticanje diskusije o zdravstvenom stanju i ponašanju mladih kod nas ali i postavljanje novih pitanja, koji će motivisati istraživače za dalje empirijske provere.

Ključne reči: mladi, mentalno zdravlje, fizičko zdravlje, socijalni odnosi, unapređenje zdravlja

PROCENA FIZIČKOG ZDRAVLJA I ZASTUPLJENOST ZDRAVOG ŽIVOTA KOD MLADIH U NOVOM PAZARU

Đerđi Erdeš-Kavečan

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijska grupa za Psihologiju, djerdji.kavecان@gmail.com

Mirsen Fehratović

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijska grupa za Psihologiju

Marija Zotović

Univerzitet u Novom Sadu, Katedra za psihologiju

Zdravlje se najčešće definiše kao stanje bez bolesti ili povrede i od vitalnog je značaja za sveukupno blagostanje pojedinca. Kada govorimo o zdravlju mladih, opšte je poznato, da ono nije trajni kapital i da ozbiljne i hronične bolesti u odrasloj dobi često imaju korene u nezdravim navikama i ponašanju u mladosti. Cilj ovog rada je da se ispituju polne razlike u proceni opšteg zdravstvenog stanja, ali i u zastupljenosti zdravih stilova ponašanja mladih u Novom Pazaru. Fizičko zdravlje je u ovom istraživanju ispitivano preko sledećih varijabli: generalno zdravlje, prisustvo hronične bolesti i/ili invaliditeta i prisustvo telesne boli ili osećaj nelagodnosti; dok je zdrav način života predstavljeno sledećim merama: treniranje sporta, kao i rekreativno bavljenje sportom. Podaci dobijeni za ovaj rad deo su šireg istraživanja o mladima u Novom Pazaru, te je korišćena baterija testova sadržala i pitanja, koja su bila vezana za samoprocenu fizičkog zdravlja i zdrave stilove ponašanja adolescenata. Uzorak su činili mladi (N=623), uzrasta od 16 do 36 godina. U analizi podataka korišćene su deskriptivne statističke metode i hi-kvadrat test. Rezultati istraživanja pokazuju da 34,3% mladih generalno svoje zdravlje procenjuje kao odlično, 30,2% kao vrlo dobro, 18,5% kao dobro, 10,6% kao osrednje, a samo 0,8% svoje zdravlje procenjuje kao loše. Pokazalo se, da momci svoje zdravlje procenjuju kao generalno bolje u odnosu na devojke. ($p < 0.005$). 96,3% ispitanika negira postojanje bilo kakvog invaliditeta ili hronične bolesti, dok 3,4% izveštava da ih ima. Vrste invaliditeta ili hroničnih bolesti koje ispitanici navode su: migrena, bronhitis, srčana oboljenja, aritmija, astma, oštećenje sluha i talasemija minor, a navedena oboljenja su više zastupljena kod ispitanika muškog pola ($p < 0.05$). Rezultati pokazuju da 31,9% mladih nije osećalo nikakvu telesnu bol ili nelagodnosti u poslednjih mesec dana, dok je 1,6% njih prisustvo intenzivnog bola potvrdilo. Devojke izveštavaju o znatno većem stepenu javljanja telesne boli ili osećaja nelagodnosti u odnosu na momke ($p < 0,001$). Što se tiče zdravog načina života u cilju očuvanja zdravlja, tek svaka peta mlada osoba (20,7%) trenira neki sport, dok 41,3% izveštava da se rekreativno bavi nekim sportom. Alarmanтно je, da čak tri trećine adolescenata (76,4%) ne trenira nijedan sport, a više od polovine mladih (53,1%) se ni rekreativno ne bavi nijednim sportom. Rezultati analize pokazuju da između poređenih grupa prema polu postoji statistički značajna razlika u zastupljenosti kako treniranja nekih od sportova ($p < 0.001$), tako i rekreativnog bavljenja sportovima ($p < 0.001$), u korist momaka. Analizom rezultata dobijenih ovim istraživanjem zaključujemo, da mladi u Novom Pazaru generalno procenjuju svoje zdravlje kao dobro, ali da je preko potrebno da im se pomogne da razviju odgovoran odnos prema svom zdravlju, da ga održavaju i unapređuju.

Ključne reči: fizičko zdravlje, mladi, polne razlike, zdrav način života

POZITIVNO-PSIHOLOŠKI POKAZATELJI MENTALNOG ZDRAVLJA MLADIH

Mirsen Fehratović

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijska grupa za Psihologiju, mirsenefehratovic@gmail.com

Marija Tiosavljević

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijska grupa za Psihologiju

Derdi Erdeš-Kavečan

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijska grupa za Psihologiju

Mentalno zdravlje definiše se, ne samo kao odsustvo psihopatoloških simptoma i oboljenja, već i kao optimalno ljudsko funkcionisanje kojim se postiže zadovoljstvo, uspeh, sreća i blagostanje. Predmet ovog istraživanja je procena pojedinih aspekata mentalnog zdravlja mladih u Novom Pazaru. Cilj istraživanja je utvrđivanje polnih razlika i razlika s obzirom na obrazovanost roditelja u proceni sledećih dimenzija mentalnog zdravlja: samopoštovanje, samoefikasnost i zadovoljstvo životom. Sve varijable koje reprezentuju predmet ovog rada operacionalizovane su skorovima na sledećim skalama: Rozenbergova skala samopoštovanja (RSES; Rosenberg, 1965), Skala opšte samoefikasnosti (GSE; Schwarzer et al., 2010) i Skala zadovoljstva životom (SWSL; Diener et al, 1985). U istraživanju je učestvovalo 623 mladih, uzrasta od 16 do 36 godina, učenika srednjih škola i studenata DUNP-a. U analizi podataka korišćene su deskriptivne statističke metode, jednostrana ANOVA kao i Man-Vitni U test. Rezultati istraživanja ukazuju na prosečan rezultat zadovoljstva životom ispitanika, ($M=24.8$, $SD=6.21$), što ukazuje na to da oko 2/3 ispitanika postiže rezultat na granici koja deli kategoriju proseka od kategorije visokog zadovoljstva životom. Na skali samopoštovanja ispitanici beleže visok rezultat u odnosu na prosek ($M=40.17$, $SD = 5.85$), kao i na skali opšte samoefikasnosti, gde prosečna vrednost iznosi ($M= 31.74$, $SD= 4.88$). Kada su polne razlike u pitanju, statistički značajne razlike su se pokazale u proceni samoefikasnosti i zadovoljstva životom, gde ispitanici muškog pola postižu bolje rezultate u odnosu na ispitanice, dok devojke procenjuju da su zadovoljnije svojim životom u odnosu na momke ($p<0.05$). Kada je obrazovanje roditelja u pitanju, statistički značajne razlike su se pokazale u proceni zadovoljstva životom i samoefikasnosti ($p<0.05$), pri čemu su kod ispitanika čiji očevi imaju završenu samo osnovnu školu registrovane vrednosti koje su statistički značajno niže u odnosu na ispitanike čiji očevi imaju završenu srednju ili višu/visoku školu. Statistički značajne razlike u vrednostima samopoštovanja s obzirom na obrazovanje oca nisu potvrđene, kao ni s obzirom na obrazovanje majke kada su u pitanju ispitivane varijable mentalnog zdravlja ($p>0.05$). Na osnovu dobijenih rezultata možemo zaključiti, da mladi u proseku dobro procenjuju svoje mentalno zdravlje, no ipak smatramo, da postoji dosta prostora za poboljšanje, ukoliko se uzmu u obzir raspon u okviru kog se kreću vrednosti ispitivanih varijabli i razlike koje postoje u odnosu na određene sociodemografske varijable. Iz navedenih razloga, osmišljavanje budućih radionica i preventivnih programa očuvanja mentalnog zdravlja mladih u Novom Pazaru nam se nameće kao važan zadatak nastavka ovog istraživanja.

Ključne reči: mentalno zdravlje, samopoštovanje, samoefikasnost, zadovoljstvo životom, mladi

DOŽIVLJAJ PRIJATELJSTVA I PRIPADNOST SOCIJALNIM GRUPAMA MLADIH U NOVOM PAZARU³

Milena Belić

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju, mbelic@np.ac.rs

Anida Fazlagić

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju

Derdi Erdeš-Kavečan

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju

Daliborka Popović

Univerzitet u Kragujevcu, Prirodno-matematički Fakultet, Državni Univerzitet u Novom Pazaru,
Studijski program za Psihologiju

Kvalitet socijalnih odnosa i vrsta interakcije koju čovek ostvaruje kroz socijalne odnose su većini ljudi veoma važni tokom celog života. Važnost socijalnih odnosa posebno postaje aktualizovan u periodu mladalaštva kada mladu osobu socijalni odnosi u velikoj meri zaokupljaju, postaju veliki izvor zadovoljstva ili, pak, nezadovoljstva. Ovaj period se karakteriše izraženom težnjom ka uklapanju u vršnjačke grupe i kolektive, što može da bude i faktor koji doprinosi pojavi rizičnih ponašanja, ako su u pitanju grupa koje neguju antisocijalno ponašanje. Kroz prizmu svojih socijalnih odnosa, kvaliteta i intenziteta socijalnih interakcija, mlada osoba često određuje i vrednuje sebe. Cilj ovog rada je ispitivanje socijalnih odnosa mladih, koji je operacionalizovan kroz istraživačka pitanja: koliko mladi ljudi imaju prijatelja, kako procenjuju lakoću sticanja prijatelja, pripadnost određenim grupama i razlozima zbog kojih postaju njihovi članovi. Ukupan uzorak je činilo 621 mladih, od čega 373 devojaka i 248 momaka, učenika završnih razreda srednjih škola i studenata u Novom Pazaru, prosečne starosti 18,3 godina. Korišćena je baterija testova koja je između ostalog sadržala i upitnik napravljen za potrebe ovog istraživanja i koji je imao za cilj da prikupi podatke od mladih o partnerskim relacijama, broju prijatelja, lakoći sticanja prijateljstva, pripadnosti grupama i razlozima zbog kojih pripadaju tim grupama. Pod „grupom“ smo smatrali neki oblik udruživanja koji ima svoje registrovano ime (organizacija, klub navijača i slično). Rezultati istraživanja su pokazali da najveći procenat ispitanika (84,3%), ima nekoliko bliskih prijatelja, 12,6% ispitanika se izjasnilo da ima samo jednog, dok 3% ispitanika nema nijednog bliskog prijatelja. 71% ispitanika smatra da lako ili veoma lako stiču prijatelje, dok 29% ispitanika kaže da teško ili veoma teško stiču prijatelje. 92,5% procenata mladih se izjasnilo da ne pripada ni jednoj grupi, dok se svega 6,2 izjasnilo da pripada nekoj grupi. Najčešće su u pitanju navijačke grupe, a kao razlog za pristupanje navode ljubav prema konkretnom klubu ili sportu. Nisu pronađene statistički značajne razlike između devojaka i momaka, kada je reč o pitanjima koja se tiču broja prijatelja i lakoće njihovog sticanja, a kada je u pitanju pripadnost grupama, momci su češće u odnosu na devojke njihovi članovi ($t=5,182, p<0.01$). Kada je reč o prediktorima lakoće sticanja prijateljstva jedino se materijalno stanje porodice pokazalo kao statistički značajan prediktor ($\beta=0,08, p<0.05$). Dobijeni rezultati su značajni iz aspekta sagledavanja kontekstualnog socijalnog okvira i upućuju na pravac delovanja

³Ovaj rad je nastao u okviru projekta 179002 koji finansira Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

odraslih u funkciji socijalnog povezivanja mladih i ostvarivanja njihovih kvalitetnijih odnosa na nivou socijalnih grupa uz istovremeno uvažavanje civilizacijskog i kulturološkog konteksta u kome se mlada osoba nalazi.

Ključne reči: broj prijatelja, lakoća sticanja prijateljstava, socijalne grupe, mladi

DOŽIVLJAJ MOGUĆNOSTI KONTROLE ŽIVOTA I BEZBEDNOST MLADIH⁴

Marija Tiosavljević

Državni Univerzitet u Novom Pazaru. Studijski program Psihologija, marijat.np@gmail.com

Mirsan Fehratović

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju

Milena Belić

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju

Brojne ekonomske, političke i društvene nestabilnosti sa kojima se naše društvo suočava već decenijama posebno teško utiču na društvenu grupu mladih, koja ima specifične bezbednosne potrebe i probleme. S tim u vezi, učešće u organizovanim aktivnostima u zajednici koje su usmerene na efikasno rešavanje problema bezbednosti mladih ima niz pozitivnih razvojnih efekata. Jedan od njih je i jačanje doživljaja kontrole nad svojim životom.

Cilj rada je ispitati koliko mladi osećaju da imaju mogućnost izbora i kontrolu nad svojim životom, odnosno u kom stepenu veruju da mogu odrediti svoju sudbinu. Ovaj doživljaj ocenjivan je na skali od 1 do 10, pri čemu ocena 1 označava potpuno odsustvo kontrole, odnosno verovanje da je za sve u životu odgovorna sudbina, a 10 – osećaj potpune kontrole, tj. mogućnost ljudi da sami određuju svoju sudbinu. Istovremeno želeli smo da procenimo osećaj bezbednosti kod mladih, odnosno koliko su bili ugrožavani na različite načine. Uzorak je sačinjavalo 623 mladih, uzrasta od 17 do 36 godina, učenika srednjih škola i studenata u Novom Pazaru. Dobijeni rezultati pokazuju da je kod mladih koji su obuhvaćeni uzorkom vrlo izražen osećaj mogućnosti kontrole. Prosečna ocena koju su ispitanici postigli na pitanju koliko osećaju da imaju mogućnost izbora i kontrolu nad svojim životima iznosi 8,00 (SD=1,900), pri čemu najveći broj njih (oko 80%) daje ocenu 7 i više. Kada je u pitanju verovanje o određenju svoje sudbine, prosečna ocena iznosi 6,17 (SD=2,882). Odgovori na ovo pitanje ukazuju da mladi poseduju umereno visoko izraženo verovanje da osoba može sama odrediti svoju sudbinu. Registrovane su statistički značajne polne razlike na ovom pitanju ($t = 2,365$; $p < 0,05$), koje ukazuju da mladići u većoj meri veruju da ljudi sami određuju svoju sudbinu ($AS = 6,51$) u poređenju sa devojkama ($AS = 5,94$). U okviru istraživanja mladi su pitani da procene koliko su bili ugrožavani na različite načine. Najčešći način ugrožavanja među mladima je vređanje. Njemu je bila izloženo blizu 14% ispitanika i to u većoj meri devojke nego mladići. Sledeći po učestalosti su isključivanje iz društva (5,6%) i praćenje (5,5%) kojima su dominantno bile izložene ispitanice. Učeni je bilo izloženo nešto manje od 5% ispitanika i to češće mladići. Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da mladi imaju visoko izražen osećaj kontrole nad sopstvenim životom, ali da je potrebno raditi na razvijanju njihove lične odgovornosti. Sa povećanjem kontrole nad sopstvenim životom, očekivano je da će mladi biti spremniji da se suočavaju sa izazovima i postanu samostalniji u donošenju odluka. Kao ključni problemi u domenu bezbednosti mladih izdvajaju se verbalni i psihološki oblici nasilja. Budući da je najefikasniji vid prevencije obrazovanje, ovaj nalaz može poslužiti kao

⁴Ovaj rad je nastao u okviru projekta 179002 koji finansira Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

putokaz u planiranju raznovrsnih aktivnosti koje se odnose na unapređenje bezbednosne kulture mladih kroz njihovu edukaciju.

Ključne reči: kontrola nad svojim životom, verovanje o određenju sudbine, bezbednost mladih

MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA MENTALNOG ZDRAVLJA MLADIH⁵

Mirjana Beara

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju, mirjana.beara@gmail.com

Daliborka Popović

Univerzitet u Kragujevcu, Prirodno-matematički Fakultet,
Državni univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju

Milena Belić

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju

Marija Tiosavljević

Državni Univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju

Anida Fazlagić

Državni univerzitet u Novom Pazaru, Studijski program za Psihologiju

Savremeni koncept mentalnog zdravlja podrazumeva ne samo odsustvo bolesti, već i optimalno funkcionisanje u kognitivnoj, emocionalnoj i socijalnoj sferi. Poslednjih decenija jača pokret za unapređenje mentalnog zdravlja, te se paradigma očuvanja zdravlja, zamenjuje paradigmom prevencije mentalnih poremećaja. U tom smislu, unapređenje mentalnog zdravlja i prevencija mentalnih poremećaja obuhvata aktivnosti i programe čiji je fokus usmeren na osposobljavanje mladih za prihvatanje i zadržavanje zdravog načina života i razvijanje zaštitnih faktora ličnosti koji doprinose optimalnom funkcionisanju i podizanju kvaliteta života. Za unapređenje mentalnog zdravlja kroz razvoj zdravih načina života, rezilijentnosti i snaga ličnosti, kreirani su različiti edukativno-preventivni programi (predavanja, tribine, radionice i slično). Radionice se smatraju efektivnijim pristupom stoga što u većoj meri od predavanja angažuju mlade da kroz sopstveno iskustvo i aktivnost uče o efektivnim strategijama unapređenja mentalnog zdravlja, što doprinosi boljem transferu usvojenih sadržaja u realan životni kontekst. Cilj rada je sagledavanje dostupnosti i zadovoljstva programima i radionicama o mentalnom zdravlju mladih, da li žele da učestvuju u nekim budućim edukativno-preventivnim psihološkim programima i za koje teme su najviše zainteresovani. Uzorak je sačinjavalo 623 mladih, uzrasta od 17 do 36 godina, učenika srednjih škola i studenata u Novom Pazaru. Rezultati pokazuju da je veoma mali broj ispitanika do sada učestvovao u psihološkim radionicama (svega 9%), a oni koji su učestvovali, veoma su zadovoljni tim programima (prosečna ocena 8,33, na desetostepenoj skali). Velika većina ispitanika (87%) želi da učestvuje u nekom budućem programu osmišljenom da pomogne mladima da kvalitetnije žive. U pogledu tema za koje su zainteresovani, dominira prevencija vršnjačkog nasilja (45% odgovora), zatim bezbednost i upravljanje osećanjima (po 37% odgovora), bolesti zavisnosti (35%) i veštine komunikacije (28%). Najmanje interesovanja od ponuđenih tema je pokazano za reproduktivno zdravlje (15%). U otvorenom pitanju, mladi su navodili još psiholoških tema kojima bi se bavili u radionicama, kao što su nasilje u porodici, pronalaženje svrhe života, sticanje samopouzdanja, ali i neke “nepsihološke” teme, kao što su međureligijski dijalog, uticaj politike na sukobe između naroda i slično. Zaključak istraživanja ukazuje na izraženu

⁵Ovaj rad je nastao u okviru projekta 179002 koji finansira Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

potrebu da se za mlade Novog Pazara i okoline češće organizuju psihološki programi radionica usmerenih ka zaštiti i unapređenju mentalnog zdravlja, koji bi uključivali teme bezbednosti, prevencije nasilja i unapređivanja emocionalnih kompetencija.

Ključne reči: mentalno zdravlje, unapređenje, prevencija, radionice

7.

Podrška hraniteljima i deci na porodičnom smeštaju

VODITELJ: Nenad Opačić

Centar za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad, nenad.opacic@gmail.com

Porodični smeštaj je najzastupljeniji i najsvrsishodniji vid alternativnog zbrinjavanja dece bez roditeljskog staranja. Kada postoje okolnosti, kada je detetu uskraćena mogućnost da odrasta uz svoje biološke roditelje, porodični smeštaj ovoj deci pruža mogućnost da odrastaju u porodičnom okruženju kao nezamenljivoj sredini za pravilan i skladan razvoj ličnosti. Pre no što su smeštena u hraniteljske porodice, deca su često živela u nestimulativnoj sredini, traumatizovana, bila su žrtve zlostavljanja, zanemarivanja. Da bi im se omogućio adekvatan intelektualni, emotivni, socijalni razvoj, hranitelji treba da imaju i neka dodatna, specifična znanja i veštine. Zbog toga, hraniteljima je potrebna značajna savetodavna, edukativna i emotivna podrška. U tim poslovima, ali i u procesima selekcije i procene podobnosti uloga psihologa je nezamenljiva. Posebno je osetljivo i za dete traumatično urgentno izmeštanje iz biološke i smeštaj u hraniteljsku porodicu. Upravo zbog toga smo se opredelili za ovu temu kako bismo istakli značaj hraniteljstva, standarda u hraniteljstvu, urgentno hraniteljstvo, a posebno značaj edukacije i uspostavljanje dobre saradnje između hranitelja i stručnjaka.

Ključne reči: istraživanje, saradnja, hraniteljstvo, edukacija, razvoj, savetovanje

ČINIOCI KVALITETA BRIGE HRANITELJA O DECI NA SMEŠTAJU

Vesna Šilić

Centar za socijalni rad Novi Sad, silicvesna@gmail.com

Gordana Jandrić

Centar za psihoterapiju i grupnu analizu Bjanko, bjanko@eunet.rs

U radu su predstavljeni rezultati istraživanja koje se bavi kvalitetom brige hranitelja o detetu na smeštaju. Istraživačko interesovanje je usmereno na utvrđivanje činilaca koji doprinose razlikama u kvalitetu pružene brige, konceptualizovane iz ugla teorije afektivne vezanosti kao spremnost hranitelja da se emotivno investira u odnos sa detetom i uspostavi sa njim blizak, stabilan i trajan odnos. Procena ovako definisanog kvaliteta brige je vršena pomoću polustruktuiranog intervjua "To je moje čedo" (This is my baby interview, TIMB, Bates & Dozier, 2002) koji daje uvid u tri međusobno povezane dimenzije: prihvatanja deteta na smeštaju kao svog, posvećenosti u podsticanju njegovog rasta i razvoja i svesnosti o uticaju uspostavljenog odnosa sa detetom na detetov socioemocionalni razvoj. Ispitivani su efekti tri grupe potencijalnih činilaca: varijabli iz domena iskustva deteta (uzrast na kom je smešteno u aktuelnu hraniteljsku porodicu, dužina boravka u aktuelnoj hraniteljskoj porodici), iskustva hranitelja (dužina bavljenja hraniteljstvom, ukupan broj dece o kojoj su kao hranitelji brinuli) i karakteristika hraniteljskog smeštaja (broj dece na smeštaju o kojoj aktuelno brinu). Uzorak istraživanja su činile 64 hraniteljice koje su pružile podatke o 82 deteta, štićenika Centra za socijalni rad Novog Sada i još nekoliko centara na teritoriji Vojvodine. Rezultati pokazuju da značajan doprinos u predikciji prihvatanja i posvećenosti hraniteljica ima uzrast na kom je dete smešteno u njihovu porodicu, zatim dužina boravka deteta u porodici, kao i ukupan broj dece o kojima su kao hraniteljice brinule. Naime, pokazalo se da hraniteljice potencijalno mogu ispoljiti niži nivo emocionalne investiranosti u odnos sa detetom starijeg uzrasta u trenutku smeštaja, te ukoliko imaju iskustvo brige o većem broju dece koja su napustila njihovu porodicu. Kada je u pitanju dimenzija svesnost o uticaju, rezultati su nešto drugačiji – nju značajno predviđa broj dece o kojoj hraniteljice aktuelno brinu, u smislu da ukoliko je taj broj veći hraniteljice ispoljavaju veći stepen svesnosti o važnosti uspostavljenog odnosa za detetov socioemocionalni razvoj. U radu su diskutovane praktične implikacije dobijenih rezultata, u cilju jačanja kapaciteta hranitelja za brigu o deci, kreiranja odgovarajuće podrške i unapređenja hraniteljskog smeštaja.

Ključne reči: hranitelji, kvalitet staranja, prihvatanje, posvećenost, svesnost o uticaju

ZADOVOLJSTVO I UNAPREDJENJE SARADNJE CENTRA ZA PORODIČNI SMEŠTAJ I USVOJENJE NOVI SAD SA HRANITELJSKIM PORODICAMA

Marina Ristić

Centar za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad, marinaristicmmm@gmail.com

Ivana Koprivica

Centar za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad, koprivica.ivana@gmail.com

U želji da tokom prve godine svog rada CPSU NS-a proveri stepen zadovoljstva hraniteljskih porodica i pronade segmente gde je moguće unaprediti saradnju, tokom 2016. godine je realizovano istraživanje: “Zadovoljstvo i unapređenje saradnje Centra za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad sa hraniteljskim porodicama”. Istraživanjem je obuhvaćen deo hraniteljskih porodica (60) koje su preuzete od Centra za socijalni rad Novog Sada. Osnovi cilj istraživanja je bio da se na osnovu dobijenih podataka proveri nivo zadovoljstva hraniteljskih porodica u prvoj godini rada CPSU NS-a, kao i da se na osnovu toga naprave planovi za uvođenje promena u poljima saradnje sa kojim su korisnici usluga nezadovoljni, kao i da se neguju i pospešuju polja sa kojima su korisnici zadovoljni. Uzorak je činilo 60 hraniteljskih porodica, od toga je 30 hraniteljskih porodica iz urbane sredine (Novi Sad, Petrovaradin, Sremska Kamenica) i 30 hraniteljskih porodica iz ruralne sredine (Beočin, Futog, Veternik, Čerević, Stepanovićevo). Takođe od celokupnog uzorka 83 % ispitanika pružaju uslugu standarnog hraniteljstva, dok 17 % ispitanika pruža uslugu srodničkog hraniteljstva. Hraniteljske porodice su direktnim putem ispitane u njihovim domovima. Za prikupljanje podataka koristio se strukturirani intervju. Za potrebe istraživanja kreiran je vodič za strukturirani intervju sa pitanjima otvorenog i zatvorenog tipa, sa 5 grupa pitanja: 1) osnovni podaci o ispitaniku, 2) opšta informisanost o Centru za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad, 3) zadovoljstvo dosadašnjom saradnjom hranitelja sa CPSUNS, 4) polja unapređenja saradnje i poslednja 5) grupa pitanja odnosi se na jednu od aktivnosti CPSUNS „Otvorena vrata hraniteljstva“ i zadovoljstvo hranitelja sadržajem ove aktivnosti. Rezultati dobijeni istraživanjem dali su jasne smernice za kreiranje kvalitetnijeg Programa rada CPSUNS za 2017. godinu koji pruža sveobuhvatniju podršku hraniteljskim porodicama.

Ključne reči: ispitivanje zadovoljstva saradnjom, unapređenje saradnje, hraniteljske porodice, savetnik za hraniteljstvo

ISTRAŽIVAČKE SMERNICE ZA KREIRANJE OBUKE ZA URGENTNI PORODIČNI SMEŠTAJ

Miljana Marić

Centar za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad, m.miljana21@gmail.com

Urgentno hraniteljstvo podrazumeva hitno, neplanirano smeštanje deteta u hraniteljsku porodicu, kojoj ne prethodi priprema. Kako bi hranitelji omogućili deci kvalitetnu brigu, nužno je razvijati i podržavati njihove kompetencije. Stoga je cilj ovoga rada analiza potrebnih znanja i veština za obezbeđivanje kvalitetne brige u situaciji urgentnog smeštanja deteta, kako iz perspektive savetnika za hraniteljstvo, tako i iz perspektive samih hranitelja. Analiza je realizovana kvalitativnom metodom kroz dve faze istraživanje - analize životnih priča hranitelja i procene potreba za dodatnim obukama i podrškom urgentnih hranitelja od strane savetnika za hraniteljstvo. U prvoj fazi istraživanja uzorak čine pet hraniteljskih porodica koje realizuju urgentni porodični smeštaj. Uzorak druge faze istraživanja čine osam savetnika za hraniteljstvo zaposleni u Centru za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad.

Sa ciljem analize kompetencija potrebnih za kvalitetnu brigu prilikom urgentnog porodičnog smeštaja, korišćene su kvalitativne metode, analiza životne price i fokus grupa. Dobijeni rezultati u svakoj od faza ukazuju da su urgentnim hraniteljima potrebene veštine i znanja za uspostavljanje odnosa sa detetom, uočavanje potreba, interpretiranja i adekvatnog zadovoljavanja potreba u skladu sa detetovim uzrastom (fizioloških, emotivnih, socijalnih i kognitivnih), korišćenje savremenih principa vaspitanja, intervenisanje u traumatskim situacijama, kreiranja sigurnog, bezbednog i stimulativnog okruženja za deteta, kreiranja prostora za odmor u cilju prevencije sagorevanje hranitelja i smanjena profesionalnog stresa. Dobijeni rezultati su u skladu sa ranijim studijama, koje su se bavile ovim temama.

Ključne reči: urgentno hraniteljstvo, rani razvoj dece, kompetencije hranitelja, kvalitet brige

EDUKACIJE HRANITELJSKIH PORODICAMA KOJI OBEZBEĐUJU URGENTNI PORODIČNI DECE OD 0-3 GODINE: DESK ANALIZA

Miljana Marić

Centar za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad, m.miljana21@gmail.com

Pregled studija o efikasnosti programa obuka hranitelja, koja je obuhvatila 128 studija efikasnosti programa, ukazuje da grupe hranitelja koji prolaze obuke koriste metode pozitivne discipline i efikasnije redukuju internalizovane i eksternalizovane probleme kod dece, a takođe i imaju znatno razvijenije veštine komunikacije sa decom, te uspostvaljaju siguran obrazac afektivne vezanosti sa detetom. Programi obuke hranitelja u Republici Srbiji predstavljaju populaciju programa, odabranih iz baze akreditovanih programa Zavoda za socijalnu zaštitu.

Uzorak programa u inostranstvu namenjeni obučavaju hranitelja za brigu o deci na ranom uzrastu, od rođenja do tri godine, odabrani su na platformi KOBSON, na osnovu kriterijuma o postojanju dokazanih naučnih istraživanja o efikasnosti primene.

Indikatori koji su korišćeni za analizu i komparaciju programa jesu: teorijski okvir, cilj programa (šta hranitelji treba da nauče u toku obuke), područje primene, način realizacije programa (kakva je dinamika programa, koje se tehnike obučavanja koriste, koja je tema obuka) i evaluacija efikasnosti programa.

Pregledom dostupne literature uočava se, da su obuke u inostranstvu, u kontekstu hraniteljstva, koncipirane tematski, a svaki od datih programa mogu da pohađaju hranitelji koji pružaju brigu o različitoj deci i realizuju različite oblike ove usluge, sa ciljem jačanja svojih kapaciteta. Takođe, oni se mahom oslanjaju na pristup afektivne vezanosti i socijalnog učenja, što nije slučaj sa programima u našoj zemlji. Način realizacije programa je sličan, podrazumevanju aktivno učešće hranitelja, kao i organizaciju susreta na teorijski i praktičan. Za razliku on naših voditelja programa, voditelji programa u inostranstvu češće koriste video materijel na obuci. Ono što karakteriše programe u inostranstvu jeste neke vrsta podrške među učesnicima, bilo da ona uključuje telefonske kontakte ili kontakte prilikom supervizije ili grupa samopodrške, što je svakako korisno za razmenu iskustava, doživljaj katarze, ali i osećaj pripadnosti. Takođe, područje primene obuka “Sigurnim korakom do hraniteljstva”, “Hraniteljstvo za bebe” i “Urgentno hraniteljstvo” ograničeno je samo na sistem socijalne zaštite, dok se inostrani program primenjuju i u drugim kontekstima - obrazovnom i zdravstvenom sistem.

Ključne reči: programi obuka hraniteljskih porodica, urgentni porodični smeštaj, desk analiza

8.

Etika u sistemu socijalne zaštite

VODITELJ: Sandra Perić

Komora socijalne zaštite, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, sandraperic@hotmail.rs

Apostrofiranje etičkog postupanja u pomažućim profesijama kroz definisanje i razvoj etičkog kodeksa, javilo se još u doba nastanka Hipokratove zakletve, kao značajan pokazatelj razvijenosti neke profesije i regulisanja kvaliteta njene profesionalne prakse. Kao pisani dokument koji se sastoji od vrednosti, principa i standarda, etičkim kodesom se određuje svrha i ciljevi, odnosno regulišu različite vrste odnosa u profesionalnoj praksi. Samim tim, ovi kodeksi predstavljaju preduslov humanizacije rada u oblastima na koje se primenjuju.

Stručne radnike u socijalnoj zaštiti čine socijalni radnici, pravnici, psiholozi, pedagozi i defektolozi. Udeo psihologa u ukupnom broju licenciranih stručnih radnika u socijalnoj zaštiti je blizu 20% i sama ova činjenica govori u prilog tome da je i postupanju psihologa u socijalnoj zaštiti potrebno obratiti posebnu pažnju. **Kodeks profesionalne etike stručnih radnika socijalne zaštite** je donet 2013.godine i njegova primena je od tada postala obavezujuća za sve stručne radnike i stručne saradnike zaposlene u sistemu socijalne zaštite. Pored Kodeksa profesionalne etike stručnih radnika i stručnih saradnika u sistemu socijalne zaštite, psiholozi koji svoju delatnost obavljaju u okviru sistema socijalne zaštite su dužni da se pridržavaju **i Kodeksa etike psihologa Srbije**.

Jedan od osnovnih zadataka etičkog kodeksa bilo koje pomažuće profesije je obezbeđenje konkretnih smernica za postupanje stručnih radnika u pravcu kvalitetnije prakse, ali takođe ne smemo zanemariti i njegove druge doprinose. Pravila koja sadrži etički kodeks treba da imaju veći nivo konkretnosti u odnosu na uopštena etička načela. U meri u kojoj ima više specifičnih pravila i uputstava, odnosno prikaza prevazilaženja etičkih dilema iz prakse, etički kodeks je korisniji i ima veću praktičnu primenu. Sa druge strane, postojanje ovako preciziranog kodeksa povećava sigurnost i profesionalno samopouzdanje stručnog radnika kroz veću struktuiranost profesionalne prakse.

S obzirom na ovu složenu pojavu dvojne regulacije etike rada psihologa u sistemu socijalne zaštite, ovaj simpozijum ima za cilj da razmotri uslove za etički rad u socijalnoj zaštiti (prvi rad), prezentuje rezultate komparativne analize dva Kodeksa – Kodeks profesionalne etike stručnih radnika u socijalnoj zaštiti i Kodeks etike psihologa Srbije (drugi rad), da ukaže na neke probleme u etičnom postupanju određenim kategorijama korisnika u sistemu socijalne zaštite (treći rad), kao i da ponudi mogući model razrešavanja etičkih dilema profesionalcima u socijalnoj zaštiti (četvrti rad).

Ključne reči: profesionalna etika, kodeks profesionalne etike u socijalnoj zaštiti, kodeks etike psihologa, etika u radu sa počiniocima krivičnih dela, model rešavanja etičkih pitanja

RAZVOJ ETIČNOSTI KAO USLOV RAZVOJA SOCIJALNE ZAŠTITE

Miroslav Brkić

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Sandra Perić

Komora socijalne zaštite, sandraperic@hotmail.rs

Zoran Vesić

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Tokom svojih aktivnosti stručni radnici u socijalnoj zaštiti su suočeni sa nizom etičkih dilema koje proizilaze iz različitih faktora – prirode problema sa kojima se korisnici suočavaju, složenosti odluka koje treba da donesu, odnosa ustanove u kojoj su zaposleni prema korisnicima, odnosa prema kolegama. Odgovori na pitanja koja zadaje praksa su najčešće veoma kompleksni, bez postojanja gotovih rešenja, jer ukoliko bi ih bilo – ne bismo ih nazivali dilemama. I pored postojanja Etičkog kodeksa, etička načela i principi se ne primenjuju dosledno tokom rada. Razlozi za to se kreću od nedovoljne informisanosti i nedostatka želje za unapređenjem sopstvenog rada, nedovoljne promocije etičnosti u postupanjima, ali i neefikasnim kontrolnim mehanizmima.

O profesionalnoj odgovornosti i kršenju Kodeksa, sa aspekta sistema socijalne zaštite, odlučuje Etički odbor, stručno telo formirano pri Komori socijalne zaštite sa osnovnom ulogom da prati da li se i u kojoj meri usluge socijalne zaštite sprovode u skladu sa načelima profesionalne etike.

Cilj ovog rada je da se kroz analizu primera iz rada Etičkog odbora ukaže na karakteristične slučajeve u kojima je došlo do povrede profesionalne etike i otvori prostor za razmatranje o dilemama koje su iz ovih primera nastale. Takođe, želeli bismo da skrenemo pažnju na značaj etičnosti u postupanju Etičkog odbora, dileme sa kojima se njegovi predstavnici suočavaju ali i vrstu mera koje izriču stručnim radnicima kod kojih su utvrđeni propusti.

Tokom svog šestogodišnjeg funkcionisanja, razmatranja Etičkog odbora su se najčešće odnosila na povrede učinjene prema klijentima socijalne zaštite, ali i na postupanja prema kolegama. U najvećem broju slučajeva, ne možemo govoriti o povredi etike u samo jednom načelu, obično su to postupanja u kojima možemo prepoznati povredu više odredbi i neetičnost na više različitih nivoa; pa čak i povredu Kodeksa drugih profesija, kojima pripadaju stručni radnici u okviru socijalne zaštite. I pored značajnih pomaka, čini se da smo još uvek na početku puta ka razvoju prakse zasnovane na principima etike.

Ključne reči: etičke dileme, etički odbor, povrede etičkog kodeksa, mehanizmi obezbeđenja etičnosti, postupci pred etičkim odborom

PSIHOLOZI U SOCIJALNOJ ZAŠTITI IZMEĐU DVA ETIČKA KODEKSA

Sandra Perić

Komora socijalne zaštite, sandraperic@hotmail.rs

Miroslav Brkić

Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu

Danijela Ristić

Kazneno popravni zavod Kragujevac

Kodeks profesionalne etike stručnih radnika socijalne zaštite je donet 2013. godine. U uvodnom delu Kodeksa profesionalne etike stručnih radnika socijalne zaštite, odnosno preambuli, naznačena je obaveza „da su stručni radnici dužni da, pored ovog, poštuju i kodekse svojih profesija“. Analiza dostupnih podataka ukazuje da najveći broj stručnih radnika nije upoznat sa postojanjem kodeksa njihovih matičnih profesija, sa pravima i obavezama koje iz njih proizilaze, niti sa mehanizmima kojima se obezbeđuje njihova primena, što predstavlja rizik od nastanka propusta u radu, dehumanizacije rada i neetičkog postupanja.

Cilj rada je da istakne značaj poznavanja osnovnih etičkih smernica u radu, ali i njihov obavezujući karakter. U radu će biti predstavljena komparativna analiza Kodeksa profesionalne etike stručnih radnika zaposlenih u sistemu socijalne zaštite i Etičkog kodeksa psihologa Srbije, kao obavezujućeg dokumenta postupanja članova društva psihologa pa i psihologa zaposlenih u sistemu socijalne zaštite. Analiza će se vršiti na osnovu njihove strukture, svrhe, ciljeva i sadržaja. Komparativnom analizom ova dva kodeksa, uočene su značajne razlike kako u pogledu njihove strukture tako i sadržaja, iako je, u smislu osnovnih načela, primećena sličnost, naročito onih koja se odnose na postupanja prema korisnicima. Specifičnost Kodeksa etike psihologa je posebno naglašavanje etike u istraživačkom radu i upotrebi mernih instrumenata i psiholoških sredstava procene ličnosti, dok Kodeks profesionalne etike stručnih radnika naglasak stavlja na etičku odgovornost prema korisnicima, prema kolegama ali i prema samoj delatnosti socijalne zaštite.

Ishod komparacije nije delegiranje prednosti jednom ili drugom dokumentu, već upravo suprotno, ukazivanje na njihovu komplementarnost i međusobno dopunjavanje, koje doprinosi povećanju sveukupne etičnosti u radu sa korisnicima. Informisanje stručnih radnika o obavezi poštovanja etičkih načela datih u oba kodeksa nije garant automatskog povećanja etičnosti stručnog rada, ali predstavlja dobru polaznu osnovu za dalja preispitivanja i unapređenja prakse.

Ključne reči: kodeks profesionalne etike u socijalnoj zaštiti, Kodeks etike psihologa Srbije, etička načela, unapređenje stručnog rada

ETIKA U RADU SA PRESTUPNICIMA I OSUĐENIM LICIMA

Danijela Ristić

Kazeno popravni zavod Kragujevac (Služba probacije)

Sandra Perić

Komora socijalne zaštite, sandraperic@hotmail.rs

Cilj rada je ukazivanje na značaj postupanja stručnih radnika socijalne zaštite u skladu sa principima socijalne pravde i etičnosti u stručnom radu sa prestupnicima i osuđenim licima kroz komplemetarnu intersektorsku saradnju sa službom koja nadzire izvršenje alternativnih sankcija. Kao ilustraciju aktuelne situacije prikazaćemo rezultate istraživanja realizovanog u saradnji sa stručnim radnicima socijalne zaštite o iskustvima u profesionalnom radu sa prestupnicima kao i stepenom informisanosti stručnih radnika sa načinom i principima sprovođenja ovih sankcija. Neposredan povod za skretanje pažnje stručne javnosti na ovaj segment rada jesu uočene teškoće na sprovođenju psihosocijalnog rada sa ovom kategorijom lica. Sprovođenje alternativnih sankcija u zajednici zasniva se na principima socijalne uključenosti prestupnika, njihovim osnaživanjem da prevaziđu probleme koji su uzrokovali izvršenje krivičnog dela kao i zaštititi zajednice od kriminaliteta. Sprovođenje sankcija u zajednici u prvom redu podrazumeva pomoć i podršku prestupnicima da prepoznaju i prihvate vlastito neprihvatljivo ponašanje i kroz podršku resursa zajednice usmere ih na prosocijalne modele ponašanja na ličnom i porodičnom planu. U tom smislu, stručni radnici iz oblasti socijalne zaštite prepoznati su kao primarni sistem socioekološke podrške. Principi etičnosti prepoznaju pojedinca sa problemom bez stigmatizacije u odnosu na bilo kakvo svojstvo koje ga kao pojedinca razlikuje i dovodi u neravnopravan položaj. U tom smislu osuđivanost lica ne bi trebalo da predstavlja prepreku za korišćenja usluga sistema socijalne zaštite jer se problem prestupnika ne odnosi samo na njegovo individualno funkcionisanje već se razliva na bliske osobe iz porodičnog i šireg socijalnog okruženja. Posebno ako se problem prestupnika odnosi na bračne i porodične probleme. Motivisanost prestupnika za uključivanje u psihosocijalni tretman zbog problema u bračnim i porodičnim interperosnalnim odnosima trebalo bi da bude ključni faktor za pružanje pomoći stručnih radnika socijalne zaštite. Nerazumevanje i nedovoljna informisanost stručnih radnika da pruže usluge licima kojima je posećivanje i postupanje po uputstvima profesionalnih savetovališta sud odredio kao obavezu tokom zaštitnog nadzora, može prouzrokovati negativne posledice u smislu zamene sankcije strožom, opozivanje uslovne osude, neadekvatno postupanje prema prestupniku ali i distanciranje sudskih organa da u buduće izriču ovu sankciju koja predstavlja esenciju sprovođenja sankcija u zajednici odnosno probacionog rada čiji je primarni cilj socijalna inkluzija prestupnika koji se ne retko prepoznaju kao marginalizovani.

Ključne reči: probaciona služba, alternativno izvršenje sankcija, intersektorska saradnja, etika u radu sa počiniocima krivičnih dela, savetovališta za brak i porodicu

MODEL ZA RAZREŠAVANJE ETIČKIH DILEMA I PRESTUPA

Đurađ Stakić

Penn State University, US, dos4@psu.edu

Područje socijalne zaštite, zbog kompleksnosti socijalnih problema, multisektorskog i multidisciplinarnog pristupa i slabe konceptualno-metodološke zasnovanosti načina rada često stavlja stručnjake pred ozbiljne etičke zamke i izazove. Pored toga u neposrednoj praksi je široko rasprostranjeno uverenje: (a) da se etičke dileme sretaju retko a prekršaji sasvim izuzetno; (b) su etičke dileme uvek jasno uočljive i prepoznatljive; (c) se etički propusti događaju samo nedovoljno iskusnim a prekršaji isključivo nesavesnim i nečasnim stručnjacima, kao i da (d) se, tamo gde postoje etički kodeks i etički komitet, etički prekršaji javljaju retko i jednostavno rešavaju.

U suštini skoro ništa od toga nije tačno. Etičke dileme su sastavni deo svakodnevne prakse, razvijaju se bez najave i postepeno, a mogu se izroditi i iz najčistije namere da se pomogne i zaštititi interes klijenta. Biti lično uvučen u ozbiljan etički problem uvek donosi visok nivo stresa što može značajno da kompromituje proces donošenja etički zasnovanih odluka. Najzad, etički kodeksi nisu sveobuhvatni, ne nude jednostavnu recepturu za sprečavanje i razrešavanje svih etičkih dilema, a u nekim slučajevima, njihovi principi i standardi mogu biti u otvorenom međusobnom sukobu.

Svrha ovog rada je da istakne potrebu da se, kao integralni deo opšte stručne kompetencije, sistematski unapređuje etička kompetencija stručnjaka. Prikaz i kritička analiza unapređenja etičke kompetencije biće data kroz prizmu standardnog modela razrešavanja etičkih dilema koji obuhvata: (1) razvoj senzitivnostiza ranu detekciju etičkih dilema; (2) definiciju problema i analiza konteksta u kom se problem ispoljava; (3) identifikovanje mogućih opcija za razrešavanje problema; (4) konsultovanje kodeksa profesionalne etike; (5) konsultovanje relevantnih zakonskih drugih regulativnih mehanizama; (6) proučavanje stručne literature; (7) konsultacije sa kolegama; (8) razmatranje mogućih posledica za svako od identifikovanih opcionih rešenja; (9) preispitivanje svih opcija i samostalno donošenje odluke; (10) planiranje realizacije odluke; (11) informisanje svih ovlašćenih strana i (12) evaluacija i izvlačenje pouka.

Izloženi model razrešavanja etičkih dilema neće omogućiti uspešna rešenja svih slučajeva koje praksa ume da iznedri, ali će doprineti da se proces donošenja odluka standardizuje i temelji na ključnim principima i standardima profesionalne etike. To je naročito važno za vođenje postupka u slučajevima pritužbi na kršenje etičkog kodeksa, postupka koji je stresan za sve uključene strane, a ponekad može biti trajavo izveden ili zloupotrebljen.

Ključne reči: profesionalna etika, etička kompetencija, model rešavanja etičkih pitanja, etičke dileme i prekršaji, etički kodeks

OKRUGLI STOLOVI

Neuropsihoanaliza i njen značaj za psihoterapiju

VODITELJKA:

Tamara Džamonja Ignjatović, Fakultet političkih nauka i Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu,

tamara.dzamonja@gmail.com

UČESNICI:

Slobodan Nikolić, Centar za dubinsko – psihološko istraživanje snova IMAGO, centarIMAGO@gmail.com |

Milan Popov, Institut za filozofiju i interdisciplinarne studije Novi Sad, ceripsrbija@yahoo.com

Aleksandar Kontić, Psihoanalitičko društvo Srbije, akonti@vektor.net

Povod za organizovanje okruglog stola na Kongresu je prvi prevod dela jednog neuropsihoanalitičara na srpski jezik. U pitanju je dr Mark Solms. Njegova knjiga "Mozak i unutrašnji svet", koju je napisao sa kolegom Oliverom Turnbullom predstavlja uvodno delo u integrativnu disciplinu neuropsihoanalize i pruža jasan metodološki, teorijski i kritički osvrt na dosadašnja saznanja neuronauka i psihoanalize, kao i mogućnosti za njihovu integraciju radi upotpunjenja znanja svake od njih ponaosob. Integracija znanja iz ovih naučnih oblasti treba da posluži kao podsticaj za nove i bolje domete psihoterapije u vremenu pred nama. U okviru okruglog stola, predstaviće se najvažnija saznanja i uvidi koje dr Solms i dr Turnbull iznose u knjizi – šta je to neuropsihoanaliza i koji su njeni doktrinarni okviri, svest i intencionalnost u kontekstu neuropsihoanalitičkih studija, neurobiologija lečenja razgovorom i snovi i njihova upotreba u terapijskim procesima. Znanja koja će biti prezentovana na okruglom stolu nisu teorijski koncepti, već su nastala dovođenjem u vezu teorijskih postavki psihoanalize i pedantnih neuronaučnih opisivanja moždanih procesa koji su u njihovoj osnovi. Ovo je prvi put da se delo Marka Solmsa i neuropsihoanaliza predstavljaju pred domaćom stručnom javnošću. Smatramo da to doprinosi postavljanju novog intelektualnog okvira za psihologiju, psihijatriju i psihoterapiju u 21. veku.

PROMOCIJA PSIHLOGIJE ZDRAVLJA NA RADU I U ORGANIZACIJAMA

VODITELJKA:

Jelena Sladojević Matić, Fakultet za medije i komunikacije, Departman za psihologiju, Univerzitet Singidunum,
jelenasladojevicmatic@yahoo.com

UČESNICI:

Svetlana Radović, Elektromreže Srbije, svetlana.radovic@ems.rs | **Tijana Donić Kovačević**, Ipsos Strategic Marketing, tijana.donic@ipsos.com | **Goran Opacic**, Filozofski fakultet, opacicg@f.bg.rs | **Drago Savić**, Fakultet za medije i komunikacije, drago.savic@fmk.edu.rs

Oblast promocije psihologije zdravlja i uspostavljanje ravnoteže između privatnog i poslovnog života, sve su relevantnije teme kojima se bave organizacioni psiholozi u praksi. Sve je direktnija povezanost između disfunkcionalnih obrazaca organizacionog ponašanja i radnih performansi, apsentizma, fluktuacije, pada motivacije. Učesnici okruglog stola ponudiće konstruktivne strategije promocije psihologije zdravlja u organizacijama kroz različite programe treninga, organizacionog konsaltinga i korporativnog koučinga.

Izložićemo najpre na koji način kroz kurikulume predmeta iz oblasti organizacijske psihologije, psihologije rada, korporativnog koučinga i mentalne higijene, možemo studentima osnovnih i master studija približiti značaj očuvanja i unapređenja mentalnog zdravlja u radnom kontekstu.

Zatim ćemo govoriti o primeni metoda organizacionog savetovanja u radnom kontekstu, o ciljevima kao i o efektima ovakvih programa. Kolege iz prakse prikazaće svoje projekte iz oblasti zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja - Program upravljanja stresom kod zaposlenih na visoko rizičnim radnim mestima; primenu psihodinamskog koučinga u cilju boljeg razumevanja i komuniciranja korporativne kulture i kreiranja skladnijih međuljudskih odnosa, kao i primenu korporativnog koučinga u cilju efikasnijeg vođenja timova.

Na okruglom stolu govorićemo i o značaju selekcione procedure koja detektuje kompetencije za upravljanje stresom i upravljanje konfliktima kao i procenu kompetencija za timski rad - što može biti polazna osnova kako za adekvatno raspoređivanje zaposlenih u skladu sa stepenom razvijenosti navedenih kompetencija tako i za različite programe unapređenja ovih kompetencija, čime se utiče na zdravije i funkcionalnije radno okruženje.

Kroz diskusiju nakon izlaganja, pokušaćemo da zajednički prepoznamo profesionalne izazove u ovoj oblasti i da proširimo polje delovanja sa redukcije negativnih efekata disfunkcionalnih razmena u radnom okruženju, na razvojne programe u cilju primarne prevencije u ovoj oblasti.

PRVI SUSRET SA PSIHOLOGIJOM – NOVI PROGRAM NASTAVE I UČENJA PSIHLOGIJE U GIMNAZIJAMA

VODITELJKA:

Eleonora Vlahović, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja,
eleonora.vlahovic@zuov.gov.rs, eleonoravlahovic@gmail.com

UČESNICI:

Mirjana Beara, Državni univerzitet u Novom Pazaru, mirjana.beara@gmail.com | **Nataša Simić**, Institut za psihologiju, nsimic@f.bg.ac.rs | **Biljana Nikolić**, Filološka gimnazija Beograd, psi.biljana.nikolic@gmail.com | **Simonida Vukobrat**, Gimnazija "Patrijarh Pavle", Beograd, vuk.simon@yahoo.com

Radna grupa Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja je u periodu od novembra 2018. do februara 2019. godine izradila novi program nastave i učenja Psihologije za drugi razred gimnazija, sa didaktičko-metodičkim uputstvom za nastavnike. Radnu grupu je sačinjavalo nekoliko predstavnika nastavnika psihologije u gimnazijama, profesora fakulteta i stručnjaka iz ZUOV-a. Rukovodeći se novom zakonskom regulativom i savremenim paradigmatama u obrazovanju kao što su nastava usmerena na učenje i ishode i konstruktivistički pristup u nastavi, u izradi programa formulisani su cilj nastave i učenja Psihologije, opšta i specifična predmetna kompetencija, teme, ishodi i ključni pojmovi sadržaja. Novi cilj učenja psihologije je da učenik ovlada znanjima, razvije veštine i formira stavove koji će mu omogućiti da bolje razume složenost, raznovrsnost i razvojne aspekte psihičkog funkcionisanja ljudi u biosociokulturnom kontekstu, da poveća kapacitet suočavanja sa izazovima adolescentskog doba i preuzme odgovornost za očuvanje mentalnog zdravlja, funkcionisanje u zajednici i nastavak školovanja. Baveći se pitanjima opšte psihologije, učenik bi trebalo da razvije sposobnost kritičkog mišljenja, veštinu uspešne komunikacije i funkcionisanja u grupi; unapređuje strategije uspešnog učenja, pamćenja i donošenja odluka; formira preferenciju naučnog nad laičkim pristupom; razlikuje upotrebu od zloupotrebe psihologije; povezuje psihologiju sa drugim naukama, umetnošću i kulturom; uvažava različitost među ljudima i poštuje ljudska prava; izražava pozitivan stav prema zaštiti i unapređenju mentalnog zdravlja. Cilj okruglog stola je da upozna stručnu psihološku javnost sa elementima novog programa i otvori diskusiju o uspešnim metodama njegove primene.

PSIHOLOGIJA KAO PROFESIJA I PSIHOLOGIJA KAO NAUKA: AKTUELNI POLOŽAJ I PERSPEKTIVE

VODITELJ:

Ivan Jerković, Filozofski fakultet, Novi Sad, ivan.jerkovic@ff.uns.ac.rs

UČESNICI:

Ivan Jerković, Društvo psihologa Srbije | **Josip Lopižić**, Hrvatsko psihološko društvo, josiplotizic@psihologija.hr
Marko Vrtovec, Društvo psihologa Slovenije, marko.vrtovec@dps.si | **Dijana Đurić**, Društvo psihologa Republike
Srpske (BiH), dijanadj1706@gmail.com | **Radiša Šćekić**, Udruženje psihologa Crne Gore,
psiholozi.me@gmail.com | **Mirjana Stojanovska**, Udruženje psihologa Severne Makedonije,
mstojanovska2002@yahoo.com

Psihologija je u kratkom vremenu od apragmatične discipline posvećene vivisekciji svesti došla u poziciju da nudi rešenja za brojne praktične probleme u svakodnevnom životu ljudi. Ova ekspanzija praćena je velikim širenjem oblasti u kojima se psihološka znanja primenjuju. Istovremeno, postala je stvar prestiža studirati psihologiju, selekcija za ove studije ima tu privilegiju da bira među najboljim kandidatima u svakoj generaciji studenata, naučna reputacija psihologije je daleko ispred srodnih disciplina, a pravci grananja idu u pravcu sve veće divergencije, tako da neke oblasti psihologije na krajnjim tačkama kontinuuma jedva imaju neku čvrstu poveznicu. U takvim uslovima, problem definisanja predmeta naučne discipline, njenih granica, dodirnih tačaka i razmere preklapanja sa drugim srodnim disciplinama, permanentno usavršavanje u oblasti, zaštita profesionalnih interesa i nadzor nad profesionalnom praksom postaju veliki izazovi, ali i pitanja koja se retko postavljaju u psihološkoj javnosti, a kada se i postavljaju, to se čini tako da se svaka od ovde iznetih nedoumica i izazova razmatra kao pojedinačan fenomen bez pokušaja da se sagleda njihova međuzavisnost. Ovo nas vodi do delimičnih ili potpuno pogrešnih odgovora (kada ih uopšte ima), fragmentacije psihologije, splittinga akademske i primenjene psihologije, prodora samozvanaca u oblast psihološke delatnosti sve do nivoa ozbiljnih krivičnih dela. Okrugli sto će pokušati da predstavi stanje u navedenom pogledu u zemljama bivše Jugoslavije, regulativu koja postoji u svakoj od njih i ulogu akademske zajednice i psiholoških udruženja u rešavanju ovih izazova.

ULOGA PSIHologa U MOBILNOSTI U OBRAZOVANJU – PRIMERI DOBRE PRAKSE

VODITELJKA:

Vesna Janjević Popović, OŠ “Kosta Vujić”, Zemun, vjanjevicpopovic@gmail.com

UČESNICI:

Marina Bunčić, psiholog, stručni saradnik, OŠ “Milan Rakić”, Novi Beograd, marina.psiholog@gmail.com

Jelena Mitić, psiholog, stručni saradnik OŠ “Novi Beograd”, jelenamitic@yahoo.com | **Jelisaveta Vilotić**, psiholog, stručni saradnik OŠ “Drinka Pavlović”, Beograd, vjelisaveta@yahoo.com | **Dijana Aleksić**, psiholog, stručni saradnik, Muzička škola “Anton Skala”, os.antonskala@mts.rs | **Nada Stankov**, psiholog, stručni saradnik OŠ “Jovan Sterija Popović” Beograd, nadastankov@yahoo.com

Cilj organizovanja okruglog stola je: upoznavanje sa iskustvima mobilnosti u obrazovanju; različitim uticajima na podizanje kompetencija i unapređivanje sopstvene prakse psihologa, kao i kvalitet ustanove u kojoj radi. Osnovni doprinos je u upoznavanju sa ulogom psihologa u različitim obrazovnim sistemima; specifičnostima programa, razvoja saradnje sa roditeljima, ulogom škole u zajednici, modeli i teškoće u radu sa učenicima. Upoznavanje sa različitim modelima mobilnosti u obrazovanju; iskustvima izrade projekata; mogućnostima kratkoročne i dugoročne razmene iskustava; umrežavanje sa kolegama i različitim obrazovnim institucijama; diseminacija ideja. Unapređuju se kompetencije u osmišljavanju, pisanju i učestvovanju u projektima mobilnosti; osnažuje se za uključivanje u projekte strateških partnerstava; unapređuju se znanja iz oblasti praćenja i evaluacije projekata; izlaganja na stručnim skupovima; digitalne kompetencije koristeći elektronske medije; jezičke kompetencije; pospešuju se organizacione sposobnosti; na različite načine unapređuju se veštine izveštavanja i prezentovanja rezultata i produkata rada. Poseban kvalitet okruglog stola predstavlja raznovrsnost iskustava kolega u odnosu na obrazovne sisteme u Španiji, Nemačkoj, Rusiji, Italiji (Ređo pedagogija), Danskoj, Španiji, Sloveniji.

PRIMENA PRAVILNIKA O POSTUPANJU USTANOVE U SLUČAJU SUMNJE ILI UTVRĐENOG DISKRIMINATORNOG PONAŠANJA I VREĐANJA UGLEDA, ČASTI ILI DOSTOJANSTVA LIČNOSTI

VODITELJKA:

Milja Krivokuća, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Beograd, milja.krivokuca@mpn.gov.rs

UČESNICI:

Ljiljana Simić, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Beograd, ljiljana.simic@mpn.gov.rs | **Snežana**

Vuković, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Beograd, snezana.vukovic@mpn.gov.rs | **Vesna**

Dasukidis, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Beograd, vesna.dasukidis@mpn.gov.rs | **Đurđica**

Ergić, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Beograd, djurdica.ergic@mpn.gov.rs

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Pravilnikom o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili utvrđenog diskriminatornog ponašanja i vređanja ugleda, časti ili dostojanstva ličnosti definiše dužnost ustanove da obezbedi uslove za sigurno i podsticajno odrastanje i razvoj svakog učesnika u obrazovanju.

Značaj novog Pravilnika ogleda se u preventivnim aktivnostima koje nalaže ustanovi obrazovanja, ali i u intervenciji kojima se diskriminacija zaustavlja, osigurava bezbednost učesnika u obrazovnom i vaspitnom procesu smanjuje rizik od ponavljanja, ublažavaju posledice za sve učesnike, prate se efekti preduzetih mera. Pravilnik o postupanju ustanove je prepoznao tipične situacije diskriminacije koje su najčešće u našim školama, a to su: izlaganje podsmehu učenika i omalovažavanje po osnovu ličnog svojstva, imitiranje hoda, govora, izgleda i podsmevanje, oslovljavanje pogrđnim imenima, izražavanje stereotipa i predrasuda, pričanje uvredljivih i ponižavajućih šala o pripadnicima određene grupe, promovisanje rodni stereotipa u vezi sa očekivanjima, uspesima i dostignućima devojčica i dečaka i dr.

Premda se kako u situacijama nasilnog ponašanja, tako i u situacijama diskriminatornog ponašanja često uključuje Tim za zaštitu, uloga stručnog saradnika psihologa je posebno značajna kako u preventivnom radu tako i u intervenciji. Školski psiholozi najčešće iniciraju različite preventivne aktivnosti sa učenicima i roditeljima uz senzibilizaciju i uključivanje nastavnika sa ciljem podizanja svesti o važnosti ravnopravnosti i pravednosti u obrazovanju. Kada je reč o sumnji ili prijavi diskriminatornog ponašanja, uglavnom školski psiholozi razgovaraju sa učenicima prilikom prikupljanja informacija. Nadalje oni su deo tima koji planira i sprovodi pojačan vaspitni rad uz uključivanje i savetodavni rad sa roditeljima. Školski psiholozi su i najkompetentniji za primenu školske medijacije koja se često primenjuje u radu sa učenicima u situacijama nasilnog i diskriminatornog ponašanja. Oni predstavljaju i stručnu sponu sa predstavnicima drugih relevantnih institucija čije je uključivanje nekada potrebno.

Stoga, školski psiholozi moraju dobro da poznaju definisane procedure postupanja u okviru kojih će kao deo tima, svojim stručnim znanjima doprineti kreiranju pozitivne školske klime i sigurnog, prihvatajućeg okruženja za sve učesnike u obrazovno-vaspitnom procesu.

Cilj okruglog stola je i otvaranje diskusije o izazovima praktične primene Pravilnika u praksi, njegovo povezivanje sa Pravilnikom o prepoznavanju diskriminacije, kao i mogućnosti intervencije i saradnje sa lokalnom samoupravom u situacijama najtežih oblika diskriminacije-segregacijom.

PSIHOLOGIJA U SLUŽBI SRPSKOG VOJNIKA – PRAKSA I IZAZOVI

VODITELJKA:

Mirjana Veljković, Ministarstvo odbrane, Uprava za kadrove, Beograd, veljkovicmirjana@yahoo.com

UČESNICI:

Vesna Vujić, 1. brigada Kopnene Vojske, vujic63@gmail.com | **Zoran Pešić**, Komanda Kopnene vojske | **Anita Popović**, Garda Vojske Srbije, anpopsi@gmail.com | **Marija Drapšin**, Rečna flotila Kopnene Vojske, marija.drapsin@yahoo.com | **Andrijana Vlačić**, Ministarstvo odbrane, andrijana.vlacic@mod.gov.rs | **Vanja Bogičević**, 17. mehanizovani bataljon 1.br KoV, bogicevicvanja@yahoo.com

Okrugli sto je zamišljen kao razgovor o primeni psihologije u očuvanju i unapređenju mentalnog zdravlja pojedinaca, ali i porodica pripadnika vojske, sa ciljem njihovog efikasnijeg angažovanja u vojnim zadacima, u ratnim i mirnodopskim uslovima. Kakva je praksa psihologije u službi srpskog vojnika, iz perspektive psihologa koji rade trenutno u vojsci, kao i koji su izazovi onih kolega koji će taj posao obavljati u budućnosti, glavne su teme okruglog stola. Iskustva psihologa u ratovima 90-ih godina, posebno u sukobima na Kosovu i Metohiji 1998-1999. godine, biće prezentovana sa ciljem podsećanja na specifičnosti rada psihologa u ratnim uslovima. U godini kada se obeležava 20 godina od bombardovanja tadašnje Jugoslavije, ta iskustva dobijaju na značaju, posebno mlađim kolegama kao važna ekspertska razmena. Psiholozi će predstaviti svoje aktivnosti u domenu procene, savetovanja i prevencije u ratnim uslovima, sa naglaskom na specifičnostima psiholoških aktivnosti u ratnim uslovima. Drugi segment odnosiće se na primenu psihologije u miru, u vojnim jedinicama, u domenu mentalno higijenskog rada, odnosno rada na očuvanju mentalnog zdravlja profesionalnih pripadnika. Teme će biti edukacija pripadnika kroz osmišljene radionice i predavanja, individualni rad, oblasti i oblici rada psihologa pre ekspanzije elektronske komunikacije, rad sa porodicama pripadnika angažovanih u mirovnim operacijama, kao i različiti pristupi i nove tehnologije u radu sa porodicama. Nakon toga, u trećem segmentu predstavimo neke od novih koncepata vojne psihologije, kao što su otpornost na stres (rezilijentnost), mentalna čvrstina i istrajnost, koji do sada nisu ispitivani na srpskom uzorku. Biće reči o aktuelnim ispitivanjima i očekivanjima njihovih rezultata, koji bi trebalo da obezbede o nove psihološke instrumente za procenu rezilijentnosti, mentalne čvrstine i (ili) istrajnosti.

Psiholozi zaposleni u VS, kao i oni koji rade u psihološkoj delatnosti u Ministarstvu odbrane, diskutovaće o izazovima naše delatnosti u budućnosti, o potrebi unapređenja mentalnog zdravlja i načinima razvoja novih vidova podrške, individualne, porodične, socijalne, kao i mogućnostima praktične primene novih teorijskih koncepata i instrumenata.

PUNA SVESNOST (MINDFULNESS) I SAOSEĆANJE (COMPASSION) U KOGNITIVNO-BIHEJVIOALNIM TERAPIJAMA

VODITELJ:

Dragan Žuljević, Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, Srbija, drzuljevic@gmail.com

UČESNICI:

Zorica Marić, Institut Albert Elis za RE&KBT, REBT Pridruženi trening centar Instituta Albert Elis, drzoricamaric@gmail.com | **Ann-Marie Golden**, Golden Psychology Clinic, Liverpool, UK & Medical Research Council - Cognition and Brain Sciences Unit (MRC-CBSU), University of Cambridge, golden.beara.edukacije@gmail.com | **Vladan Beara**, REBT Praxis Centar & Centar Za RatnuTraumu, Novi Sad, golden.beara.edukacije@gmail.com | **Mario Maričić**, Centar za punu svjesnost, Banja Luka, BiH, mariomaric4@gmail.com | **Igor Krnetić**, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, BiH, igor.krnetic1@gmail.com

Kognitivno-bihejvioralne terapije su jedan od psihoterapijskih pristupa koji se svojih početaka fokusira na istraživanje, razumijevanje i objašnjavanje faktora koji u sadašnjosti utiču na stvaranje i održavanje psiholoških problema. Razvoj ovog pristupa tekao je kroz tri talasa. Prvi su predstavljale bihejvioralne terapije zasnovane na klasičnom i operantnom uslovljavanju, a drugi kognitivne terapije zasnovana na mijenjanju kognicija i socijalnom učenju. Novost koju donosi treći talas je još snažniji i u prvi plan istaknut naglasak na prihvatanju unutrašnjih i spoljašnjih iskustava kroz punu svjesnost o sadašnjem trenutku (eng. mindfulness) i dubokom razumijevanju i saosjećanju prema selfu (svom i tuđem) koji doživljava unutrašnja i spoljašnja iskustava u sadašnjem trenutku (eng. compassion). Učesnici okruglog stola će kroz diskusiju i dijeljenje svojih ličnih iskustva o upotrebi ovih procesa u okviru svoje terapijske prakse, ali i ličnom životu, pokušati približiti ove koncepte publici.

Naglasak na ovim psihoterapijskim faktorima, osim promjena u praksi, unosi i u istraživanje kognitivno-bihejvioralnih terapija fokus na procese unutar terapijskog odnosa, koji su u prvom i drugom talasu bili stavljeni na marginu u poređenju sa većinom drugih psihoterapijskih pristupa. Obzirom da se za kognitivno-bihejvioralne terapije vezuje snažna usmjerenost na istraživanje specifične efikasnosti, učesnici će pokušati odgovoriti da li navedenim promjenama fokusa dolazi do promjena i u istraživačkom pristupu, u smislu približava istraživačkim pristupima koji se usmjeravaju na generalnu efikasnost, udaljavajući KBT od medicinskog modela u istraživanju efikasnosti psihoterapije i u isto vrijeme približavajući je kontekstualnom modelu.

PRIMENA PSIHOLOGIJE U NASTAVI U FUNKCIJI PREVENCIJE PROBLEMA U PONAŠANJU

VODITELJKA:

Milja Krivokuća, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, milja.krivokuca@mpn.gov.rs

UČESNICI:

Branka Tišma, OŠ "Lazar Savatić", Beograd, b.tisma34@gmail.com | **Vesna Tafra Rokvić**, Muzička škola "Stanković", Beograd, tafrarokvic@gmail.com | **Ljubinka Vojinović**, OŠ "Sveti Sava" Čačak, buba.vojinovic@hotmail.rs | **Vesna Janjević Popović**, OŠ "Kosta Vujić", Beograd | **Marina Nadejin**, IV beogradska gimnazija, marinanadejin@gmail.com

Među zadacima školskog psihologa propisuje se stvaranje optimalnih uslova za razvoj dece i ostvarivanje vaspitno-obrazovnog rada kao i podrška jačanju vaspitačkih, odnosno nastavničkih kompetencija i njihovog profesionalnog razvoja. U svakodnevnoj praksi, školski psiholozi najviše vremena posvećuju rešavanju niza situacionih problema u koje su uključeni učenici, nastavnici i roditelji. Neretko ispoljavanje različitih problema u ponašanju javljaju se i u kontekstu nastavnog procesa, a od školskog psihologa se očekuje da savetodavnim radom pomogne učenicima da poštuju pravila ponašanja. Najveći procenat vremena, koje provedu u školi, učenici provode upravo na nastavi. Koliko nastava danas podstiče optimalan razvoj učenika uzimajući u obzir njihove uzrasno-razvojne i individualne karakteristike? U kojoj meri se kroz nastavu različitih predmeta razvijaju tzv. međupredmetne kompetencije učenika kao što je saradnja i komunikacija, timsko rešavanje problema, razvijanje odgovornosti prema sebi i drugima? Koliko školski psiholozi praćenje i unapređivanje nastave prepuštaju pedagogima, a koliko je vide kao polje primene psiholoških znanja koje će pomoći učenicima da u procesu učenja razvijaju socijalne i emocionalne veštine kroz tzv. socioemocionalno učenje? Istraživanja pokazuju da razvijanje pomenutih veština dovodi do smanjenja problema u ponašanju učenika kao i do višeg obrazovnog postignuća. Zato je važno da nastavnici obezbede uslove koji će pomoći učenicima da nauče tehnike rešavanja sukoba, prihvatanje tuđih vrednosti koje se razlikuju od vlastitih, tehnike vođenja dijaloga i da učionica bude mesto međusobnog poverenja i poštovanja. Ukoliko se učenici osećaju sigurno i prihvaćeno i ukoliko kod njih razvijamo empatiju onda od njih možemo da očekujemo da će moći timski da rade i putem kolaborativnog učenja postižu dobre obrazovne rezultate. Upravo su školski psiholozi najkompetentniji da pruže podršku nastavnicima u integrisanju elementa socioemocionalnog učenja u nastavu kao i da planiraju smislene aktivnosti sa učenicima uvažavajući njihove individualne karakteristike. Umesto uloge „mentora“ možda treba razmisliti o partnerskoj i saradničkoj ulozi koja podrazumeva neposredno uključivanje u planiranje i zajedničku realizaciju nastavnog procesa gde god je to moguće.

Koliko je realno očekivati da se školski psiholozi neposrednije uključe u nastavni proces i da li je to neophodno? Koji su izazovi, a koje dobiti? Postoje li primeri dobre prakse koje možemo da primenimo u različitim sredinama i na različitim uzrastima? Stoga ćemo otvoriti pomenuta pitanja i pokušati da na njih damo odgovore.

INTERKULTURALNO OBRAZOVANJE I RAZVIJANJAŠKOLSKOG ETOSA KOJI PODRŽAVA UVAŽAVANJE RAZLIČITOSTI

VODITELJKA:

Danijela S. Petrović, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, dspetrov@f.bg.ac.rs

UČESNICI:

Dragana Đurić, Nacionalna asocijacija roditelja i nastavnika Srbije, dragana@eskola.rs | **Jovan Komlenac**, Gimnazija "Sveti Sava", Šid, komlenacijovan@yahoo.com | **Mirjana Beara**, Studijski program za psihologiju Departmana za filozofske nauke Državnog univerziteta u Novom Pazaru, mirjana.beara@gmail.com | **Slavica Kijevčanin**, Pestaloci dečija fondacija, S.Kijevcanin@pestalozzi.ch | **Tijana Jokić**, Centar za obrazovne politike, Beograd, tjokic@cep.edu.rs | **Jelena Vranješević**, Filozofski fakultet, Beograd, jelena.vranjesevic@f.bg.ac.rs | **Tinde Kovač Cerović**, Filozofski fakultet, Beograd, tkovacs@f.bg.ac.rs

Interkulturalno obrazovanje je obrazovanje koje uvažava i podržava različitost u svim oblastima ljudskog života. Putem interkulturalnog obrazovanja podstiče se razvoj interkulturalne osetljivosti i sticanje kompetencija neophodnih za uspešnu interkulturalnu komunikaciju i dijalog. Pored nastojanja da decu i mlade osposobi za produktivan život u savremenom multikulturalnom društvu, interkulturalno obrazovanje nastoji i da obezbedi jednake obrazovne šanse i podrži školska postignuća svih učenika. Time ovaj vid obrazovanja vodi obrazovnoj i društvenoj inkluziji umesto isključenosti i segregaciji, i doprinosi kvalitetnom obrazovanju za sve učenike. Odnosno, značajna odlika interkulturalnog obrazovanja je da se ono zalaže za ljudska prava, ravnopravnost, jednake mogućnosti, društvenu pravdu i inkluziju, a suprotstavlja se nepravdi, netoleranciji, govoru mržnje, predrasudama i diskriminaciji. Putem interkulturalnog obrazovanja podstiče se i razvija zajedništvo, uvažavanje, tolerancija i solidarnost između učenika, pripadnika većinske i manjinske zajednice. Kroz učenje o drugima i drugačijim jačaju se pozitivni odnosi i prevladavaju prepreke u interakciji, a ostvaruje se i pravo svakog učenika na različitost i nediskriminaciju. I u školama koje se obično smatraju kulturno „homogenim“ je važno da deca i mladi uče kako da smanje prostor za netrpeljivost, formiranje stereotipa i predrasuda, kako da stvaraju klimu uzajamnog poverenja i kako da kroz dijalog razrešavaju nesporazume i sukobe. Ukoliko se kroz interkulturalno obrazovanje kod dece i mladih ne podstiče sticanje interkulturalne osetljivosti ona su pod rizikom da u svom razvoju ostanu na nekom od etnocentričkih stadijuma, koje odlikuje izbegavanje kulturnih razlika, ili odbrambeni stav prema njima, stereotipno i omalovažavajuće viđenje pripadnika drugih kultura, a u nekim slučajevima nasilničko ponašanje i diskriminacija pripadnika drugih kulturnih grupa. Uvažavanje različitosti je od posebnog značaja u školi i razredu jer deca i mladi neće biti u stanju da se angažuju u procesu saznavanja i učenja ukoliko njihove bazične socijalne potrebe, kao što su potreba za sigurnošću, uvažavanjem i pripadanjem, prethodno nisu zadovoljene. Cilj okruglog stola je da kroz diskusiju sa psiholozima praktičarima razmotri doprinos interkulturalnog obrazovanja stvaranju školskog ambijenta koji podržava učenje, uključenost i potpuni razvoj učenika iz različitih kulturnih i etničkih grupa, s posebnim osvrtom na učenike migrante.

PARTNERSKI ODNOSI DANAS – ISTRAŽIVANJA, PRAKSA I IZAZOVI SAVREMENOG DOBA

VODITELJKA:

Nevena Čalovski Hercog, Fakultet za medije i komunikacije Univerzitet Singidunum u Beogradu, Departman za psihologiju, nevena.calovska@gmail.com

UČESNICI:

Saveta Draganic Gajic, Fakultet za medije i komunikacije Univerziteta Singidunum u Beogradu, Departman za psihologiju, sagomat@eunet.rs | **Jelena Manojlovic**, Asocijacija sistemskih terapeuta

Beograd, jelena.manojlovic@fmk.edu.rs | **Desanka Nagulic**, Asocijacija sistemskih terapeuta
Beograd, desanka.nagulic@gmail.com

Cilj rada je razmatranje izazova u terapijskom pristupu parovima u odnosu na socijalnu realnost u kojoj porodica i terapeuti žive. Izazovi konteksta i postmodernog doba utiču na oblikovanje terapijskih tema i značajni su i za oblikovanje samog terapijskog procesa. Brojne političke, socijalne, tehnološke i ekonomske promene u društvu odražavaju se na porodičnu terapiju i oblikuju teme sa kojima porodice dolaze na terapiju. U vremenima kada se suočavamo sa brzom tranzicijom uverenja unutar kojih su stari “mitovi o paru” poljuljani, neophodno je da preispitujemo svoju praksu i tragamo za novim modelima u učenju refleksivnosti. Dijalog i refleksivnost nam omogućavaju da sagledamo različite diskurse koji utiču na naš rad i poziciju.

U svakodnevnoj praksi, suočavamo se sa izazovima, koje donose nove teme koje zahtevaju da terapeuti u radu sa parovima pronađu načine da se nose sa osujećenjem uslovljenim perspektivom “nemati dovoljno znanja” i ograničenošću usled realne nemogućnosti da sve razumeju. Teme od značaja za rad sa parovima koje savremeni kontekst naglašava i kojima se autori bave su nove forme odnosa (parovi i VTO, parovi dobrovoljno bez dece, internet veze, gej parovi i druge nove forme porodice), rezultati istraživanja parova i promene perspektiva samog procesa istraživanja uslovljene promenama u socijalnom kontekstu, kao i specifičnosti terapijskog pristupa parovima. Terapeuti imaju odgovornost da „oslušuju“ različite faktore koji utiču na probleme parova i da integrišu uticaj ovih faktora u osmišljavanju važnih intervencija u terapijskom procesu, kao i da uvažavaju i intrapsihičke i relacione i kulturalne diskurse u razumevanju osećanja.

U radu se otvaraju pitanja koliko smo kao terapeuti, treneri, istraživači i supervizori naučili o novim temama, “šta činimo sa osećanjima” koje izazivaju nove teme (nedovoljno znanja, neizvesnost, paradoksi), kako se nosimo sa neizvesnošću doba u kome živimo i kako / koliko u svom radu razvijamo reflektivne prakse. Povezivanje ideja škola zasnovanih na uvažavanju postojanja hijerarhije i tradicionalnih uloga u partnerskim odnosima sa idejama socijalnog konstrukcionizma koje “izazivaju rodne stereotipe, hijerarhiju, socijalne diskurse“, danas je pravac razvoja partnerske/porodične terapije.

Ključne reči: partnerski odnosi, istraživanja, izazovi, savremeno doba

SAVREMENA HUMANIZACIJA I NJENE POTENCIJALNO DEHUMANIZUJUĆE ZAMKE: ČETIRI PRIMERA IZ PSIHOANALITIČKE TEORIJE I PRAKSE

VODITELJ:

Aleksandar Kontić, Psihoanalitičko društvo Srbije, akonti@vektor.net

UČESNICI:

Vesna Brzev Ćurčić, Psihoanalitičko društvo Srbije, Savetovalište „Psihološki krugovi“, Beograd, brzevcurcicvesna@gmail.com | **Danijela Galović**, Psihoanalitičko društvo Srbije, galdani@gmail.com | **Jovana Mladenović**, Klinika za psihijatrijske bolesti "Dr Laza Lazarević", Beograd, j.mladenovic@yahoo.com

Temeljno načelo psihoanalitičkog pogleda na svet odnosi se na sliku čoveka u neprestanom konfliktu između svojih kreativnih i destruktivnih potencijala; vreme u kome živimo više nego ikada ranije, formira situacije u kojima napredno, kreativno i humano u sebi nosi zamke zloupotrebe. Ovaj izrazito kompleksan problem učesnici okruglog stola, psihoanalitičari Psihoanalitičkog društva Srbije, osvetliće pomoću nekoliko primera: prvi se odnosi na učestala upozorenja da će mentalno zdravlje čoveka modernog vremena biti značajno ugroženo; optimizam se vidi u ekspanziji po definiciji humane profesije, psihoterapije; pojedinac, korisnik psihoterapije se pomera u drugi plan, kao objekat, a ne subjekat sa unutrašnjom patnjom. Nemanje adekvatnih kriterijuma selekcije kandidata za edukaciju iz psihoterapije, omasovljenje psihoterapeuta koje je siguran način da se psihoterapija uništi, je deo problema, uz nedovoljnu stručnost. Odgovornost psihologa koji se bave psihoterapijom je upravom da rehumanizuju ovu oblast.

Drugi doprinos se odnosi na jedan aspekt danas aktuelnih intervencija u domenu humane reprodukcije, koja je u opravdanim uslovima neophodna, ali se ne obraća dovoljno pažnje na emocionalne posledice činjenica da do začeca ne dolazi seksualnim odnosom dve osobe, pa sopstveno telo često ne može više biti doživljeno kao kreativni, plodni eksponent selfa. Tehnologije u oblasti humane reprodukcije stavljaju pred nas izazov da ponovo razmotrimo suprotnosti između prirode i tehnologije, prirode i kulture, datog i napravljenog. Razumevanje ovih procesa i njihovih psiholoških implikacija kasni za razvojem tehnologije.

Treći prilog razmatra manje vidljivu stranu novih oblika zajedništva, pre svega virtuelnog, iza koga, paradoksalno, vrebaju opasnost obrazovanja nove usamljenosti, kao emotivne reakcije pojedinca na nezadovoljenu potrebu za zajedništvom. Otvaraju se mnoga pitanja: obrade i organizovanja iskustva usamljenosti i pored kreiranog doživljaja virtuelne povezanosti sa mnoštvom ljudi; obrazovanje generacija zapravo „kratkog daha“, kao odraz pokušaja prevazilaženja doživljaja usamljenosti koja u savremenom svetu obuhvata „negativno prisustvo“ i prazninu.

Poslednji doprinos se odnosi na savremenu opasnost od ekstremne destruktivnosti, čije jedno drastično oličjenje čine učestali teroristički napadi izolovanih pojedinaca; razmatraće se, na konkretnom primeru, zloupotreba društvenih medija u kontekstu motivacije za izvođenje masovnog zločina nad nedužnim pojedincima.

ZAKON O ZAŠTITI PODATAKA O LIČNOSTI I KODEKS ETIKE

VODITELJ:

Jovan Mirić, Redovni profesor Filozofskog Fakulteta u Beogradu (u penziji), jovmiric@gmail.com

UČESNICI:

Zlatko Petrović, pravnik u Povereništvu za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, zlatko.petrovic@poverenik.rs | **Ivan Jerković**, Filozofski fakultet, Novi Sad, ivan.jerkovic@ff.uns.ac.rs | **Snežana Milutinović**, Centar za primenjenu psihologiju, direktorcpp@dps.org.rs | **Đurađ Stakić**, Ph.D., Penn State Univeristy, dos4@psu.edu

U novembru mesecu 2018. godine, usvojen je novi Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, koji će stupiti na snagu avgusta meseca ove godine. Zakon donosi niz novina koje se tiču psihološke delatnosti u svim područjima, od naučnih istraživanja do psihoterapije, a donosi i obavezu psihologa da se pridržavaju ne samo Kodeksa etike nego i novog Zakona. Najmanje što se sada može reći jeste to da je neophodno da se psiholozi informišu o novom Zakonu, ali se istovremeno postavlja niz daljih pitanja. Koji problemi nastaju usled toga što Kodeks etike ima jedan nivo normativne snage a Zakon drugi? Zakon predviđa neke nove institucije (kao što su nadzor nad sprovođenjem kodeksa i lice za zaštitu podataka o ličnosti), što otvara niz pitanja o kvalifikacijama, načinu izbora, mandatima, ovlašćenjima i sl. Najzad, postavljaju se i mnoga pitanja u vezi sa izvesnim nejednakostima između pojedinih članova Kodeksa etike i članova Zakona. Ova i niz drugih pitanja razmatraće se na okruglom stolu na kojem je predviđeno učešće Zlatka Petrovića kao gosta. Zlatko Petrović je pravnik u Povereništvu za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti i njegovo učešće je neophodno u celini posla na usklađivanju Kodeksa etike sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti.

SESIJE

Usmena saopštenja: KLINIČKA PSIHOLOGIJA

VODITELJ: Peđa Miladinović

SLIKA O SEBI TOKOM TRETMANA KLIJENTA

Valentina Ninić

Psihijatrijska služba, Opšta bolnica, Vrbas, valentina.ninicv@gmail.com

Od svih živih bića jedino čovek poseduje svest o sebi, ima razvijenu sposobnost objektivnog posmatranja stvarnosti, posmatranja sopstvene ličnosti, a samim tim stvaranja slike o sebi. Ističe se važnost ranih iskustava u detinjstvu prilikom formiranja iste. Kako će osoba da gleda na sebe, u velikoj meri zavisi od pogleda drugih, pogotovu ljudi koji su joj važni u životu, emotivno najbliži osobi, te od njihovog ophođenja prema njoj, reagovanja na njeno ponašanje. Svaka osoba u svom biću nosi mogućnost promene i razvoja ličnosti. Čovekovo „Ja“ sadrži četiri aspekta: kako osoba opaža samu sebe, šta misli o sebi, kako ocenjuje sebe i način na koji pokušava da se brani. Mišljenje o sebi je deo našeg „Ja“, ono što naša svest može da prihvati kao svoje. Osoba koja ima realnu sliku o sebi bolje prihvata sebe i objektivnije procenjuje druge. Uspešnije su ličnosti sa realnom pozitivnom slikom o sebi i osam puta manje obolevaju od psihosomatskih bolesti. Koliko je važan uvid osobe u sopstveno „Ja“ vidi se po tome što psihijatri i psiholozi kažu da je primanje prihvatanje sopstvenog „Ja“ odnosno „odbacivanje“, važan indikator zdravlja, odnosno bolesti. Karen Hornaj preporučuje da se klijentima prilikom terapije omogući da shvate idealizovanu sliku o sebi i njenu razliku od stvarnog stanja svoga „JA“

Cilj rada je da se prikaže kako klijent kroz psihijatrijsko-psihološki tretman menja sliku o sebi.

Interpretativni okvir je aktuelno stanje ispitanika i ispitanikovo „Ja“, tj. identitet i doživljaj sopstvenog tela, sebe. Pratimo psihičke promene, u smislu doživljaja sebe, preko crtanja ljudske figure. Možemo pratiti i drugim objektivnim metodama (test crtanja drveta, MMPI). Test crtanja ljudske figure je zadat pri prijemu, dvadeset tri dana posle i pri izlasku iz bolnice (crteži u prilogu). Na osnovu primene možemo konstatovati da crteži bivaju upotpunjeniji, a klijent aktivniji, spremniji za saradnju. Verbalno potvrđuje da se oseća bolje.

Pri prijemu su figure prazne, bez crta lica i govore o ispitanikovoj Ego regresiji psihotičnog tona. Ispitanik je upućen na unutrašnja doživljavanja i bez interesa za spoljni svet. On je nesposoban za introspekciju i realnu sliku o sebi. Posle tri nedelje tretmana budnost je veća, svest o sebi snažnija, sposobnost introspekcije oštija i realniji doživljaj svoga „Ja“.

Pri izlasku iz bolnice slika o sebi je nešto jasnija i ispitanik je više okrenut prema drugima. Sposobniji je da objektivnije procenjuje informacije, događaje i ljude i da bude u skladu sa sobom i okolinom. Figure su iste veličine i u istom položaju na papiru što može da sugeriše delimičnu oporavljenost.

Ključne reči: svest o sebi, slika o sebi, test crteža ljudske figure

VALIDACIJA PREVODA GENERAL ANXIETY DISORDER 7 (GAD7) SKALE ZA MERENJE GENERALIZOVANE ANKSIOZNOSTI NA STUDENTSKOM UZORKU: PILOT ISTRAŽIVANJE

Nikola Rokvić

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, nikolamrokvic@gmail.com

Generalizovani anksiozni poremećaj je, isključujući jednostavne fobije, pored paničnog poremećaja, socijalne anksioznosti i posttraumatskog poremećaja jedan od četiri najprevalentnija anksiozna poremećaja. U Evropskoj uniji preko 60 miliona ljudi godišnje ima anksiozni poremećaj. Oboleli imaju povećan rizik od razvijanja komorbiditeta, poput zloupotrebe substanci, pogoršavanu prognozu lečenja drugih bolesti i postoji rizik od suicida. Precizna dijagnostika i skrining populacije za generalizovani anksiozni poremećaj je od velikog praktičnog značaja. GAD7 je instrument za detektovanje generalizovanog anksioznog poremećaja koji se sastoji od sedam stavki i validiran je na više jezika u kliničkim i opštim populacijama. Cilj ovog istraživanja je validacija srpskog prevoda GAD7 upitnika za detektovanje generalizovanog anksioznog poremećaja na uzorku studentske populacije. Istraživanje je sprovedeno putem elektronske ankete koja je cirkulisala slobodno društvenim mrežama. Prikupljen je uzorak od 319 učesnika koji su studenti, od kojih su 70 (21.9%) muškog roda, a prosečna starost ispitanika je 21.04 godine (SD=2.06; min=18; max=26). Radi sprovođenja eksplorativne i konfirmatorne faktorske analize uzorak je nasumično podeljen u dva približno jednaka poduzorka (N=153;N=166). Na prvom poduzorku izvedena je eksplorativna faktorska analiza (KMO=.862; $\chi^2=450.144$; df=21; p<.001). Izdvaja se samo jedna komponenta koja objašnjava 55.97% varijanse. Na drugom poduzorku je sprovedena konfirmatorna faktorska analiza ($\chi^2=56.423$; df=14; p<.001), čiji rezultati ukazuju na povoljne metrijske karakteristike upitnika (CFI=.936; GFI=.909; AGFI=.818; RMSEA=.136; ECVI=512). Na ukupnom uzorku GAD7 skala je imala visoku unutrašnju stabilnost od $\alpha=.89$. Drugi mereni konstrukti u bateriji testova, među kojima je DASS-21 upitnik i subskala negativnog afekta PANAS skale, su takođe pokazali zavidnu unutrašnju stabilnost (α od .85 do .89). Ukupan skor GAD7 skale pozitivno korelira sa svim komponentama DASS-21 upitnika (depresivnost=.6; anksioznost=.72; stres=.78) i sa subskalom negativni afekt PANAS upitnika (.72). Postoje polne razlike u GAD7 skoru (p=.004) koje je statistički značajno viši u ženskoj populaciji. U

odnosu na visinu postignutnog skora na GAD7 upitniku 133 (41.7%) ispitanika ne pati od anksioznosti, 101 (31.7%) ima nizak nivo anksioznosti, 53 (16.4%) ima umeren stepen anksioznosti a 33 (10.3%) ima visok nivo anksioznosti. Prevod GAD7 upitnika na srpski jezik ima povoljne psihometrijske karakteristika i predstavlja viabilni alat za merenje nivoa generalizovane anksioznosti. Dalja istraživanja su potrebna zarad provere metrijskih karakteristika upitnika na opštoj i kliničkoj populaciji.

Ključne reči:GAD7, generalizovana anksioznost, validacija prevoda, DASS-21

DIMENZIJE LIČNOSTI (PREMA MODELU VP+2) PACIJENATA SA DIJAGNOZOM BIPOLARNOG AFEKTIVNOG PORMEĆAJA

Milena Jovičić

Fakultet medicinskih nauka, Univerzitet u Kragujevcu, Klinika za psihijatriju, Klinički centar
Kragujevac, Srbija, limena27@gmail.com

Darko Hinić

Prirodno-matematički fakultet, Filološko-umetnički fakultet, Univerzitet u Kragujevcu, Srbija,
dhinic@np.ac.rs

Ivan Ristić

Medicinski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija, pobzyh@gmail.com

Dosadašnji rezultati pokazuju da dimenzije ličnosti predstavljaju latentne konstrukte koji mogu predstavljati dispoziciju za razvoj bipolarnog afektivnog poremećaja. U domaćoj literaturi zabeležen je manji broj radova u kojima je korišćen upitnik ličnosti VP+2-70 u kliničkoj populaciji i u tom smislu ovo istraživanje je imalo eksplorativni karakter.

Cilj istraživanja je bio ispitivanje razlika u izraženosti dimenzija ličnosti, prema modelu VP+2, između osoba koje se leče od bipolarnog afektivnog poremećaja i rezultata dobijenih na opštoj populaciji.

Uzorak je sačinjavao 81 pacijent na ambulantnom ili hospitalnom tretmanu u Klinici za psihijatriju, Kliničkog centra u Kragujevcu, sa dijagnozom bipolarnog afektivnog poremećaja (prema MKB-10). U uzorku je bilo 40% muškaraca i 60% žena, prosečne starosti $M=46.80$, $SD=12.01$. Pacijenti su popunjavali upitnik o sociodemografskim karakteristikama, i upitnik ličnosti VP+2-70, a njihovi rezultati upoređivani su sa rezultatima dobijenim u opštoj populaciji, prilikom validacije same skale.

Na ispitivanom uzorku skala VP+2-70 pokazala je dosta visok koeficijent interne konzistentnosti ($\alpha=.90$) sa takođe zadovoljavajućim koeficijentima podskala (od $\alpha=.80$ do $\alpha=.88$). U odnosu na rezultate iz opšte populacije, muški bipolarni pacijenti imaju niže izraženu agresivnost ($t(30)=-6.521$, $p<.001$), a više izraženu negativnu valencu ($t(30)=3.830$, $p<.001$), dok žene koje boluju od bipolarnog afektivnog poremećaja imaju više izražen neuroticizam ($t(49)=5.307$, $p<.001$) i više izraženu negativnu valencu ($t(49)=2.822$, $p<.01$).

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da postoje izvesne razlike u psihološkim profilima između osoba koje se leče od bipolarnog afektivnog poremećaja i osoba bez mentalnih poremećaja. Izraženost

negativne valence kod oba pola, kao dimenzije ličnosti koja se povezuje sa oblicima pasivne agresije, sugerise da to možda predstavlja zajednički konstrukt kod osoba koje boluju od bipolarnog afektivnog poremećaja.

Ključne reči: dimenzije ličnosti, VP+2-70, bipolarni afektivni poremećaj

ULOGA SAMOSAOSEĆANJA U AFEKTIVNOJ REGULACIJI

Peđa Miladinović

Filozofski fakultet u Novom Sadu, Univerzitet Novi Sad, pedjamiladinovic46@gmail.com

Savremena istraživanja ukazuju na ulogu samosaosećanja u afektivnoj regulaciji i povećan rizik od razvoja poteškoća afektivne prirode kod studenata. Polazeći od modela po kom je samosaosećanje definisano kao otvoren, neosuđujući stav prema sopstvenoj patnji, samonegujući pristup u teškim trenucima i svesnost o zajedničkom, deljenom iskustvu ljudske patnje, prevedena je i primenjena Skala samosaosećanja (SCS) sa subskalama Samonegovanje, Zajednička iskustva, Mindfulness, Samoosuđivanje, Izolaciji, i Prekomernoj identifikaciji sa negativnim iskustvima, u cilju ispitivanja povezanosti sa prevedenim subskalama Depresivnosti i Anksioznosti (DASS-21) i prevedenim subskalama Visoki standardi, Samokritikovanje i Negativna generalizacija, Skale stavova prema sebi (ATS) na uzorku od 110 studenata (ženski=77, muški=33). Uočena je visoka pouzdanost prevedene Skale samosaosećanja ($\alpha=.92$) i njenih subskala: Samonegovanje ($\alpha=.87$), Samoosuđivanje ($\alpha=.82$), Zajednička iskustva ($\alpha=.71$), Izolacija ($\alpha=.81$), Mindfulness ($\alpha=.74$) i Prekomerna identifikacija sa negativnim iskustvima ($\alpha=.71$). Ustanovljeno je da postoji umerena, značajna negativna povezanost ukupnog Samosaosećanja sa subskalama Depresivnosti ($r=-.55$), Anksioznosti ($r=-.48$), Samokritikovanja ($r=-.48$), slaba sa Visokim standardima ($r=-.38$), i jaka sa Negativnom generalizacijom ($r=-.67$). Ukazane su i slabe značajne negativne korelacije Depresivnosti i Anksioznosti sa subskalama Samonegovanje (Depr. $r=-.34$; Anks. $r=-.38$), Zajednička iskustva (Depr. $r=-.23$) i Mindfulness (Depr. $r=-.34$; Anks. $r=-.34$), kao i umerene pozitivne povezanosti sa Samoosuđivanjem (Depr. $r=.44$; Anks. $r=.42$), Izolacijom (Depr. $r=.57$; Anks. $r=.43$) i Prekomernom identifikacijom sa negativnim iskustvima (Depr. $r=.54$; Anks. $r=.45$). Rezultati su tumačeni u skladu sa teorijama samosaosećanja kao promovišućeg faktora osećaja sigurnosti i zaštićenosti, pripadanja i socijalne afilijativnosti kao i psihološke fleksibilnost u prevladavanju negativnih iskustava.

Ključne reči: samosaosećanje; depresivnost; anksioznost

MERA BEZBEDNOSTI PSIHIJATRIJSKOG LEČENJA U SPECIJALNOJ ZATVORSKOJ BOLNICI

Jagoda Drljača

Institut društvenih nauka, Beograd, jagoda.drljaca@yahoo.com

Dodirna tačka krivičnog prava i mentalnog zdravlja prevashodno dolazi do izražaja u postupku za izvršenje mera bezbednosti medicinskog karaktera, kao i u njenom samom izvršenju. Krivično pravo RS poznaje 2 mere bezbednosti psihijatrijskog karaktera: mera bezbednosti obaveznog lečenja i čuvanja u psihijatrijskoj ustanovi (čl. 81 KZRS) i meru bezbednosti obaveznog lečenja na slobodi (čl. 82 KZRS). Uslovi za izvršenje navedenih mera bezbednosti su: izvršeno krivično delo (protivpravno delo u zakonu predviđeno kao krivično delo), protivpravnost dela i neuračunljivost, odnosno bitno smanjena uračunljivost. S obzirom da je krivica uslovljena uračunljivošću lica prilikom izvršenja dela, neuračunljivim će se smatrati počinitelj protivpravnog dela u zakonu predviđenog kao krivično delo koji u vreme izvršenja svoga dela nije bio svestan značaja svoga dela, ili nije mogao da upravlja svojim postupcima. Ove mere se izriču i bitno smanjeno uračunljivim licima u konstelaciji sa drugim krivičnim sankcijama, jer nije isključena svest i volja lica u postupanju, nego je bitno narušena. Mera bezbednosti psihijatrijskog lečenja i čuvanja se izvršava u 5 specijalizovanih psihijatrijskih ustanova u RS, pri čemu je pravnom regulativom, kao i zbog bezbednosnih mogućnosti njeno izvršenje centralizovano u Specijalnoj zatvorskoj bolnici (SZB) u Beogradu, te se prema okolnostima konkretnog slučaja lica mogu uputiti u druge ovlašćene ustanove. Predmet ovog istraživanja je analiza izvršenja mere bezbednosti iz člana 81. KZRS.

Prikupljanje podataka je izvršeno tokom istraživačkog boravka u SZB-u. Sledeći podaci su prikupljeni za dalju analizu: broj lica na izvršavanju mere bezbednosti iz člana 81. KZRS, broj počinjenih dela, kao i psihijatrijske dijagnoze zbog kojih je izrečena navedena mera.

Prikupljeni podaci sugerisu tendenciju povećanja broja lica koja su na izdržavanju mere bezbednosti iz člana 81. KZRS zbog nasilja u porodici, iako je ova mera dug vremenski period bila rezervisana za najteže krvne delikte (ubistva i teškog ubistva). Osim toga treba dodati da je mera bezbednosti iz člana 81. KZRS jedina krivična sankcija u sistemu RS koja je neograničenog trajanja. Dalji kritični aspekti mere bezbednosti iz člana 81. KZRS su uslovi pod kojima se nalaze izdržavaoci ove mere, broj psihijatara na broj lica koja se nalaze u ustanovi, kao kontrola zakonitosti i uslova pod kojima navedena lica borave, od strane nezavisnih institucija.

Ključne reči: mere bezbednosti psihijatrijskog karaktera, neuračunljivost, krivična dela, Specijalna zatvorska bolnica

Usmena saopštenja: PARTNERSKI ODNOSI I AFEKTIVNA VEZANOST

VODITELJ: Tatjana Stefanović Stanojević

POVEZANOST RAZLIČITIH KOMPONENTI LJUBAVI I LJUBOMORE KOD MLADIH

Danijela Menković

Filozofski fakultet, Univerzitet u Prištini, menkovicdanijela2@gmail.com

Teodora Safiye

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, teodoras0306@gmail.com

Na osnovu iskustva je poznato da svaka osoba koja doživljava ljubav, takođe ispoljava i određenu vrstu ljubomore u interpersonalnim relacijama. Budući da ljubomora obuhvata niz emocija, razmišljanja i reakcija pri suočavanju sa pretnjom koja može da ugrozi ljubavnu vezu, podeljena je na tri osnovne komponente: emocionalnu, kognitivnu i bihevioralnu. Polazeći od triangularne teorije emocija, cilj ovog rada je bio da ispitamo da li postoje polne razlike s obzirom na različite komponente ljubavi i ljubomore, kao i da li postoji povezanost između različitih vrsta ljubomore i različitih komponenti ljubavi kod mladih. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 170 ispitanika starosti od 19 do 24 godine, koji su u ljubavnim vezama. U istraživanju su korišćeni sledeći instrumenti: Multidimenzionalna skala ljubomore (Pfeiffer & Wong, 1989), koju su adaptirali Kalebić i sar. (2000); i Sternbergova skala ljubavi (Sternberg, 1997). Dobijeni rezultati pokazuju da nema značajnih polnih razlika na ukupnom skor, niti kada su u pitanju različite komponente ljubavi. Međutim, dobijeno je da postoje statistički značajne polne razlike s obzirom na emocionalnu ljubomoru (žene su ljubomornije na emocionalnu prevaru u odnosu na muškarce), dok nema značajnih polnih razlika kod kognitivne i bihevioralne komponente ljubomore. Rezultati takođe pokazuju da postoji pozitivna povezanost između emocionalne ljubomore i ljubavi ($r=.19$, $p=.02$), kao i sa komponentom odanosti ($r=.18$, $p=.03$) i strasti ($r=.26$, $p=.002$). Kognitivna ljubomora je negativno povezana sa ukupnom merom ljubavi ($r=-.23$, $p=.006$), kao i komponentom intimnosti ($r=-.25$, $p=.003$) i odanosti ($r=-.29$, $p=.00$). Bihevioralna ljubomora i ukupna ljubomora nisu povezane sa različitim komponentama ljubavi. To znači da mladići i devojke na sličan način doživljavaju ljubav, ali da na različite načine ispoljavaju ljubomoru, gde se emocionalna i kognitivna komponenta pokazuju kao najvažnije u relaciji prema pojedinim komponentama ljubavi.

Ključne reči: ljubav, ljubomora, intimnost, strast, odanost, mladi

MENTALIZACIJA KAO MEHANIZAM TRANSGENERACIJSKOG PRENOSA AFEKTIVNE VEZANOSTI?

Tatjana Stefanovic Stanojevic

Filozofski fakultet u Nišu, Departman za psihologiju, sstanja63@gmail.com

Iako istraživanja već decenijama potvrđuju da se kvalitet afektivne vezanosti prenosi iz generacije u generaciju, pitanje mehanizma prenosa i dalje je predmet brojnih istraživanja. Među raznovrsnim nastojanjima da se razume i smanji tzv. transmission gap, čini se da fenomen mentalizacije osvaja sve ozbiljniji prostor.

Cilj istraživanja je provera mogućnosti da se na osnovu kapaciteta za mentalizaciju roditelja predvidi kapacitet za mentalizaciju dece, kao i uloga kapaciteta za mentalizaciju u prenosu afektivne vezanosti. Istraživanje je sprovedeno na uzorku roditelja i njihove već odrasle dece (N=388, broj dijada =194). Uzorak su činili studenti Filozofskog fakulteta u Nišu (177 devojaka i 17 mladića) i njihovi roditelji. O roditelju koji je bio dominantna figura tokom odrastanja izjašnjavali su se sami studenti (majke = 146, očevi = 48). Za procenjivanje su korišćeni Upitnik refleksivne funkcije (RFQ: Fonagy et al., 2017), koji ima dva predmeta merenja: sigurnost u mentalna stanja i nesigurnost u mentalna stanja, kao i Upitnik za procenu afektivne vezanosti (SM-ECR-R: Hanak & Dimitrijević, 2013). Rezultati pokazuju da postoji povezanost između sigurnosti u mentalna stanja roditelja i sigurnosti u mentalna stanja dece ($r=.256$), kao i da se na osnovu sigurnosti roditelja u mentalna stanja može predvideti sigurnost dece ($\beta=.251$, $p=.001$). Posebno se važnim čini nalaz da značajnost odnosa između anksioznosti (kao dimenzije koja predstavlja unutrašnji radni model sebe) roditelja i dece, biva pojačana kada se varijable koje operacionalizuju kapacitet za mentalizaciju roditelja ubace u regresioni model (pre ubacivanja mentalizacije: $\beta=.136$, $p=.058$; posle ubacivanja kapaciteta za mentalizaciju: $\beta=.173$, $p=.025$).

Dakle, rezultati potvrđuju kapacitet za mentalizaciju roditelja kao važan posredujući faktor u prenosu afektivne vezanosti (kroz unutrašnji radni model sebe), ali ukazuju i na mogućnost da se transgeneracijski prenos kapaciteta za mentalizaciju roditelja i dece razmatra i nezavisno od modaliteta afektivne vezanosti.

Ključne reči: afektivna vezanost, mentalizacija, anksioznost, unutrašnji radni mode

AFEKTIVNA VEZANOST I STRATEGIJE RASKIDA LJUBAVNIH VEZA: POSTOJI LI FAKTOR SAOSEĆAJNOSTI?

Nikola Goljović

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, departman za psihologiju, nikolagoljovic@gmail.com

Nataša R. Mladenović

Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Učiteljski fakultet u Prizrenu
sa privremenim sedištem u Leposaviću, najaa91@gmail.com

Kristina Ž. Randelović

Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Filozofski fakultet,
kristina215@gmail.com

Način na koji se autori bave saosećajnošću, pozitivna uverenja o sebi i drugima mogu predstavljati jednu od osnovnih komponenti kvaliteta interakcija koje se odvijaju na dijadnom partnerskom nivou. Prethodna istraživanja pokazala su da se različite strategije koje se koriste prilikom raskida veze mogu razlikovati prema nivou saosećajnosti koji osoba, prilikom procesa raskida, pokazuje prema svom partneru. Viši nivo saosećajnosti povezan je sa višim nivoom direktnosti i blažim efektima koji prate prosek raskida.

Cilj ovog rada jeste ispitati povezanost dimenzija afektivne vezanosti sa strategijama raskida ljubavnih veza, pretpostavljajući da će strategije usmerene na partnera biti negativno povezane sa negativnim radnim modelom sebe i drugih, a strategije usmerene na sebe pozitivno povezane. Uzorak čini 390 ispitanika (ž-322; m-68), starosti 18-37 godina ($AS=24,91$; $SD=4,95$). Instrumenti korišćeni u istraživanju su: Upitnik strategija raskida (BSQ; Collins & Gillath, 2012), adaptiran za potrebe ovog istraživanja na srpski jezik i Upitnik partnerske afektivne vezanosti (Brennan, Clark & Shaver, 1998; modifikacija Kamenov i Jelić, 2003).

Rezultati eksplorativne faktorske analize ($KMO=0,719$) potvrdili su da je smisleno izdvojiti dva faktora drugog reda, na osnovu sedam dimenzija strategija raskida, pri čemu dimenzije Otvorena konfrontacija i Pozitivan ton pozitivno, a dimenzija Udaljena komunikacija negativno, zasićuju prvi faktor koji ćemo nazvati – Usmerenost na partnera. Ostala četiri faktora: Izbegavanje, Eskalacija, Manipulacija i Deeskalacija; zasićuju pozitivno drugi faktor – Usmerenost na sebe. Rezultati su pokazali da postoji statistički značajna pozitivna niska korelacija između faktora Usmerenost na sebe i dimenzije Anksioznost (negativni radni model sebe; $\rho=0,180$, $p<0,00$) i Izbegavanje (negativni radni model drugih; $\rho=0,256$, $p<0,00$). Faktor Usmerenost na druge ostvaruje statistički značajnu negativnu nisku korelaciju sa obe dimenzije – Anksioznost ($\rho=-0,248$, $p<0,00$) i Izbegavanje ($\rho=-0,108$, $p<0,00$).

Dobijeni rezultati potvrdili su hipotezu da će osobe koje poseduju pozitivne radne modele sebe i drugih koristiti strategije koje su usmerene na dobrobit partnera i pozitivne ishode vezane za proces raskida. Slično tome, nesigurno vezani mogu se koristiti strategijama raskida koje su usmerene na sopstvenu dobrobit, za šta razlog može biti lična nesigurnost koja proizilazi iz već loše slike o sebi i drugima. Ipak, imajući u vidu intenzitet korelacija, čini se da je neophodno uključiti i druge varijable iz domena individualnih razlika.

Ključne reči: stilovi raskida, partnerske veze, afektivna vezanost, saosećajnost

PROBLEMATIČNA UPOTREBA PORNOGRAFIJE I OBRASCI AFEKTIVNE VEZANOSTI

Sandra Pešić

Psihološko savetovalište za studente, Studentski kulturni centar Niš, sandrabpesic@gmail.com

Marija Todosijević

Psihološko savetovalište za studente, Studentski kulturni centar Niš, m.todosijevicc@gmail.com

Katarina Minčić

Psihološko savetovalište za studente, Studentski kulturni centar Niš, katarina.mincic.93@gmail.com

Nikola Goljović

Psihološko savetovalište za studente, Studentski kulturni centar Niš, nikolagoljovic@gmail.com

Cilj ovog istraživanja je ispitati da li postoji razlika među pripadnicima različitih obazaca afektivne vezanosti na dimenzijama problematične upotrebe pornografije. Uzorak čini 402 ispitanika (70% ženskih), starosti u rasponu od 18-46 (AS=18-46; SD=3,42), pretežno studenata. Instrumenti korišćeni u istraživanju su Upitnik partnerske afektivne vezanosti i Skala problematičnog korićenja pornografije. Kako bi se ispitala postavljena hipoteza, sproveden je postupak jednostruke analiza varijanse (ANOVA). Rezultati su pokazali da postoji statistički značajne međugrupne razlike na svim dimenzijama problematične upotrebe: distres i funkcionalni problemi ($F(3,398)=6,46$, $p<00$), prekomerna upotreba pornografije ($F(3,398)=7,55$, $p<00$), teškoće pri kontroli upotrebe ($F(3,398)=6,82$, $p<00$), izbegavanje negativnih emocija ($F(3,398)=6,96$, $p<00$). Glavne unutargrupne razlike (LSD post-hoc) odnose se na razliku između dezorganizovanog obrazca afektivne vezanosti i druga tri - sigurnog, izbegavajućeg i preokupiranog, gde dezorganizovano vezani ostvaruju više skorove na sve četiri dimenzije problematične upotrebe pornografije, sem kada je u pitanju razlika na dimenziji prekomerne upotrebe pornografije, gde se dezorganizovano vezani i preokupirani ne razlikuju statistički značajno. Sigurno vezani se od izbegavajuće vezanih razlikuju i po nižim skorovima na dimenzijama

prekomerne upotrebe, teškoćama u kontroli upotrebe i izbegavanju negativnih emocija, a od preokupiranog po nižim prosečnim skorovima samo na dimenziji prekomerne upotrebe pornografije. Osobe sa dezorganizovanim stilom odlikuje strah od gubitka partnera, ali istovremeno i izbegavanje zbliživanja, pasivnost i zavisnost u odnosu na partnera. Pretpostavlja se da ovakve osobe više problematično upotrebljavaju pornografiju iz razloga što takvo ponašanje ne zahteva duže emocionalno investiranje i bliskost. Nesigurno vezane karakteriše negativno poimanje sebe i drugih, dok prilikom korišćenja pornografije ne postoji “značajni drugi”, ni dugotrajna investicija pri zadovoljavanju određenih potreba, pa se uživanje u pornografskom materijalu može posmatrati kao vid kompenzacije.

Ključne reči: afektivna vezanost, pornografija, problematična upotreba pornografije

Usmena saopštenja: PSIHOLOGIJA LIČNOSTI

VODITELJ: Veljko Jovanović

VASPITNI STILOVI RODITELJA KAO PREDIKTORI INTERPERSONALNE ORIJENTACIJE I ZADOVOLJSTVA ŽIVOTOM KOD ADOLESCENATA

Miljana Pavićević

Katedra za psihologiju, Filozofski fakultet Kosovska Mitrovica, Univerzitet u Prištini,
miljanapavicevic@yahoo.com

Ana Stoševski

Katedra za psihologiju, Filozofski fakultet Kosovska Mitrovica, Univerzitet u Prištini,
anastosevski@yahoo.com

Teorijsku osnovu rada čine Šeferov model vaspitnih stavova, Penezićev model zadovoljstva životom i Hornajeva sociopsihološka teorija ličnosti. Šeferov model vaspitnih stavova podrazumeva postojanje dve dimenzije u odnosu roditelja prema detetu: kontrolna (sa polovima popustljivo i ograničavajuće) i afektivna (sa polovima toplo i hladno). Prema Peneziću, zadovoljstvo životom predstavlja kognitivnu evaluaciju celokupnog života, a kroz koju svaki pojedinac procenjuje svoj život. Prema Hornajevoj, interpersonalna orijentacija je usmerena prema ljudima, od ljudi i protiv ljudi, odnosno postoje filantropska i mizantropska orijentacija. Cilj istraživanja je bio da ispitamo da li su vaspitni stavovi roditelja značajni u predviđanju interpersonalne orijentacije i zadovoljstva životom kod adolescenata. Uzorak su činili studenti Filozofskog fakulteta u Kosovskoj Mitrovici, njih ukupno 175 (75 muškog i 100 ispitanika ženskog pola), prosečne starosti $AS=21,13$, $SD=1,89$. U istraživanju su korišćeni sledeći instrumenti: Skala za procenu vaspitnih stavova (VS skala) autora Kodžopeljić, , Bezinovićeve Skala interpersonalne orijentacije (IO) i Penezićeva Skala zadovoljstva životom.

Rezultati regresione analize pokazuju da vaspitni stavova roditelja objašnjavaju 28,1% varijanse filantropske orijentacije adolescenata, a kao značajni prediktori su se izdvojili ograničavajuće vaspitanje oca ($\beta=.423$, $p<0.05$) i popustljivo vaspitanje majke sa negativnim predznakom ($\beta=-.260$, $p<0.05$). Takođe, vaspitni stavovi roditelja objašnjavaju 40,3% varijanse mizantropske orijentacije adolescenata,

a značajan prediktor je ograničavajuće vaspitanje majke ($\beta=.423$, $p<0.05$). Vaspitni stavovi oba roditelja objašnjavaju 20% varijanse zadovoljstva životom adolescenata, a značajan prediktor je takođe ograničavajuće vaspitanje majke ($\beta=.253$, $p<0.05$). Kada su adolescenti nezadovoljni ograničavajućim vaspitanjem roditelja, vrlo često to kompenzuju kroz pokušaj da traže podršku i savet od vršnjaka. Sa druge strane, kada majka ograničava fizičku i psihičku slobodu detetu, adolescenti će ispoljiti nepoverenje i socijalnu izolaciju. Međutim, kada majčino ograničavajuće vaspitanje nije usmereno na osujećivanje detetovih bazičnih potreba, adolescenti će pokazati zadovoljstvo životom.

Ključne reči: vaspitni stavovi, zadovoljstvo životom, interpersonalna orijentacija, roditelji, adolescenti.

OSOBINE LIČNOSTI I SOCIJALNA I EMOCIONALNA USAMLJENOST KAO PREDIKTORI SUBJEKTIVNOG BLAGOSTANJA

Miljan Jović

Filozofski fakultet u Nišu, Departman za psihologiju, jmiljan.me@gmail.com

Ana Jovančević

Filozofski fakultet u Nišu, Departman za psihologiju, jutarnjakafa15@gmail.com

Cilj ovog rada je bio da se ispita odnos osobina ličnosti i socijalne i emocionalne usamljenosti sa komponentama subjektivnog blagostanja.

Uzorak je prigodan i čini ga 219 ispitanika (78.99% žena). Starost ispitanika kreće se u rasponu od 18 do 61 godine, a prosečna starost iznosi 25.28 godina.

Korišćeni su sledeći instrumenti: HEXACO-PI-R radi operacionalizacije osobina ličnosti, Skala socijalne i emocionalne usamljenosti (SELSA: diTomasso & Spinner, 1993), skala zadovoljstva životom (SWLS: Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985), kao i PANAS skala (Watson, Clark, & Tellegan, 1988) za operacionalizaciju pozitivnog i negativnog afekta.

Podaci su obrađivani hijerarhijskom regresionom analizom, gde su prediktori bile osobine ličnosti dok su kriterijumske varijable bile komponente subjektivnog blagostanja.

Rezultati pokazuju da se, i u prvom koraku i u drugom koraku se kao značajni prediktori zadovoljstva životom izdvajaju iskrenost-skromnost (korak 1: $\beta=.217$; korak 2: $\beta=.241$) i ekstraverzija (korak 1: $\beta=.390$; korak 2: $\beta=.128$), dok se u drugom koraku kao značajni prediktori izdvajaju i sve tri vrste usamljenosti (socijalna usamljenost ($\beta=-.298$), usamljenost u porodici ($\beta=-.187$) i usamljenost u ljubavi ($\beta=-.141$)). Svi prediktori zajedno, u prvom koraku, objašnjavaju 24.3% varijanse zadovoljstva životom, dok se taj procenat u drugom koraku povećava za 16.8%, i ova promena je statistički značajna ($p=.000$). Kao značajni prediktori pozitivnog afekta izdvajaju se, u oba koraka, ekstraverzija (korak 1: $\beta=.250$; korak 2: $\beta=.207$) i saradljivost (korak 1: $\beta=.215$; korak 2: $\beta=.214$). Ukupni procenat objašnjene varijanse, u prvom koraku, iznosi 16.7%. Ovaj procenat se u drugom koraku povećava za 1.5% i ova promena nije statistički značajna ($p=.295$). Kao statistički značajni prediktori negativnog afekta izdvajaju se, samo u prvom koraku, iskrenost-skromnost ($\beta=-.136$) i ekstraverzija ($\beta=-.185$), dok se emocionalnost kao značajan prediktor izdvaja u oba koraka (korak 1: $\beta=.366$; korak 2: $\beta=.403$). Ukupni procenat objašnjene varijanse, u prvom koraku, iznosi 21.7%. U drugom koraku se ovaj procenat povećava za 3.6% i ova promena je statistički značajna ($p=.022$).

Možemo da zaključimo da se osobine ličnosti zaista izdvajaju kao značajni prediktori svih komponenti subjektivnog blagostanja, dok se usamljenost izdvaja kao značajan prediktor samo zadovoljstva životom. Dakle, možemo reći da su osobine ličnosti bolji prediktori subjektivnog blagostanja od usamljenosti.

Ključne reči: osobine ličnosti, socijalna i emocionalna usamljenost, subjektivno blagostanje

NEGATIVNI ŽIVOTNI DOGAĐAJI I ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM KOD ADOLESCENATA: ULOGA OSOBINA LIČNOSTI

Veljko Jovanović

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, veljko.jovanovic@ff.uns.ac.rs

Vesna Gavrilov-Jerković

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, vesnagavrilov@ff.uns.ac.rs

Milica Lazić

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, lazic.milica44@gmail.com

Zadovoljstvo životom predstavlja kognitivnu komponentu subjektivnog blagostanja. Prema situacionim modelima blagostanja, životni događaji predstavljaju važan činilac zadovoljstva životom, dok prema temperamentalnim modelima nivo zadovoljstva životom dominantno determinišu osobine ličnosti. Dosadašnja istraživanja zadovoljstva životom su uglavnom ispitivala ulogu životnih događaja i osobina ličnosti nezavisno i na uzorcima odraslih osoba, dok su retka istraživanja koja su proveravala interakciju životnih događaja i osobina ličnosti i koja su sprovedena na uzorcima adolescenata. Stoga je osnovni cilj ovog istraživanja bio provera moderatorske uloge osobina ličnosti u povezanosti između negativnih životnih događaja i zadovoljstva životom kod adolescenata. Uzorak je činilo 500 adolescenata, uzrasta od 16 do 18 godina (prosečna starost je 17,37 godina; 67,7% ženskog pola). Ispitanici su popunili instrumente za procenu negativnih životnih događaja (Ček-lista životnih događaja – forma za adolescente; SLEC-AF), zadovoljstva životom (Skala zadovoljstva životom; SWLS) i osobina ličnosti (Inventar Pet velikih; BFI). Rezultati hijerarhijske regresione analize su pokazali da negativni životni događaji, ekstraverzija i prijatnost predstavljaju značajne prediktore zadovoljstva životom. Veće zadovoljstvo životom ispoljavaju adolescenti koji su u proteklih šest meseci doživeli manji broj negativnih životnih događaja ($\beta = -0,35$, $p < 0,01$) i koji imaju više skorove na dimenzijama ekstraverzije ($\beta = 0,22$, $p < 0,01$) i prijatnosti ($\beta = 0,14$, $p < 0,01$). Rezultati analize moderacije su pokazali da nijedna od osobina ličnosti ne moderira povezanost negativnih životnih događaja i

zadovoljstva životom. Nalazi istraživanja ne potvrđuju pretpostavke modela prema kojima osobine ličnosti imaju važnu ulogu u individualnim razlikama u reakcijama na negativne životne događaje.

Ključne reči: negativni životni događaji, zadovoljstvo životom, osobine ličnosti

BAZIČNE DIMENZIJE LIČNOSTI KAO PREDIKTORI PERFEKCIONIZMA I NJEGOVIH KOMPONENTI

Marija Tiosavljević

Državni univerzitet u Novom Pazaru, marijat.np@gmail.com

Dragana Stanojević

Univerzitet u Prištini sa privremenim sedište u Kosovskoj Mitrovici, Filozofski
fakultet, gagastanojevic@gmail.com

U svakodnevnom govoru, o perfekcionizmu se obično govori u pozitivnom smislu. Međutim, istraživanja su pokazala da je perfekcionizam povezan sa mnogim negativnim ishodima u oblasti mentalnog zdravlja. Osnovni cilj ovog istraživanja je bio utvrditi da li se na osnovu bazičnih dimenzija ličnosti mogu predvideti perfekcionizam u celini i njegove komponente. Ispitano je i da li postoje eventualne razlike u izraženosti perfekcionizma zavisno od pola, obrazovanja i materijalnog stanja ispitanika. Uzorak se sastojao od 210 ispitanika uzrasta od 17 do 67 godina ($M=33,91$, $SD=13,67$). Od tog broja 56,7% uzorka su činile žene. Koristili smo sledeće instrumente: Almost Perfect Scale-Revised –APS-R koja, pored ukupnog skora, meri i tri dimenzije – visoke standarde, urednost i diskrepancu, kao i Petofaktorski upitnik ličnosti - BFI. Pouzdanosti supskala visoki standardi i urednost su iznosile $\alpha=.79$, za diskrepancu $\alpha=.91$, a za dimenzije BFI kretale su se od $\alpha=.81$ do $\alpha=.86$. Dobijene podatke smo analizirali postupkom linearne korelacije, regresione analize, t-testa i ANOVA.

Rezultati regresione analize su pokazali da su značajni prediktori ukupnog perfekcionizma ekstraverzija ($\beta= -.256$, $p<.001$), neuroticizam ($\beta=.187$, $p<.05$) i otvorenost ($\beta= -.209$, $p<.01$). Ovim modelom je moguće predvideti 34% varijanse perfekcionizma. Kao značajni prediktori visokih standarda pokazali su se savesnost ($\beta= .462$, $p<.001$) i otvorenost ($\beta=.210$, $p<.001$). Ovim dimenzijama ličnosti je moguće predvideti 53,5% varijanse visokih standarda. Značajni prediktori urednosti su bili ekstraverzija ($\beta= -.187$, $p<.01$) i savesnost ($\beta= .530$, $p<.001$), i oni predviđaju 51% varijanse urednosti. Kao značajni prediktori diskrepance istakli su se ekstraverzija ($\beta= -.238$, $p<.001$), savesnost ($\beta= -.192$, $p<.01$) i neuroticizam ($\beta=.256$, $p<.001$). Ovim modelom je moguće predvideti 47% varijanse diskrepance. Značajne u izraženosti perfekcionizma i njegovih komponenti prema polu ispitanika dobijene su samo u pogledu urednosti ($t= -.279$, $p<.01$) na kojoj su žene imale više skorove. Značajne razlike u pogledu izraženosti perfekcionizma i njegovih komponenti zavisno od obrazovanja ispitanika nisu dobijene.

Iako je reč samo o crti ličnosti, možemo zaključiti da se perfekcionizam može predvideti na osnovu bazičnih ličnosnih dimenzija. Smer povezanosti dimenzija ličnosti i različitih komponenti perfekcionizma odgovara njihovoj konceptualnoj različitosti, kao adaptivnih (visoki standardi i urednost) i maladaptivnog (diskrepanca) aspekta perfekcionizma.

Ključne reči: perfekcionizam, crte ličnosti, prediktori

STATUSI JA-IDENTITETA I PREFERENCIJE POLNIH ULOGA

Aleksandar Vasić

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, aleksandarvasic1966@yahoo.com

Artur Bjelica

Medicinski fakultet Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu

Nikola Rokvić

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, nikolamrokvic@gmail.com

U modelu Džejmisa Marsije razlikuju se četiri statusa Ja-identiteta koji su definisani kao Ostvareni Ja-identitet, Preuzeti Ja-identitet, Moratorijum i Konfuzija Ja-identiteta. Sa druge strane, polne uloge su jedan od aspekata identiteta pola, dok se model Sandre Bem odnosi na dimenzije individualnih razlika u preferencijama tih uloga. Stoga se može očekivati da statusi Ja-identiteta stoje u značajnim i smislenim odnosima sa preferencijama polnih uloga tako da Ostvareni Ja-identitet značajno i pozitivno kovarira sa androginošću, a Preuzeti Ja-identitet sa preferencijama tradicionalno maskulinog i femininog ponašanja. U cilju provere ove hipoteze, izvedeno je istraživanje na prigodnom uzorku od 396 studenata, od kojih je 225 (56.8%) ženskog pola i uzrasta u proseku oko 21 godine (SD=1.54; min=18; max=27). U istraživanju su primenjeni upitnik SID48, za merenje statusa Ja-identiteta, i upitnik BSRI za merenje individualnih razlika u preferencijama polnih uloga. Pouzdanost podskala instrumenata je prihvatljiva do zadovoljavajuća i kreće se u rasponima od .72 do .82 za SID48 i od .83 do .90 za BSRI. Za razliku od očekivanja, maskulinitet značajno i pozitivno korelira sa Ostvarenim Ja-identitetom (.44) i, saglasno očekivanju, negativno sa Moratorijumom (-.18) i Konfuzijom (-.26). Opet suprotno očekivanju, femininitet pozitivno ali slabije korelira sa Ostvarenim Ja-identitetom (.28), ali pozitivno i slabo sa Preuzetim Ja-identitetom (.13), odnosno negativno i slabašno sa Konfuzijom Ja-identiteta (-.18). Suprotno očekivanju, androginitet ne pokazuje značajne relacije sa statusima Ja-identiteta. Imajući u vidu odstupanje korelativnog spleta ovih osobina u odnosu na očekivanje, njihovi odnosi provereni su i kanoničkom korelacionom analizom. Statusi Ja-identiteta činili su prvi, logički levi skup varijata, a dimenzije preferencija polnih uloga drugi, logički desni skup varijata. Izolovana su dva statistički značajna para faktora sa kanoničkim korelacijama od .47 i .18. Prvi kanonički faktor u prostoru statusa Ja-identiteta je bipolarni i razapinju ga dominantno Ostvareni Ja-identitet na pozitivnom i Preuzeti Ja-identitet na negativnom polu. Njegov parnjak u prostoru preferencija polnih uloga primarno zasićuje maskulinitet, a sekundarno i slabašno femininitet. Drugi par kanoničkih varijata ukazuje na nešto slabije pravilo kovariranja Preuzetog Ja-identiteta i femininiteta. Rezultati kanoničke korelacione analize pružaju jasniju sliku o odnosima ovih karakteristika od prostih korelacija nultog reda, ali i dalje dosledno i značajno odstupaju od hipoteze istraživanja. Čini se da model Sandre Bem

pre odražava poželjnost, a manje samu stvarnost. Poseban problem predstavlja androginost kao uravnoteženi odnos preferencija femininih i maskulinih uloga.

Ključne reči: Ja-identitet, preferencije polnih uloga, maskulinitet, femininitet, kanonička korelaciona analiza

BAZIČNE DIMENZIJE LIČNOSTI I PREFERENCIJE POLNIH ULOGA

Nikola Rokvić

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkić, nikolamrokvic@gmail.com

Artur Bjelica

Medicinski fakultet Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu

Aleksandar Vasić

Fakultet za poslovne i pravne studije dr Lazar Vrkić, aleksandarvasic1966@yahoo.com

Polne uloge se mogu definisati kao očekivanja o tome kako osobe određenog pola treba da se ponašaju. Jedan od najstarijih i najčešće korišćenih instrumenata za određenje preferencija polnih uloga je inventar polnih uloga Sandre Bem (BSRI). Ovaj instrument meri preferencije ispitanika ka maskulinom, femininom i androgenom ponašanju. Cilj ovog istraživanja je utvrđivanje odnosa između bazičnih dimenzija ličnosti, koje su merene inventarom Velikih Pet (BFI), i preferencija polnih uloga. Ovi instrumenti su primenjeni na prigodnom uzorku od 292 ispitanika od kojih se 190 (65.1%) izjasnilo da su ženskog pola. Prosečna starost ispitanika je bila oko 20 godina (SD=1.397; min=18; max=25). Pouzdanost subskala upitnika BSRI može se oceniti kao vrlo dobra (α od .80 do .86), dok je za skale upitnika BFI granično prihvatljiva (α od .68 do .80). Maskulinitet umereno visoko i pozitivno korelira sa Ekstraverzijom ($r=.60$), srednje pozitivno sa Savesnošću ($r=.41$), slabije sa Otvorenošću za iskustvo ($r=.29$) i Prijatnošću ($r=.13$), a negativno i slabo korelira sa Neuroticizmom ($r=-.28$). Femininitet umereno visoko i pozitivno korelira sa Prijatnošću ($r=.57$), dok slabije pozitivno korelira sa Savesnošću ($r=.19$) i Otvorenosti za iskustvo ($r=.19$). Androgenost ne stoji u značajnim korelacijama sa bazičnim dimenzijama ličnosti. S obzirom na ove značajne i informativne korelacije nultog reda obavljena je i kanonička korelaciona analiza u kojoj su prvi ili logički levi skup činile dimenzije ličnosti, a drugi ili logički desni skup dimenzije preferencija polnih uloga. Izolovana su dva statistički značajna para faktora sa kanoničkim korelacijama od .68 i .61. Prvi par kanoničkih varijata govori o karakterističnom profilu maskuline ličnosti kao emocionalno stabilne, ekstravertne, sa asertivnom orijentacijom i otvorene za iskustvo. Drugi par kanoničkih varijata ukazuje na karakterističan profil feminine ličnosti kao emocionalno nestabilne i agresivne. S obzirom na to da i bazične dimenzije ličnosti i polne uloge nastaju i razvijaju se u određenim, manje ili više složenim društvenim kontekstima, izgleda da ovakvi sklopovi odnosa između ovih karakteristika odražavaju i prirodu tih konteksta.

Ključne reči: dimenzije ličnosti, preferencije polnih uloga, maskulinitet, femininitet, kanonička korelaciona analiza

POLNE RAZLIKE U PREFERENCIJAMA POLNIH ULOGA

Artur Bjelica

Medicinski fakultet Novi Sad, Univerzitet u Novom Sadu, aleksandarvasic1966@yahoo.com

Nikola Rokvić

Fakultet za poslovne i pravne studije dr Lazar Vrkatić, nikolamrokvic@gmail.com

Aleksandar Vasić

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, aleksandarvasic1966@yahoo.com

Polne uloge se mogu definisati kao očekivanja o tome kako osobe određenog pola treba da se ponašaju. Jedan od najstarijih i najšire korišćenih instrumenata za merenje preferencija polnih uloga je Inventar polnih uloga (BSRI) Sandre Bem. Ovaj instrument meri individualne razlike u preferencijama ispitanika ka maskulinom, femininom i androgenom ponašanju. Cilj ovog istraživanja je utvrđivanje odnosa preferencije polnih uloga i samog pola ispitanika. Upitnik BSRI je primenjen na prigodnom uzorku od 387 ispitanika, od kojih se 233 (60.2%) izjasnilo da su ženskog pola. Prosečna starost ispitanika je oko 21 godine (min=18; max=25; SD=1.38). Pouzdanost upitnika je zadovoljavajuća i kreće se od .82 do .89. Nivoi maskuliniteta i femininiteta su nešto viši kod pripadnika ženskog pola, ali je ta razlika statistički značajna samo u slučaju femininiteta ($t=-6.03$; $p<.001$). Nivo androgeniteta je nešto viši kod muškaraca, ali ta razlika ne dostiže statističku značajnost. Primenjena je i diskriminativna analiza kojom je izolovana jedna statistički značajna diskriminativna funkcija (Wilks Lambda=.911; $\chi^2=35.91$; $df=3$; $p<.001$) sa kanoničkom korelacijom od .30. U strukturi funkcije dominira dimanzija femininiteta koja je praktično kolinearna sa ovom varijatom. Maskulinitet i androgenost takođe učestvuju u strukturi funkcije ali skromno i različitih predznaka. Dok maskulinitet korelira pozitivno, androgenost je u negativnoj korelaciji sa diskriminativnom funkcijom. Studentkinje u proseku ostvaruju pozitivne rezultate na funkciji reda veličine od približno četvrtine jedne standardne devijacije. Studenti u proseku ostvaruju negativne rezultate od približno oko jedne trećine standardne devijacije. To bi značilo da je androgenost bliža negativnom, maskulinom polu, pre nego pozitivnom, ženskom polu diskriminativnog faktora. Ovi rezultati ukazuju na preku potrebu preispitivanja ključnih pojmova u modelu Sandre Bem, kao i detaljniju psihometrijsku proveru i (re)konstrukciju instrumenta za merenje preferencija polnih uloga.

Ključne reči: pol, polne uloge, razlike, diskriminativna analiza

Usmena saopštenja: PSIHOLOGIJA OBRAZOVANJA 1

VODITELJ: Tamara Džamonja Ignjatović

ŽIVOTNI CILJEVI, OPTIMIZAM, SUBJEKTIVNO BLAGOSTANJE I DIMENZIJE FOKUSA REGULACIJE KAO PREDIKTORI ŠKOLSKOG USPEHA SREDNJOŠKOLACA

Danica Vukić

Srednja tehnicka škola "15 Maj" u Prokuplju, danica.vukic@yahoo.com

Maja Stanojević Ristić

Vojna akademija, majastanojevic25@gmail.com

Miloš Ristić

Vojska Srbije, milos87ristic@gmail.com

U radu je prikazano istraživanje usmereno na ispitivanje značajnih prediktora školskog uspeha srednjoškolaca iz seta životnih ciljeva, optimizma, fokusa regulacije i subjektivnog blagostanja. Pregledi velikog broja istraživanja, koja se bave ispitivanjem faktora školskog uspeha, pokazuju da se kao najznačajniji faktori akademske uspešnosti, koji objašnjavaju oko 75% ukupne varijanse u postignućima učenika, izdvajaju inteligencija, osobine ličnosti i motivacija, ali da i optimizam i subjektivno blagostanje vode boljem školskom uspehu. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 203 učenika druge godine Druge kragujevačke gimnazije. Na uzorku su primenjeni Upitnik životnih ciljeva (AI), Upitnik životnih orijentacija (LOT-R), Kratka skala subjektivnog blagostanja (KBS) i novi upitnik Upitnik o reakcijama na događaje u školskom okruženju zasnovan na teoriji fokusa regulacije (RFQ). Relacije su ispitane primenom multiple regresione analize, gde je kriterijum bio školski uspeh izražen prosečnom ocenom na kraju prvog polugodišta, a prediktori skorovi na dimenzijama životnih ciljeva, optimizma-pesimizma, subjektivnog blagostanja i dimenzija fokusa regulacije. Rezultati su pokazali da je model predviđanja školskog uspeha iz seta životnih ciljeva statistički značajan ($R=0,269$; $p<0,05$) i da je intrinzički cilj Lični rast ($\beta=0,194$; $p<0,05$) značajni prediktor školskog uspeha. Procenat varijanse školskog uspeha koji objašnjavaju životni ciljevi je mali i iznosi 7,2%. Nisu utvrđeni statistički značajni modeli predviđanja školskog

uspeha u odnosu na optimizam - pesimizam ($R=-0,134$; $p>0,05$) i subjektivno blagostanje ($R=0,127$; $p>0,05$). Utvrđeno je da je model predviđanja školskog uspeha iz seta dimenzija fokusa regulacije statistički značajan ($R=0,438$; $p<0,000$). Dimenzije Preventivni fokus ($\beta=0,327$; $p<0,001$) i Promotivni fokus ($\beta=0,170$; $p<0,05$) su značajni prediktori školskog uspeha. Procenat varijanse školskog uspeha koji objašnjavaju dimenzije fokusa regulacije iznosi 19,2%. Rezultati potvrđuju da su faktori iz domena motivacije značajni za školski uspeh učenika i upućuju na potrebu koncipiranja savetodavnog i obrazovno-vaspitnog rada školskog psihologa i nastavnika koji bi bili u funkciji jačanja motivacije učenika u cilju poboljšanja školskog uspeha učenika.

Ključne reči: životni ciljevi, optimizam-pesimizam, subjektivno blagostanje, fokus regulacije.

INTERESOVANJE STUDENATA FAKULTETA ZA SPORT ZA UČENJE PSIHOLOGIJE

Mirjana Vuksanović

Fakultet za sport univerziteta "Union - Nikola Tesla", Beograd, vuksanovici@vektor.net

Predmet istraživanja je interesovanje studenata za učenje pojedinih psiholoških tema koje su u nastavnom programu predmeta Psihologija sporta i za predmet u celini. Ispitanici su studenti druge godine Fakulteta za sport, uzrasta od 20 do 22 godine, aktivni sportisti, koji žele da nakon završetka karijere sportiste ostanu u sportu kao sportski treneri i kao menadžeri. Ispitano je ukupno 32 studenta: 16 studenata sa smera trener i 16 studenata sa smera menadžment. Ispitivanje je obavljeno na kraju semestra, nakon ispitnog roka, anonimno, popunjavanjem ankete posebno kreirane za ovo ispitivanje, sa pitanjima otvorenog tipa. Studenti su od 17 tema koje se uče u Psihologiji sporta birali koja im je tema najinteresantnija, koja najlakša a koja najteža za učenje, koja je najvažnija za sport kojim se bave, a koja za opštu kulturu. Na osnovu broja studenata koji su birali određenu temu računali smo procenite i rang. Teme vezane za motivaciju i za timski rad su rangirane kao najinteresantnije (1. mesto), ali i kao najkorisnije za rad u sportu, pored tema o stresu i o agresivnosti. Kao najvažnije za opštu kulturu ocenjene su teme o ličnosti, emocijama, socijalizaciji i rukovođenju. Najvažnije za sport kojim se bave su teme koje se bave motivacijom, stresom, agresivnošću u sportu i timskim radom. Najteže su učili o ličnosti i anksioznosti u sportu. Studenti, koji se spremaju za menadžere u sportu, navodili su manji broj tema koje su im važne za sport kojim se bave od studenata sa smera za trenere. Ovo možemo da tumačimo time da se posao menadžera u sportu manje razlikuje po pojedinim sportovima od poslova trenera u različitim sportovima i da se studenti ponašaju u skladu sa svojim izabranim zanimanjem. Učenje psihologije ispitanici smatraju veoma korisnim i potrebnim. Svi ispitanici (100%) učeći Psihologiju sporta prepoznavali su situacije iz svog sportskog, ali i ličnog života. Učenje im je pomoglo u razumevanju i rešavanju problema sa kojima se sreću u sportu, ali i u svom ličnom životu.

Ključne reči: sport, učenje psihologije, studenti sportisti, sportski treneri, menadžeri u sportu

EVALUACIJA EFEKATA GRAĐANSKOG VASPITANJA

Tamara Džamonja Ignjatović

Filozofski fakultet, Beograd, tamara.dzamonja@gmail.com

Aleksandar Baucal

Filozofski fakultet, a.baucal@gmail.com

Zoran Pavlović

Filozofski fakultet, pavlozoran@gmail.com

Kaja Damnjanovic

Filozofski fakultet, kaja.damn@gmail.com

Predmet ovog istraživanja je evaluativna analiza efekata predmeta Građansko vaspitanje (u daljem tekstu GV) i sticanje uvida u eventualne promene ovih efekata kroz poređenje sa rezultatima slične studije sprovedene deset godina ranije (2009.). Ciljevi istraživanja su se odnosili na ispitivanje: (1) znanja učenika/ca relevantnih za predmet GV; (2) stavova učenika/ca prema ovom predmetu; (3) stavova učenika/ca prema demokratskim vrednostima i njihove spremnosti na društvenu participaciju; (4) poređenje aktuelnih nalaza sa nalazima evaluativne studije sprovedene pre 10 godina. Za prikupljanje podataka korišćen je, uz manje modifikacije, upitnik primenjen u prvoj evaluativnoj studiji, koji se sastojao od 54 pitanja i pokrivaio je 4 celine: znanja relevantna za GV, stavove prema GV, društvene stavove i participaciju i osnovne demografske podatke. U istraživanje su uključeni učenici/e iz 20 srednjih škola na teritoriji Srbije. Uzorak uključuje ukupno 1073 učenika (42%) i učenica (58%), od čega 26% iz gimnazija i 74% iz srednjih stručnih škola. U celini posmatrano, stepen poznavanja gradiva koji su mladi pokazali nije zadovoljavajući, s obzirom da na preko polovine pitanja manje od polovine učenika daje tačan odgovor. Ipak, stepen znanja kod srednjoškolaca je veći nego pre deset godina. Preovladavaju pozitivni stavovi prema različitim aspektima nastave GV, posebno kada je reč o atmosferi u času i načinom rada nastavnika koji podstiču pluralizam (77%) i slobodu mišljenja (78%). Atmosfera na ovim časovima je ocenjena kao prijateljska (84%), opuštena (73%), saradnička (67%). Vrednosti koje se promovisu kroz sadržaj GV, kao što su demokratija, građanska participacija, nenasilno rešavanje konflikata i sl. učenici su izdvojili kao značajne. S druge strane, oni nisu zainteresovani za politička zbivanja, retko učestvuju u humanitarnim aktivnostima, a pokazuju i veoma nisko poverenje u institucije državne i lokalne vlasti, dok poverenja imaju jedino u sebe, svoju porodicu, prijatelje, ali i versku instituciju. Mladi su pretežno skeptični prema procesu evrointegracije, osim što se nadaju unapređenju odnosa sa drugim državama (49%), povećanju kvaliteta obrazovanja (42%) i stepena zaposlenosti (44%), dok ispoljavaju strah od velikih kompanija (44%) i inostranog vlasništva nad resursima zemlje. Zaključci upućuju na to da učenici veoma vole ovaj predmet, sadržaje i atmosferu

na nastavi, ali deluje kao da izostaje transfer naučenih vrednosti i znanja u druge kontekste, što se može povezati sa nedovoljnom podrškom ovom predmetu u sistemu obrazovanja.

Ključne reči: građansko vaspitanje, evaluacija, stavovi, znanja, učenici srednjih škola,

RODITELJSKE AKTIVNOSTI U FUNKCIJI PREVENCIJE VRŠNJAČKOG NASILJA

Daliborka Popović

Prirodno-matematički fakultet u Kragujevcu, Državni univerzitet u Novom Pazaru,
daliborka.p76@gmail.com

Sladana Zuković

Filozofski fakultet u Novom Sadu, sladjanaz71@gmail.com

Jedan od prioritarnih društvenih zadataka mora biti usmeren na prosocijalni razvoj pojedinaca, što podrazumeva i domen prevencije vršnjačkog nasilja. U tom smislu neophodno je kontinuirano analiziranje faktora koji mogu biti u funkciji unapređenja kvaliteta prevencije vršnjačkog nasilja. Prvi korak u ovakvoj analizi treba da bude prepoznavanje snaga porodice koje bi bile u funkciji razvoja kapaciteta dece za uspostavljanje adekvatnih odnosa u širem sociokulturnom kontekstu. Pored toga, značajno je i unapređenje odnosa porodičnog sistema sa okruženjem, posebno sa školom, što u mnogome oblikuje iskustava za među vršnjačke interakcije. Polazeći od navedenih tvrdnji, cilj rada je usmeren na ispitivanje poželjnih roditeljskih aktivnosti za prevenciju vršnjačkog nasilja. Za potrebe šireg istraživanja kreiran je instrument za ispitivanje poželjnih aktivnosti u prevenciji vršnjačkog nasilja, čiji su sastavni deo činila i pitanja o proceni poželjnog roditeljskog delovanja. Instrumentom su obuhvaćeni i podaci o relevantnim sociodemografskim karakteristikama (učenici starijih razreda osnovne škole, različitog pola i školskog uspeha, njihovi nastavnici različitog pola, dužine radnog staža i predmeta koje predaju i po jedan roditelj svakog učenika, različitog pola, obrazovnog nivoa i procene materijalnog stanja porodice u kojoj učenik živi), a uzorkom je obuhvaćeno ukupno 480 ispitanika - 170 roditelja, 94 nastavnika i 206 učenika. Kao najznačajne roditeljske aktivnosti izdvojene su otvorenija komunikacija sa decom i veća kontrola dece, dok su roditeljske aktivnosti koje podrazumevaju povezivanje porodice sa školom procenjene kao manje važne. Rezultati analize varijanse ($F=5.08$, $p=0.01$) pokazuju da među grupama ispitanika postoje razlike u proceni značaja otvorenije komunikacije sa decom, kao i kod pitanja o značaju veće kontrole dece ($F=7.34$, $p=0.01$). Značaj ovih aktivnosti u najvećoj meri ističu roditelji, dok aktivnosti koje se odnose na povezivanje sa školom u najmanjoj meri opažaju roditelji ($F=19.86$, $p=0.01$). Navedeni nalaz navodi na zaključak o još uvek dominantno prisutnoj tradicionalnoj paradigmi koja u suočavanju sa problemom vršnjačkog nasilja ne nastupa sa aspekta partnerskog odnosa porodičnog i školskog sistema. Dobijeni nalazi implikuju potrebu razvijanja svesti o značaju umrežavanja interesa i zajedničkog delovanja porodice i škole i sugerišu važnost kreiranja programa podrške porodici i razvoju roditeljskih kompetencija koji bi se realizovali kako u školskom kontekstu, tako i u široj zajednici.

Ključne reči: vršnjačko nasilje, roditeljske aktivnosti, porodica, partnerstvo

**„NASLEĐE ILI SREDINA?“ RAZMATRANJE STARE
DILEME
O POREKLU IZUZETNIH POSTIGNUĆA U SVETLU NOVIH
EMPIRIJSKIH NALAZA**

Ljiljana Plazinić

Učiteljski fakultet, Univerzitet u Beogradu, ljiljana.plazinic@gmail.com

Dejana Mutavdžin

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, dejana.mutavdzin@outlook.com

Ana Altaras Dimitrijević

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, aaltaras@f.bg.ac.rs

Dugo preovlađujući stav u psihologiji darovitosti da na izuzetna postignuća utiču i nasleđe i sredina/iskustvo, krajem 20. veka uzdrmao je Anders Erikson. Njegova smela teza da je dugotrajno namensko vežbanje nužan i dovoljan uslov postizanja superiornih postignuća, u bilo kom domenu ljudske delatnosti, dovela je do ekspanzije radova u kojima se osporava ideja da je dar relevantan za dostizanje ekspertize. Ova teorija pokrenula je i žučnu raspravu sa zagovornicima „tradicionalne“ paradigme, čiji predstavnik Fransoa Ganje dar shvata kao izuzetnu prirodnu sposobnost, genetskog porekla, koja je neophodan preduslov da se daljim učenjem i vežbanjem dostignu izuzetna postignuća. Kako se implikacije ova dva viđenja, naročito pedagoške, značajno razlikuju, cilj ovog rada je razmatranje predstavljenih viđenja u svetlu novih empirijskih nalaza, kako bismo dale zasnovan odgovor o ulozi prirodnih sposobnosti i vežbe u razvoju izuzetnih postignuća.

Iako pokazuju da namensko vežbanje ima najveći udeo u objašnjenju superiornih postignuća, razmatrani nalazi ukazuju da su i neuvežbane sposobnosti konstitutivni element u njihovom razvoju. Metaanalize svedoče da namensko vežbanje objašnjava skoro trećinu varijanse postignuća u visoko strukturisanim oblastima, ali njegova prediktivna moć smanjuje se porastom složenosti domena i nivoa veštine ispitanog uzorka. Pored toga, dokumentovani su i primeri pojedinaca koji spontano izražavaju neuvežbane sposobnosti u nekom domenu, kao i razvojnu naprednost, brzinu i lakoću u ovladavanju domenom, a koje se ne mogu objasniti namenskim vežbanjem. Da „početna prednost opstaje“ ukazuju nalazi koji pokazuju da sposobnosti prave razliku i među onima koji u istoj meri namenski vežbaju. Na kraju, studije pokazuju da čak i umeren intenzitet vežbe na ranom uzrastu ostavlja traga kako na strukturalne i funkcionalne karakteristike mozga tako i na ispoljene sposobnosti i postignuća, što ima važne pedagoške implikacije. Iako razmatrani nalazi jednoglasno svedoče da se, u velikoj meri, može unaprediti aktuelni nivo postignuća, granice unapredivosti ipak postoje. Na to nam ukazuje i izvesna stabilnost postignuća (zadržavanje relativne pozicije u grupi tokom vremena), kao i nemogućnost pojedinaca da samo vežbanjem dostignu najviše domete postignuća. Nalazi skreću pažnju na značaj

rane identifikacije darovite dece i uvažavanje njihove razvojne naprednosti u obrazovnom procesu putem obezbeđivanja adekvatne obrazovne podrške.

Ključne reči: sposobnosti, namensko vežbanje, izuzetna postignuća, pedagoške implikacije

Usmena saopštenja: PSIHOLOGIJA OBRAZOVANJA 2

VODITELJ: Gordana Đigić

OSOBI NE LIČNOSTI, SAMOPOŠTOVANJE I PERFEKCIONIZAM KAO PREDIKTORI STILOVA UČENJA

Gordana Đigić

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, gordana.djigic@filfak.ni.ac.rs

Snežana Stojiljković

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, snezana.stojiljkovic@filfak.ni.ac.rs

Mila Dosković

Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet, mila.doskovic@filfak.ni.ac.rs

Stilovi učenja predstavljaju način na koji pojedinci najlakše i najbrže uče. Stoga zavređuju pažnju kao potencijalni faktori akademskog postignuća. U nekim teorijskim modelima kriterijum za razlikovanje stilova učenja su, pored procesa prijema i prerade informacija, i dimenzije ličnosti. Polazeći od ideje o povezanosti stilova učenja sa osobinama ličnosti, u ovom istraživanju je ispitana prediktivna moć seta ličnosnih varijabli (dimenzija ličnosti iz modela VP+2, samopoštovanja i perfekcionizma) u odnosu na stilove učenja koje su opisali Felder i Silvermanova, razlikujući ih prema karakterističnom načinu obrade informacija (aktivni-refleksivni, verbalni-vizuelni, senzorni-intuitivni, globalni-sekvencijalni). Od instrumenata su korišćeni: Upitnik VP+2 Snežane Smederevac i saradnika, Rozenbergova Skala globalnog samopoštovanja, Burnsova Skala perfekcionizma i Inventar stilova učenja Feldera i Silvermanove. Uzorak je činio 221 student (43 M, 178 Ž) četvrtе godine Filozofskog fakulteta u Nišu. Rezultati pokazuju da predstavljeni set prediktorskih varijabli objašnjava statistički značajan deo varijanse svih stilova učenja, osim verbalnog. Procenat objašnjene varijanse ostalih sedam stilova učenja je od 17,2% (senzorni stil) do 29,3% (aktivni stil), a svi modeli su značajni na nivou 0.01. Za

svaki stil postoji specifična kombinacija pojedinačnih prediktora koji značajno doprinose njegovom predviđanju. Generalno su najbolji prediktori stilova učenja osobine ličnosti: savesnost koja doprinosi predviđanju senzornog ($\beta=.395$, $p=.000$), sekvencijalnog ($\beta=.317$, $p=.002$) i reflektivnog ($\beta=.276$, $p=.004$) stila, otvorenost koja doprinosi predviđanju intuitivnog ($\beta=.517$, $p=.000$), globalnog ($\beta=.414$, $p=.000$) i vizuelnog ($\beta=.198$, $p=.041$) stila, kao i ekstraverzija koja doprinosi predviđanju aktivnog ($\beta=.459$, $p=.000$), reflektivnog ($\beta=-.392$, $p=.001$) i intuitivnog ($\beta=-.329$, $p=.004$) stila. Neuroticizam, agresivnost, negativna valenca, samopoštovanje i perfekcionizam su značajni pojedinačni prediktori jednog do dva stila učenja, a samo negativna valenca ni u jednom testiranom prediktivnom modelu nije dala značajan pojedinačni doprinos. Rezultati potvrđuju pretpostavku o delimičnoj zasnovanosti stilova učenja na osobinama ličnosti, a kao najznačajniji prediktori izdvajaju se upravo one osobine ličnosti (savesnost, otvorenost, kao i ekstraverzija sa različitim predznakom kod različitih stilova učenja) koje se najčešće izdvajaju i kao značajni korelati akademske uspešnosti.

Ključne reči: stilovi učenja, osobine ličnosti iz modela Velikih pet plus dva, samopoštovanje, perfekcionizam, studenti

PSIHOLOŠKE KARAKTERISTIKE UČENIKA KAO PREDIKTORI ŠKOLSKOG USPEHA U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI

Aleksandra Pajević

Filozofski fakultet u Nišu, aleksandrapajevic92@gmail.com

Mirsan Fehratović

Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za filozofske nauke, mirsenefhratovic@gmail.com

Školski uspeh se najčešće prepoznaje kao produkt ili ishod obrazovanja. Faktori školskog uspeha su brojni: individualna obeležja učenika, karakteristike porodice, socijalnog okruženja, škole, nastavnika i nastavnog procesa. Među individualnim karakteristikama učenika se, kao faktori školskog postignuća, najčešće izdvajaju sposobnosti, motivacija i osobine ličnosti. Osnovni problem istraživanja je ispitivanje mogućnosti predviđanja školskog uspeha učenika osmog razreda osnovne škole i četvrtog razreda gimnazije na osnovu stepena izraženosti psiholoških karakteristika koje pripadaju navedenim grupama osobina (inteligencija, motiv postignuća, lokus kontrole i osobine ličnosti), kako na uzorku u celini, tako i posebno na poduzorku učenika osnovne škole i na poduzorku učenika gimnazije. U istraživanju je učestvovalo 103 učenika osmog razreda osnovne škole i 104 učenika četvrtog razreda gimnazije u Kragujevcu. Za procenu inteligencije korišćen je test D 48, za procenu motiva postignuća korišćena je skala MOP 2002, za ispitivanje lokusa kontrole korišćena je Rotterova skala unutrašnjeg napram spoljašnjeg lokusa kontrole i za procenu osobina ličnosti korišćen je Uпитnik VP+2. Testirani model predviđanja školskog uspeha na uzorku u celini je statistički značajan ($R^2=0,299$, $p=0,000$), a značajan pojedinačni doprinos predviđanju školskog uspeha učenika imaju mere intelektualnih sposobnosti ($\beta=0,453$, $p=0,000$), osobine otvorenosti za iskustvo ($\beta=0,179$, $p=0,024$) i planiranja kao dimenzije motiva postignuća ($\beta=0,199$, $p=0,026$). Najznačajniji prediktor školskog uspeha na uzorku u celini je inteligencija. Model predviđanja školskog uspeha koji uključuje iste prediktorske varijable na uzorku učenika osnovne škole je takođe statistički značajan ($R^2=0,651$, $p=0,000$), a kao značajan pojedinačan prediktor izdvaja se samo mera intelektualnih sposobnosti, dok na uzorku učenika gimnazije ovaj model predviđanja nije statistički značajan ($R^2=0,244$, $p=0,120$). Utvđene su i statistički značajne razlike u vrednostima skora intelektualnih sposobnosti ($Z=-3,090$, $p=0,002$), savesnosti kao osobine ličnosti ($Z=-2,129$, $p=0,033$) i lokusa kontrole ($Z=-5,551$, $p=0,000$) između učenika osmog razreda osnovne škole i učenika četvrte godine gimnazije. Iako je na uzorku u celini testirani model predviđanja statistički značajan, zapravo ispitivani prediktori (sa najznačajnijim udelom inteligencije) objašnjavaju samo varijansu u školskom uspehu učenika osmog razreda osnovne škole, dok se kod gimnazijalaca ispitivane individualne karakteristike ne pokazuju kao značajni faktori školskog uspeha. Mogući razlog za ovakav nalaz je to što su učenici gimnazije selekcionisani deo populacije učenika i međusobno se ne razlikuju značajno po ispitivanim karakteristikama. Drugi mogući razlog bi mogao

biti da na starijem uzrastu neki drugi faktori dobijaju značajniju ulogu kao faktori akademskog postignuća.

Ključne reči: školski uspeh, inteligencija, motiv postignuća, lokus kontrole, osobine ličnosti

ALATNICA ZA PREVENCIJU RADIKALIZACIJE I NASILNOG EKSTREMIZMA KOD MLADIH – ISKUSTVA IZ PILOT FAZE

Tatjana Lazor Obradović

CPZV, tatjana.lazor@gmail.com

Mirjana Beara

Državni univerzitet u Novom Pazaru, mirjana.beara@gmail.com

Ivana Koprivica

CPZV, koprivica.ivana@gmail.com

Ana Bu

CPZV

Biljana Radović

Gimnazija “20. oktobar”, Bačka Palanka

Centar za proizvodnju znanja i veština iz Novog Sada je, u periodu od oktobra 2018. do marta 2019. uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji, realizovao projekat “Ne nasilnom ekstremizmu i govoru mržnje, da za interkulturalno razumevanje”, u okviru kojeg je razvijena tzv. “Alatnica” u vidu uputstava i materijala spremnih za upotrebu i onlajn obuka za nastavnike. U pitanju je deset tematskih modula obuke i materijala namenjenih primeni u nastavnom i vannastavnom radu sa mladima. Cilj ovog rada je da prikaže ciljeve ovog programa, sadržaje modula i iskustva iz pilot faze obuke, u kojoj je 24 nastavnika osnovnih i srednjih škola u Novom Sadu uključenih u projekat isprobalo pojedine aktivnosti iz programa.

Teme modula su bile: Kako podučavati u prevenciji nasilnog ekstremizma i radikalizacije, Razvijanje kritičkog mišljenja, Ljudska prava, Interkulturalne kompetencije i razumevanje, Medijska pismenost, Govor mržnje i kako mu se suprotstaviti, Narativi i njihova uloga u suprotstavljanju nasilnom ekstremizmu, Razumevanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu (NERVT), Sprečavanje i borba protiv NERVT i Uloga međukulturalnog i međuverškog dijaloga. Moduli su obuhvatali opis modula sa osnovnim podacima o modulu (ciljevi, teme, spisak aktivnosti, očekivani ishodi, način realizacije, spisak referenci), opisi aktivnosti različitog trajanja i prateći materijali za realizaciju aktivnosti (tekstovi, radni listovi, PowerPoint prezentacije). Zadaci za nastavnike u onlajn obuci koja je trajala dve nedelje bili su da prouče metodsko uputstvo, prouče barem pet tematskih modula, odaberu jednu aktivnost koju mogu realizovati na jednom času, realizuju je i o tome dostave izveštaj.

Povratne informacije od nastavnika u obuci ukazuju na to da su nastavnici prepoznali vrednost programa. Navodili su kao posebno značajno i upotrebljivo upoznavanje sa pričama bivših ekstremista, razotkrivanje

stereotipa u vezi sa ekstremizmom, aktivnosti za razvoj kritičkog mišljenja i medijske pismenosti i radionicu o tome kako da se učenici suprotstave uvlačenju u ekstremističke grupe. Preporuka za narednu fazu primene je da se moduli načine javno i slobodno dostupnim svima koji rade u obrazovanju i sa mladima.

Ključne reči: preventivni program, onlajn obuka nastavnika, interkulturalnost, radikalizacija i nasilni ekstremizam, mladi

RASTIMO ZAJEDNO PLUS, RADIONICE S RODITELJIMA DJECE S TEŠKOĆAMA - PRIKAZ PROGRAMA

Minja Jeić

UNICEF i Dječji vrtić Vrbik, Zagreb, Hrvatska, minja.jeic@gmail.com

Program radionica s roditeljima „Rastimo zajedno Plus“ namijenjen je roditeljima djece s teškoćama u razvoju u dobi do osam godina života. Nastao je unutar Projekta za podršku roditeljstvu u zajednici u okviru Programa za rani razvoj djece i poticajno roditeljstvo “Prve 3 su najvažnije!” Ureda UNICEF-a u Hrvatskoj. Sastoji se od jedanaest konceptualno i tematski povezanih radionica koje provode posebno educirani voditeljski timovi stručnjaka za podršku ranom razvoju.

Svrha programa radionica s roditeljima „Rastimo zajedno Plus“ je omogućiti protok informacija, znanja, vještina i podrške koji roditeljima koriste u ispunjavanju njihovih roditeljskih odgovornosti te promiču rast i razvoj i roditelja i djeteta.

Glavni cilj programa radionica je stvoriti poticajno i osnažujuće okruženje u kojem roditelji s voditeljicama radionica i s drugim roditeljima: razmjenjuju ideje o načinima na koje žive svoje roditeljstvo, upoznaju bolje sebe kao roditelja, prepoznaju učinkovite načine kako se nositi s dodatnim opterećenjima pod kojima žive, prepoznaju načine na koje se odnose prema svom djetetu, doznaju i za druge moguće načine odnošenja prema djetetu.

Konvencija UN-a o pravima djeteta (1989.) ima jedinstvenu ulogu u promicanju shvaćanja djeteta kao subjekta socijalizacije. Dijete ima pravo na brigu, sigurnost i odgoj koji poštuju njegovu individualnost. Kada se ova prava djeteta „prevedu“ u obiteljski kontekst, u roditeljska ponašanja i vrijednosti, proizlazi da roditelj djetetu treba osigurati brigu i njegu, strukturu i vodstvo, uvažavanje kao individue i osnaživanje (Pećnik, 2007).

Kroz jedanaest strukturiranih radionica s roditeljima se prolazi:

specifičnosti „Plus“ roditeljstva

Četiri stupa roditeljstva

temeljne psihološke potrebe

uspostava odnosa ravnopravnog dostojanstva i kvalitete roditeljskog vodstva
empatijska interakcija roditelja i djece kroz tri dijaloga: emocionalni, spoznajni i usmjeravajući
dijalog.

Konvencija UN-a o pravima djeteta definira i pravo svakog djeteta da njegovi roditelji dobiju
odgovarajuću i dovoljnu pomoć društva u ispunjavanju svojih roditeljskih odgovornosti. Programom
radionica s roditeljima „Rastimo zajedno PLUS“ roditelji dobivaju mogućnost ostvariti neka od svojih
prava na podršku.

Kroz izlaganje sudionice će saznati kako se program Rastimo zajedno Plus stvarao, kako se i gdje
primjenjuje, te koje su dobrobiti programa.

Ključne reči: podrška, djeca s teškoćama, radionice

Usmena saopštenja: PSIHOLOGIJA RADA I ORGANIZACIJE 1

VODITELJ: Boris Popov

ODNOS IZMEĐU MOTIVA POSTIGNUĆA I PROFESIONALNOG STRESA KOD ZAPOSLENIH U PRIVATNIM I DRŽAVNIM PREDUZEĆIMA

Teodora Safiye

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet - Odeljenje za psihologiju, teodoras0306@gmail.com

Milanko Čabarkapa

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet - Odeljenje za psihologiju,

cabarkapa.milanko@gmail.com

Tendencija ka postizanju uspeha, kako se jednostavno definiše motiv postignuća, jedna je od poželjnih
vrednosti koja se na razne načine neguje u razvijenijim zemljama. Time se nastoji razviti jedan od
individualnih potencijala neophodan za napredak na ličnom i društvenom planu. Međutim, kada se pred

zaposlenog postavljaju sve složeniji socijalni, mentalni i emocionalni zahtevi, to izaziva profesionalni stres, kao glavni problem zaposlenih u mnogim profesijama, koji ima ozbiljne individualne, društvene i organizacione posledice.

Cilj ovog istraživanja je bio da se utvrdi da li postoji povezanost motiva za postignućem i stresa na radu, kao i da li postoje razlike u stepenu izraženosti tih varijabli između zaposlenih u državnom i privatnom sektoru. Takođe, želeli smo da utvrdimo razlike u stepenu izraženosti motiva postignuća i stresa na radu uzimajući u obzir kontrolne varijable: pol, godine starosti, godine radnog staža i nivo obrazovanja ispitanika.

Istraživanje je sprovedeno na prigodnom uzorku od 200 ispitanika, oba pola, zaposlenih u državnim i privatnim preduzećima. Za ispitivanje opšteg motiva postignuća (sa četiri faktora) korišćen je MOP-2002 (Franceško, Mihić i Bala, 2002), a za ispitivanje psiholoških simptoma stresa na radu korišćen je upitnik Profesionalni stres, konstruisan za potrebe ovog istraživanja, po uzoru na postojeće skale iz literature (Job Stress - Armstrong-Stassen, 1997; Perceived Stress Scale - Cohen et al., 1994).

Rezultati istraživanja pokazuju da motiv postignuća u celini ima ulogu u predikciji stresa na radu, kao i prva izdvojena komponenta označena kao „tendencija osobe za postizanjem cilja“, dok se druga izdvojena komponenta „takmičenje sa drugima“ nije pokazala kao značajna prediktorska varijabla stresa. Posmatrano u celini, motiv postignuća je bio izraženiji kod ispitanika u privatnim nego u državnim preduzećima. Takođe, pokazalo se da efekat pola nije bio značajan kada je u pitanju motiv postignuća, dok žene ispoljavaju više nivoe stresa nego muškarci. Ostale sociodemografske varijable (starost, dužina radnog staža i stepen stručne spreme), nemaju značajan efekat na motiv postignuća, dok je nivo obrazovanja pokazao značajan uticaj na ispoljavanje profesionalnog stresa. Utvrđena razlika u pogledu motiva postignuća između zaposlenih u privatnim i državnim preduzećima pokazuje da je u privatnim preduzećima prisutna klima podsticanja zaposlenih na ulaganje povećanog napora zarad ostvarenja postavljenih ciljeva i standarda, što vodi i povećanom nivou stresu na radu. U budućim istraživanjima korisno bi bilo obratiti dodatnu pažnju na moderatorsku ulogu drugih osobina ličnosti u odnosu između motiva postignuća i doživljaja stresa na radu.

Ključne reči: profesionalni stres, motiv postignuća, zaposleni

PREFERENCIJA BOJE I STIL VOĐSTVA

Sandra Pešić

Filozofski fakultet Niš, sandrabpesic@gmail.com

O ulozi boje i njenom značaju za razumevanje ličnosti, emocija, dosta se diskutovalo, ali u dostupnoj literaturi nisu nađeni podaci o povezivanju boja i stila vođstva. Osnovni cilj istraživanja je utvrditi da li postoje razlike u izraženosti stila vođstva obzirom na preferenciju boje. U istraživanju je učestvovalo 128 ispitanika (57% žena), uzrasta od 18 do 29 godina ($AS=22,18$, $SD=2,56$), svi ispitanici su studenti osnovnih i master studija (76,6% sa osnovnih studija), sa različitih fakulteta (82,0% sa Filozofskog fakulteta), različitih godina studija (41,4% prva godina studija). Instrumenti koji su korišćeni prilikom sprovođenja istraživanja su Lišerov test boja i Upitnik stila vođstva.

Postupkom jednostruke analize varijanse (ANOVA) dobijeno je da postoje statistički značajne razlike u izraženosti stila vođstva usmerenim na odnose obzirom na preferiranu boju ($F(7,120)=2,683$, $p<0.05$) kod onih koji kao prvu preferiranu boju biraju zelenu i da ne postoje statistički značajne razlike u izraženosti stila vođstva usmerenim na zadatak obzirom na preferiranu boju ($F(7,120)=0,522$, $p>0.05$). Ponovljenim postupkom ANOVA dobijeno je da su studenti master studija koji kao preferiranu boju navode crnu skloni stilu vođstva usmerenim na odnose ($F(6,23)=2,946$, $p<0.05$). Kod studenata prve godine koji kao prvu preferiranu boju biraju žutu postoje statistički značajne razlike u izraženosti stila vođstva usmerenim na zadatak ($F(7,45)=2,816$, $p<0.05$), dok kod studenata druge godine koji kao prvu preferiranu boju takođe biraju žutu postoje statistički značajne razlike u izraženosti stila vođstva usmerenim na odnose ($F(7,15)=3,950$, $p<0.05$).

Stil vođstva usmeren na zadatak fokusira se na izvršenje posla, praktično na tehničke aspekte posla. Stil vođstva usmeren na međuljudske odnose naglašava da ljudi imaju potrebe koje treba zadovoljiti, te osobe sa ovakvim stilom vođstva poštuju druge, razumeju ih i imaju poverenja u njih. Četiri osnovne boje – plava, zelena, crvena i žuta, predstavljaju osnovne psihološke potrebe: potrebu za zadovoljstvom i ljubavlju, potrebu za samopotvrđivanjem, potrebu za delovanjem i uspehom, ambiciju i težnju za napretkom. Ove boje kao omiljene biraju osobe koje su zdrave, normalno balansirane individue oslobođene konflikta i pritiska. Ovakve osobe kada su usmerene na odnose i ljude mogu doprineti boljoj klimi u organizaciji, zdravom rešavanju konflikta i problema, mogu povećati motivaciju za rad kod ostalih, a isto tako mogu doprineti i efikasnom rešavanju i izvršenju poslova kada su usmereni na zadatak. Zapravo je teško reći da li idealan stil vođstva kao takav postoji, postoje situacije u kojima je potrebno postupiti na adekvatan način, a osobe koje biraju osnovne boje za preferirane biće orijentisane na ljude ili zadatak upravo u zavisnosti od situacionih faktora.

Ključne reči: preferencija boje, stil vođstva, Lišerov test boja

OSNOVNE METRIJSKE KARAKTERISTIKE I FAKTORSKA ANALIZA SKALE PAIM-2019

Sreten Spasić

Vojska Srbije i Ministarstvo odbrane, sreten.spasic@gmail.com

21. vek, odlikuju kontinuirani i intenzivni razvoj informatičkih tehnologija, kao i dostupnost računara, tableta i smartfona. Navedene tehnologije omogućavaju lakše učenje i postizanje profesionalnog uspeha, tj. lakše pokretanje sopstvenog biznisa, u odnosu na klasično preduzetništvo 20. veka.

Za potrebe istraživanja konstruisana je petostepena Likertova skala sa CILJEM da izmeri spremnost ispitanika za pokretanje sopstvenog online biznisa. Skala se sastoji od 50 pozitivno i negativno usmerenih tvrdnji, primenjena na uzorku od 120 ispitanika. Dve grupe: kontrolna (60 ispitanika - koji se bave konkretnim poslovima) i preduzetnička (60 ispitanika - koji se bave online biznisom). Uzorak je obuhvatao oba pola, uzrasta od 23 do 65 godina, stepena obrazovanja od osnovne škole do akademskih obrazovanih ispitanika. Kontrolna je popunjavala štampani upitnik, a preduzetnička online putem.

Osnovne metrijske karakteristike i faktorska analiza skale PAIM-2019:

AS=41,2, SD=9,2, a interna konzistentnost $\alpha=0.89$, a KMO mera reprezentativnosti ajtema 0.87. Faktorskom analizom ekstrahovano je 5 faktora sa karakterističnim korenom većim od 1. Prema Scree testu, svih 5 faktora objašnjavaju ukupno 73,7% varijanse. Prvi faktor, objašnjava 34,2% varijanse i imenovan je kao SPREMNOST (ulaganja u sebe), drugi faktor sa 15,3% varijanse je ODLUČNOST (pokretanje na akciju), treći faktor je imenovan POVERENJE U SEBE, objašnjava 10,2% varijanse. Četvrti faktor je POVERENJE U ONLINE BIZNIS, objašnjava 7,1% varijanse i peti faktor KORIŠĆENJE DRUŠTVENIH MREŽA, objašnjava 6,9% varijanse. Skala u celini gledano pokazala je zadovoljavajuće metrijske karakteristike, pouzdanost $\alpha=0.87$, reprezentativnost KMO=0.88 i homogenost $h_1=0.33$.

Osnovna zapažanja:

Ispitanici u preduzetničkoj grupi se unazad 6-7 godina, bave se određenim online marketingom koji im omogućava dodatnu zaradu.

Kontrolna grupa u kojoj je bilo fizičkih preduzetnika, spremna je da primeni metode internet marketinga za unapredjenje svog poslovanja, dok je deo iz te grupe radnika za preduzetnike bio za konkretnu zaradu.

U okviru preduzetničke grupe, prema polu uočeno je da se veći broj žena bavi internet marketingom. Žene-domačice, stvaraju dodatnu zaradu i osećaju se korisne u ekonomskom smislu. Muškarci, pored

redovnog posla, rade online koji im donosi dodatnu zaradu. U kontrolnoj grupi muškarci preduzetnici zbog iskustva u preduzetništvu lakše promovišu svoj biznis. Oba pola iz kontrolne grupe, su nepoverljiva prema online zaradi.

U preduzetničkoj grupi uspešnost u online biznisu ne zavisi od uzrasta, mladi lako savladavaju nove tehnologije, srednje dobi stečeno fizičko iskustvo olakšava online primenu i „seniori“ sa dosta slobodnog vremena.

Stepen obrazovanja u preduzetničkoj grupi nije značajan prediktor uspešnosti, dok je u kontrolnoj grupi uspešnost u poslu kojim se bave ispitanici direktno srazmerna obrazovanju.

Prednosti online biznisa: nepostojanje start-up ulaganja, nije potreban fizički lokal, nema komplikovane papirologije, lakoća širenja tima bez konkursa i NSZ, fleksibilno radno vreme.

Dobijeni nalazi upućuju na zaključak: za nesmetan rad potrebani su računar ili tablet, smartfon sa internet konekcijom. Za mnoge alate internet marketinga nije potrebno predznanje, kao ni poznavanje stranog jezika.

Implikacije za dalji rad: nastaviti sa ispitivanjima konstruktivne validnosti upitnika, metrijskim karakteristikama, i korelacije u odnosu na petofaktorski model ličnosti, sa ciljem predikcije osobina uspešnog online preduzetnika.

Ključne reči: internet marketing, online biznis, online preduzetnik, društvene mreže, facebook.

OSOBI NE LIČNOSTI I STILOVI RUKOVOĐENJA

Goran Opačić

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, opacicg@f.bg.ac.rs

Jelena Sladojević Matić

Fakultet za medije i komunikaciju Univerzitet Singidunum, jelenasladojevicmatic@yahoo.com

Aleksandar Zorić

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, azoric@f.bg.ac.rs

Buss (1990) je predložio klasifikaciju stilova rukovođenja koja podrazumeva transformacioni (TF), transakcioni (TA) i laissez-faire (LF) stil. Ranija istraživanja pokazala su pokazala slabe do umerene veze između gotovo svih osobina ličnosti lidera i njihovog stila rukovođenja. Cilj ovog rada bio je da se provere ovi nalazi na našem uzorku i uz korišćenje domaćih mernih instrumenata za merenje ova dva konstrukta. Na uzorku od 249 rukovodilaca sa svih nivoa rukovođenja u sklopu procesa eksternog organizacionog savetovanja u dve organizacije primenjena su 2 instrumenta: 1) HEDONCA koji meri pet faktora iz modela velikih 5 (Emocionalnu stabilnost (N), ekstraverziju (E), otvorenost (O), dobrodušnost (A) i savesnost (C)) te crtu poštenja (H) iz modela velikih 6 te crtu integrisanosti nasuprot disocijaciji (D); TTL - test koji meri tri bazična liderska stila - TS (harizma, inspiracija, intelektualna stimulacija, razvoj potencijala), TA (kontingentno nagrađivanje i kažnjavanje) te LF (delegiranje). Rezultati su analizirani na dva načina kanoničkom korelacionom (KK) i diskriminacionom analizom (KDF). Obe analize dale su interpretativno slične rezultate. Pokazalo se da se izdvajaju dve značajne KK ($\rho_1 = .613$, $p < .001$; $\rho_2 = .456$, $p < .001$). Prvi kanonički par povezuje izrazito ispoljavanje TA (koeficijent strukture .908) i TF (.802) stilova liderstva i izbegavanje LF aspekata liderstva sa C (.917), E (.743), N (.518) i A (.543). Druga funkcija povezuje s jedne strane ispoljavanje različitih aspekata LF stilova rukovođenja (.930), sa povišenim neuroticizmom (N -.521), C (.583) i O (.463).

KDF izdvojila je dve funkcije razlikovanja: jedna koja razlikuje ispitanike sa dominantno laissez-faire i transakcionim tipom liderstva ($\rho_1 = .421$, $p < .001$; $\rho_2 = .217$, $p < .07$) pri čemu su ispitanici sa dominantno transakcionim stilom rukovođenja stabilniji (koeficijent strukture .803), seavesniji (.731), ekstravertiraniji (.644) i integrisaniji (.563). Udaljenost ovih grupa na kanoničkoj diskriminativnoj funkciji je nešto više od jedne standardne devijacije. Druga kanonička diskriminaciona funkcija razlikuje dominantno transformacione lidere od ostale dve grupe. Transformacioni lideri su dobrodušniji (.881), pošteniji (.553) i otvoreniji za iskustvo (.382). Rezultati su u skladu sa ranijim nalazima i teorijskim očekivanjima. Osnovni nedostatak rada je što su obuhvaćene samo dve organizacije pa organizaciona kultura može imati jak uticaj na rezultate.

Ključne reči: stilovi rukovođenja, osobine ličnosti, kanonička korelacija

Usmena saopštenja: PSIHOLOGIJA RADA I ORGANIZACIJE 2

VODITELJ: Dag Kolarević

OSEĆAJ RAZLIČITOSTI STIPENDISTA-POVRATNIKA U ODNOSU NA KOLEGE KOJE SE NISU ŠKOLOVALE U INOSTRANSTVU

Nena A. Vasojević

Inovacioni centar Mašinskog fakulteta u Beogradu, nenavasojevic@hotmail.com

Snežana Kirin

Inovacioni centar Mašinskog fakulteta u Beogradu, skirin@mas.bg.ac.rs

Tema migracija visokoobrazovanih stručnjaka privlači veliku pažnju kako naučne javnosti, tako i društva u celini. Stipendisti kao glavne motive za školovanje u inostranstvu navode kvalitetnije studije, nemogućnost izučavanja naučne oblasti u matičnoj zemlji i sticanje novih iskustava, dok kao razloge povratka navode privatne i porodične razloge. Cilj rada je da sagleda kako grupa stipendista-povratnika procenjuje povezanost sa kolegama i kako doživljava sebe u odnosu na kolege koji se nisu školovali u inostranstvu. Za ovo istraživanje konstruisan je upitnik i prikupljeni su opšti sociodemografski podaci, ali je izvršeno i merenje procena naših povratnika o dobrobiti koje imaju od školovanja u inostranstvu, kao i ispitivanje zadovoljstva životom, primenom petostepene Likertove skale. Podaci su obrađeni primenom statističkog programa „IBM SPSS 19“.

Posmatrali smo varijablu “povezanost sa kolegama iz inostranstva” koja ima dva stanja: kada je stipendista-povratnik slabo ili nikako povezan i kada je on značajno povezan sa kolegama iz inostranstva. Primenom t-testa nezavisnih uzoraka u odnosu na navedenu varijablu dobili smo da postoji statistički značajna razlika za dve varijable: oseća se drugačije od kolega ($t=-2586$, $p<0.05$) i povezan je u Srbiji sa drugim kolegama stipendistima školovanim preko istog fonda ($t=16,51$, $p<0.01$). Ispitanici iz grupe značajno povezanih sa kolegama iz inostranstva ostvarili su viši skor na stavci različitosti od svojih kolega ($AS=4,14$). Ispitanici koji nisu povezani sa kolegama iz inostranstva nisu povezani ni sa kolegama u Srbiji koji su se školovali preko istog fonda ($AS=1,57$), dok su stipendisti koji su jako povezani sa kolegama iz inostranstva izuzetno jako povezani i sa kolegama u Srbiji koji su se školovali kao oni ($AS=4,59$).

Možemo zaključiti da postoje dve različite grupe stipendista-povratnika. Značajno manju grupu čine povratnici koji su u inostranstvu razvili sistem grupne kolaboracije. Oni su u traganju za znanjem postali aktivniji i verovatnije fleksibilniji zbog čega se osećaju različito od kolega koji nisu boravili u inostranstvu. Veći procenat stipendista zatvoreniji je za održavanje veza sa kolegama iz inostranstva i kao posledica toga je njihova povezanost sa kolegama u Srbiji jača. Dalja istraživanja treba da ispitaju ove pojave, kako bi se bolje koristio ljudski resursi iz dijaspor koji je važan faktor u povećanju nacionalnog inovacionog kapaciteta.

Ključne reči: stipendisti-povratnici, povezanost, različitost

UTICAJ TRANSFORMACIONOG LIDERSTVA NA MOTIVACIJU ZAPOSLENIH IZ PERSPEKTIVE TEORIJE SAMODETERMINACIJE

Ivana Bojović

Visoka škola strukovnih studija, Užice, ivana.bojovic33@gmail.com

Rezultati studija pokazuju da će danas prosečan radnik promeniti posao skoro dvostruko češće u prvih 5 godina rada nego pre 30 godina (Berger, 2017), dok samo jedna trećina zaposlenih procenjuje da su angažovani na poslu (Harter, 2016). Primarni uzroci ovakvog trenda odnose se na nedostatak adekvatnog liderstva kao i nedostatak zadovoljavanja potreba zaposlenih. Teorija transformacionog liderstva je čest predmet istraživanja poslednje tri decenije upravo zbog motivacione uloge koju transformacioni lideri imaju na zaposlene. Kvaliteti transformacionog liderstva su: vizija tj. postojanje ideja i smisla za upravljanje; harizma koja budi kod drugih entuzijazam, ponos, lojalnost i uverenost; simbolizam tj. sposobnost da identifikuje heroje, nudi posebne nagrade i drži svečane promocije i proslave postignutih rezultata; unapređenje, pružanje pomoći drugima u razvoju; intelektualna stimulacija, podstiče druge na rad i rešavanje problema i integritet koji podrazumeva kredibilitet i iskrenost, konzistentnost i jasna moralna pravila, nezavisnost i odlučnost (Bass & Riggio, 2006). Ako sagledamo efekte transformacionog liderstva iz ugla teorije samodeterminacije zaključujemo da transformaciono liderstvo doprinosi razvijanju unutrašnje motivacije zaposlenih, osećanja lične kompetencije i autonomije i zadovoljenju potreba za povezanošću. Ispunjavanje svake od ovih potreba direktno utiče na pozitivne ishode i ostvarenje organizacionih ciljeva. Transformacioni lideri određuju ciljeve na način koji privlači sledbenike, nude zaposlenima slobodu i autonomiju u radu i izvršavanju zadataka. Osim toga, oni ohrabruju svoje sledbenike da razvijaju nove pristupe za efikasno obavljanje posla, ohrabruju ih da inoviraju, obezbeđujući im kontekst u kome mogu da preuzimaju rizike i testiraju inovativne metode. Pored toga, lideri individualno pristupaju zaposlenima kako bi se obezbedilo zadovoljenje njihovih potreba i kontinuirano im pomažu da napreduju do ostvarenja punih potencijala. Jedna od važnih karakteristika transformacionog liderstva je osećaj povezanosti među zaposlenima koji se razvija na dva načina: jačanjem atrakcije između lidera i zaposlenih i povećanjem veze među zaposlenima. U uslovima konstante podrške, zaposleni pokazuju zadovoljstvo radom, imaju veće poverenje u lidera i pokazuju veću kreativnost i bolje performanse. Na kraju, praktične implikacije za menadžere uključuju neophodnost da razvijaju izazovnu i atraktivnu viziju, zajedno sa zaposlenima. Zatim, potrebno je da povezuju viziju sa strategijom za njeno postizanje, prevode je u akcije, te ostvaruju viziju kroz male planirane korake. Istovremeno, važno je izraziti poverenje, odlučnost i optimizam u pogledu vizije i njene implementacije.

Ključne reči: transformaciono liderstvo, teorija samodeterminacije

ODRŽIVOST I HR PRAKSE

Jelena Andreja Radaković

Univerzitet u Beogradu - Fakultet organizacionih nauka, jelena@festivalnauke.org

Dobrivoje Mihailović

Univerzitet u Beogradu - Fakultet organizacionih nauka, dobrivoje.mihailovic@fon.bg.ac.rs

Pitanja održivosti sve više postaju neophodan deo većine aspekata ljudskog sveta – od poslovanja i tehnologije do životne sredine i društva u celini, te stoga fenomen održivosti važi za prioritet u mnogim organizacijama, kao i potreban deo upravljanja ljudskim resursima (HRM). Utvrđeni pozitivni uticaji upravljanja ljudskim resursima i HR praksama na performanse organizacije, impliciraju i razvoj potrebnih praksi održivosti u okviru odeljenja HR sa ciljem primene 17 ciljeva održivog razvoja. Na ovaj način se obezbeđuje održivo poslovanje organizacije koje podrazumeva istovremenu i jednako zastupljenu primenu ekoloških, ekonomskih i društvenih principa. Imajući u vidu ove nove izazove koji se postavljaju pred HR, u radu je prikazano istraživanje stavova zaposlenih o potrebi implementacije principa i strategija održivosti u HR odeljenja kompanija u Srbiji, kao i evaluacija važnosti primene pojedinačnih ciljeva održivog razvoja za HR prakse. Istraživanje je sprovedeno putem elektronskog upitnika, a u njemu je učestvovalo 156 ispitanika. Upitnik se sastojao od ukupno 37 pitanja. Prvih šest pitanja su bila pitanja opšteg karaktera, a od pitanja 7 do pitanja 20 ispitanici su davali odgovore na pitanja koja su se odnosila na njihovo poznavanje održivog razvoja i njegovih ciljeva kao i mišljenje o tome da li se održivost odnosi na rad HR odeljenja i u kojim segmentima. U sledećim pitanjima (od pitanja 21 do 37) ispitanici su dodeljivali ocene svakom od 17 ciljeva održivog razvoja prema važnost njihove primenljivosti u HR praksama. Za evaluaciju je korišćena Likertova skala od 1 do 5 stepeni. Rezultati su analizirani upotrebom SPSS 24 softverskog paketa. Na osnovu dobijenih rezultata zaključeno je sledeće: (1) Održivost treba da se primenjuje u kompanijama u Srbiji – (95.51% ispitanika); (2) Održivi razvoj i održivost se odnose na HR odeljenja i zaposlene u kompaniji – (88.46% ispitanika); (3) Ispitanici su dali najveće ocene važnosti sledećim ciljevima održivog razvoja u HR praksama: Postizanje jednakosti polova i jačanje svih žena i devojaka (prosečna ocena – 4.68), Promocija inkluzivnog i održivog ekonomskog rasta, zapošljavanja i pristojnog rada za sve (prosečna ocena – 4.6), Obezbeđivanje inkluzivnog i kvalitetnog obrazovanja i promocija celoživotnog učenja (prosečna ocena – 4.54). Ovim su prikazani rezultati naglasili i potrebu za daljim teorijskim i praktičnim istraživanjima veze održivosti, održivog razvoja i njegovih 17 ciljeva sa HR-om i HRM-om.

Ključne reči: održivost, održivi razvoj, ciljevi održivog razvoja, HR, HR prakse

SOCIODEMOGRAFSKE VARIJABLE KAO PREDIKTORI SINDROMA SAGOREVANJA KOD SPORTISTA

Neda Karaleić

Filozofski fakultet, Departman za psihologiju, Niš, nkaraleic94@gmail.com

U radu su predstavljeni rezultati istraživanja čiji je osnovni cilj bio ispitivanje relacija između sociodemografskih varijabli (pol, godine starosti) i sindroma sagorevanja kod sportista, kao i da se utvrdi da li su ove varijable statistički značajni prediktori sindroma sagorevanja kod sportista. Pojava sindroma sagorevanja se u literaturi navodi kao jedan od glavnih razloga za napuštanje takmičarskog sporta ili sporta uopšte. U istraživanju je učestvovalo 153 ispitanika oba pola (92 muškarca, 61 žena), sportista koji se bave ekipnim sportovima (odbojka, fudbal, rukomet, košarka i vaterpolo) i koji se takmiče u najvišem rangu srpskih liga. U pogledu godina sportisti su bili podeljeni u tri kategorije: od 16 do 22 (80 ispitanika), od 23 do 29 (52 ispitanika) i od 30 do 38 godina (21 ispitanik). Prikupljanje uzorka je vršeno u toku septembra meseca 2018. godine i ispitani su sportisti iz sledećih klubova: OK Vizura, Beograd, FK Radnički, FK Mašinac, OK Niš, KK Student, RK Naisa, RK Železničar, VK Nais, Niš, KK Metalac, Valjevo, OK Jedinstvo, Stara Pazova, FK Napredak, Kruševac i OK Novi Pazar, Novi Pazar. Za merenje sindroma sagorevanja kod sportista korišćen je Athlete Burnout Questionnaire (2001), koji ima tri subskele: smanjen osećaj uspeha (nezadovoljstvo performansom u sportu), emocionalna i fizička iscrpljenost (gubitak energije prouzrokovan dugotrajnim stresom treniranja) i sportska devalvacija (gubitak interesovanja za sport i kvalitet izvođenja istog). Starost sportiste se pokazala kao statistički značajan prediktor dve subskele i ukupnog skora sindroma sagorevanja, dok se pol se nije pokazao kao statistički značajan prediktor. Hijerarhijskom regresionom analizom nađeno je da su stariji ispitanici (od 30 do 38 godina), koji čine 13.7% uzorka, skloniji opisanim doživljajima. Najizraženiji rezultat dobijen je na subskali Smanjenog osećaja uspeha ($\beta=1.038$), zatim na skali ukupnog skora sindroma sagorevanja ($\beta=.768$) i najmanji na subskali Emocionalne i fizičke iscrpljenosti ($\beta=.590$). Dobijeni rezultati u vezi sa mogućnošću predikcije sindroma sagorevanja kod sportista na osnovu njihove starosti imaju određene praktične implikacije, u smislu da treneri moraju posebno obratiti pažnju na javljanje disbalansa između fizičkog i psihičkog trenažnog opterećenja sa jedne i procesa oporavka sa druge strane kod starijih sportista, budući da je ovaj disbalans glavni uzročnik pojave sindroma sagorevanja u sportskom kontekstu.

Ključne reči: sindrom sagorevanja, sociodemografske varijable, sportisti

SOCIJALNA POŽELJNOST U PROFESIONALNOJ SELEKCIJI I REAKCIJE NA POLIGRAFU

Dag Kolarević

Kriminalističko-policijski univerzitet, dag.kolarevic@kpu.edu.rs

Darko Marinković

Kriminalističko-policijski univerzitet, darko.marinkovic@kpu.edu.rs

U svrhu ispitivanja odnosa socijalne poželjnosti i fizioloških reakcija u poligrafskom ispitivanju izvršena je korelaciona analiza odgovora 182 studenata IV godine Kriminalističko-policijske akademije u Beogradu. Podaci sa skala socijalne poželjnosti uzeti su sa prijemnog ispita kada su studenti u svrhu profesionalne selekcije popunjavali bateriju testova ličnosti pod modelom „Velikih pet“ i testove inteligencije. U okviru baterije testova ličnosti (HEDONICA) koja se koristi za profesionalnu selekciju u MUP Srbije implementirane su i dve skale socijalne poželjnosti – Samoobmana i Ostavljanje utiska. U ranijim istraživanjima utvrđeno je da su kod kandidata koji su imali sniženu neurotičnost i veće skorove na ostalim skalama na „velikih pet“ bili prisutni i viši rezultati na skalama socijalne poželjnosti. Cilj ovog rada je da se ispita da li ova tendencija može da se pojavi i u uzorku fizioloških reakcija. Uzorak studenata koji je uspešno prošao profesionalnu selekciju odnosno prijemni ispit učestvovao je posle nekoliko godina u poligrafskom ispitivanju sa simuliranom krađom novčanika. Eksperimentalna grupa imala je zadatak da ukrade novčanik iz jedne kancelarije na Akademiji, a potom da na poligrafskom ispitivanju slaže poligrafistu da je to uradila. Kontrolna grupa studenata je imala zadatak da ode u istu kancelariju i da donese experimentatoru jednu knjigu. U okviru poligrafskog ispitivanja (takozvani Kontrolni test) ispitanicima su postavljena dva pitanja od značaja za ovaj rad. Ta pitanja su glasila: 1. „Da li ste student Akademije?“ i 2. „Da li ste lagali na testovima za prijemni ispit?“. Prvo pitanje ne sadrži pretnju, dok drugo sadrži. Poligrafsko ispitivanje obuhvatilo je registrovanje elektrodermalne reakcije, srčanog rada i dve vrste disanja (grudno i stomačno). Kao indikator reagovanja uzeta je maksimalna reakcija na svakom kanalu. Izvršena je korelaciona analiza skorova na skalama socijalne poželjnosti i poligrafskih reakcija, za eksperimentalnu i kontrolnu grupu. Kod kontrolne grupe nije bilo značajnih korelacija. U eksperimentalnoj grupi zabeležene su značajne korelacije poligrafskih reakcija na oba pitanja (neutralno i preteće) i skala socijalne poželjnosti. U slučaju skale samoobmane zabeležena je jedna statistički značajna korelacija sa srčanim ritmom i to u slučaju neutralnog pitanja ($-0,303$, $p < 0,05$). Kada je reč o skali ostavljanja utiska, zabeleženo je više statistički značajnih korelacija. Sa reakcijom na neutralno pitanje skorovi na Ostavljanju utiska korelirali su sa torakalnim disanjem ($-0,203$, $p < 0,05$), a sa reakcijom na relevantno pitanje korelacije su zabeležene u slučaju srčanog ritma ($0,212$, $p < 0,05$) i torakalnog disanja ($-0,250$, $p < 0,05$). Zaključak je da se socijalna poželjnost aktivira u situacijama kada je ispitanik motivisan da obmanjuje, a to je zajedničko za prijemni ispit i poligrafsko ispitivanje. Izostanak korelacija sa poligrafskog ispitivanja kod kontrolne grupe može da se objasni time što ovi ispitanici nisu imali potrebu da obmanjuju

poligrafistu. Pojava da su zabeležene korelacije skala socijalne poželjnosti i reakcija na neutralno pitanje u skladu je sa ranijim istraživanjima, a to je da se napetost neiskrenih ispitanika povišava na svim pitanjima na poligrafu, ne samo na onim relevantnim.

Ključne reči: socijalna poželjnost, poligraf, profesionalna selekcija

Usmena saopštenja: PSIHOTERAPIJA I MENTALNO ZDRAVLJE

VODITELJ: Gordana Mijalković Stojilković i Branka Tišma

SIMBOLIČKI SVET KLIJENATA U PSIHOTERAPIJI

Tamara Bradić

OŠ "Boško Buha", dobriktamara@gmail.com

Jedan od načina rada sa klijentima u psihoterapijskom procesu je stvaranje atmosfere u kojoj smo otvoreni za razumevanje i istraživanje klijentovih simboličkih sadržaja.

Karl Gustav Jung je govorio da su adekvatno protumačeni simboli isceljujući. "Simboli koji dosežu do najdubljih slojeva nesvesnog uma, gde reči i pojmovi ne dopiru, izazivaju snažne emocije, dovode do oslobađanja od napetosti, razrešavaju konflikte, te imaju blagotvorno, lekovito dejstvo na psihu", govori Žarko Trebješanin u svom delu "Rečnik Jungovih pojmova i simbola". Razumeti simbole znači biti u dubokom kontaktu sa svojim nesvesnim sadržajima i procesima.

Da bi se razumeli simboli neophodno je da se arhetipski svet klijenata uzme u obzir. Kolektivno nesvesno je najstariji i najmoćniji sistem celokupne psihe, u njemu se nalaze iskustva hiljada generacija unazad.

Cilj ovog rada je da prikaže kako tumačenje simbola ima lekovito dejstvo na klijente koji su u procesu psihoterapije. Osvrnućemo se na ključne pojmove Jungovske analitičke psihologije i probati da ih bliže odredimo kroz konkretne primere iz prakse.

Govorićemo o arhetipovima, simboličkim predstavama, principu sinhroniciteta, aktivnoj imaginaciji, mandali kao simbolu celine, simbolici koja se javlja u snovima klijenata kao i o astrološkoj simbolici. Manje je poznato i priznato da se Karl Gustav Jung interesovao za astrologiju i okultno i da je koristio

natalne karte svojih klijenata kao pomoćno sredstvo u svom radu. Probaćemo da bliže objasnimo na koji način tumačenje simbola iz natalne karte može da pomogne klijentima da dodju u kontakt sa svojim nesvesnim sadržajima i prepoznaju svoje slabosti i svoje potencijale.

Ključne reči: simboli, arhetipovi, snovi

FORENZIČKI INTERVJU SA DECOM ŽRTVAMA ZLOSTAVLJANJA – RAZVOJ, IZAZOVI I DOSTIGNUĆA

Đurađ Stakić

Ph.D., Licensed Psychologist, Professor Emeritus Penna State University, Philadelphia, USA,
dos4@psu.edu

Veliki broj dece su svakodnevno žrtve nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Posledice zlostavljanja su višestruke, ozbiljne i mogu trajno poremetiti razvoj dece. Stručnjaci se slažu da broj prijavljenih slučajeva čini samo vrh ledenog brega te da su mnoga deca žrtve višestrukog i produženog zlostavljanja, ostala bez pomoći i podrške.

Zlostavljanje se obično događa „iza zatvorenih vrata“ gde su dete i osumnjičeni jedini očevici, a počinioци su najčešće osobe koje su bliske detetu. Dete je konfuzno, sklono da krivi sebe, da zaštiti osumnjičenu osobu kao i da dugo odlaže prijavljivanje zlostavljanja. Kada se dete konačno poveri njegova izjava i kapacitet da pruži verodostojan i detaljan iskaz se prihvata sa nepoverenjem. Kredibilnost i verovatnoća prihvatanja iskaza deteta kao dokaznog materijala na sudu ne zavisi samo od razvojnog kapaciteta deteta već isto tako i od metoda ispitivanja, načina vođenja forenzičkog intervjua.

Svrha ovog rada je da prikaže pojavu, razvoj i dostignuća i izazove forenzičkog intervjua sa decom žrtvama zlostavljanja kao legalno zasnovanog, razvojno senzitivnog i na najbolji interes deteta centriranog metoda prikupljanja podataka kojima se potvrđuje ili osporava sumnja na zlostavljanje. Konceptualna zasnovanost savremenih modela forenzičkog intervjua, sekvencijalna struktura njihovih protokola, strategije, metode i tehnike intervjuisanja biće analizirane u svetlu rezultata evaluativnih studija i nastojanja da se identifikuje evidence-based metodologija rada.

Eksperti se slažu da deca mogu da budu pouzdani svedoci o svojim iskustvima zlostavljanja pod uslovom da im intervjuer pomogne da neutralizuju ograničenja i maksimalno iskoriste svoje razvojne kapacitete – da tokom intervjua budu „za glavu viši od sebe samih.“ Metodološki oplemenjen forenzički intervju daje najbolje rezultate kada su deca (a) ispitivana u posebno kreiranim child-friendly uslovima, (b) adekvatno prihvaćena, pripremljena i podržana od strane intervjuera, (c) ispitivana putem otvorenog, neutralnog, nesugestivnog, razvojno senzitivnog i individualizovanog pristupa, (d) ispitivana oslanjanjem na empirijski potvrđeno delotvorne protokole, strategije, metode i tehnike i (e) ispitivana od strane multidisciplinarnog tima adekvatno treniranih i kompetentnih stručnjaka.

Zaključni deo rada će se baviti skiciranjem mogućih pravaca daljeg unapređenja forenzičkog intervjua i ukupne društvene brige o deci žrtvama nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Ključne reči: forenzički intervju, seksualno zlostavljanje dece, modeli i protokoli, evidence-based metodologija

PRIMENA KONCEPTA STANJA UMA I MENTALIZACIJE U RADU PSIHOLOGA SA ADOLESCENTIMA U ŠKOLI

Branimir Vukčević

Ugostiteljsko-turistička škola sa domom učenika Vrnjačka Banja, branimir.vukcevic@mts.rs

Koristeći postojeće radove u okviru savremene psihoanalitičke teorije i psihoterapije, ovaj rad nastoji da odgovori na sledeća pitanja: 1) koje su glavne odlike stanja uma koja su povezana sa kontratransferom kod psihoterapeuta, 2) u kakvoj su vezi stanja uma sa konceptom mentalizacije, 3) kako se koncepti stanja uma i mentalizacije mogu primeniti u radu školskog psihologa sa adolescentima u školi? Normandin i njeni saradnici određuju stanja uma psihoterapeuta kao mentalnu aktivnost koja deluje na njegovo tumačenje sadržaja komunikacije sa klijentom. Razlikuju se tri opšta stanja uma u vezi sa kontratransferom: 1) reaktivno ili neproaktivno stanje uma, 2) racionalni ili objektivni modalitet uma i 3) reflektivno ili produktivno stanje uma. U reaktivnom stanju uma psihoterapeut tumači ponašanje klijenta na osnovu svog iskustva u vlastitim afektivnim vezama. Objektivni modalitet uma obuhvata aktivnost psihoterapeuta kojom tumači ponašanje klijenta tako što njegovo ponašanje povezuje sa psihološkim znanjima i teorijama. Reflektivno stanje uma obuhvata aktivnost psihoterapeuta kojom povezuje ponašanje i mentalna stanja klijenta, što se preklapa sa konceptom mentalizacije o kojem govori Fonagy sa saradnicima. Mentalizacija je mentalni proces pojedinca u kome implicitno ili eksplicitno tumači svoje ili tuđe postupke kao smislene, na osnovu intencionalnih mentalnih stanja kao što su potrebe, želje, osećanja, verovanja i razlozi. Twemlow i njegovi saradnici ukazuju da se koncept mentalizacije može uspešno primeniti u školskom ambijentu radi povećanja kapaciteta za mentalizaciju učenika, što vodi ka prevenciji nasilja i unapređenju postignuća učenika. U radu sa učenicima koji se nalaze u periodu adolescencije psiholog može koristiti neke postupke iz tretmana zasnovanog na mentalizaciji, kao što su: 1) korišćenje empatije na početku tretmana; 2) pokazivanje stava neznanja i radoznalosti, potom, ispitivanje učenika i stvaranje hipoteza o mentalnim stanjima učenika koje učenik može da prihvati ili da odbaci (psiholog od učenika traži validaciju svog doživljaja); 3) praćenje, razumevanje i kontrolu vlastitih mentalnih aktivnosti i stanja čiji se glavni činilac ne nalazi u odnosu sa učenikom, a koja mogu podrazumevati jaka negativna osećanja, ili doživljaj preterane brige.

Ključne reči: mentalizacija, afektivna vezanost, adolescenti, škola

PSIHOLOŠKI TRETMAN BOLA KOD DECE I MLADIH

Gordana Mijalković Stojiljković

Studio za edukaciju i unapređivanje u oblasti učenja, gogo@sbb.rs

Problem doživljaja i prevazilaženja bola i bolnih stanja kod dece veliki je izazov za profesionalce. Cilj rada je da sagleda i predstavi faktore koji utiču na javljanje, ekspresiju i percepciju bola u kontekstu razvoja i savremene psihoterapijske pristupe tretmanu bola. Bol je kompleksni fenomen i ima svoju evolucionu funkciju koja uključuje komunikaciju sa spoljašnjom sredinom i svest o sopstvenim granicama. Bitne teorijske postavke obuhvataju biopsihosocijalni model bola i McGrath-ov (1994) Model psihosocijalnih faktora koji utiču na opažanje bola, a akcenat će biti na izlaganju Teorije kontrolne kapije koja naglašava dinamičku ulogu mozga i psihološke faktore kao integralni deo procesiranja bola. Specijalizovani sistemi mozga (Melzack & Wall, 68.) predstavljaju biološki supstrat psiholoških dimenzija subjektivnog doživljaja bola i formiraju Neuromatrix (Melzack, 1978, 2001)-centralni mehanizam generisanja obrazaca bola u mozgu. Široka neuronska mreža uključuje kognitivne inpute koji doprinose doživljaju bola: fazne (pažnje, strepnja, očekivanje...) i tonične (pamćenje, ličnost, uticaji kulture). Psihološki razlozi za neuromatrix uključuju činjenicu da je reakcija na bol odgovor na doživljaj koji ima senzorni kvalitet i afekat definisan značenjem opasnosti događaja na koji reagujemo po telo.

Biopsihosocijalna konceptualizacija bola zasniva se na stresu, pri čemu stresor nije bol, nego njegovi efekti. Sve ovo rezultuje i psihosocijalnim smetnjama. Poseban akcenat biće stavljen na različite terapijske pristupe tretmanu bola i na procenu i merenje doživljaja bola kod dece i mladih. Integracija saznanja neuronauka o bolu u velikoj meri pomaže razumevanju psiholoških aspekata bola i omogućava jačanje coping mehanizama prevladavanja bola kod dece. Suštinski cilj primene ovih znanja u kliničkoj i psihoterapijskoj praksi je osnaživanje dece i porodica za prevazilaženje bola i kretanje od vulnerabilnosti ka rezilijentnosti.

Ključne reči: bol, psihološki faktori, deca, psihoterapija

SKRIPTNE ZABRANE I SKLONOST SAMOHENDIKEPIRANJUKAO PREDIKTORI AUTENTIČNOSTI U PARTNERSKIM ODNOSIMA

Marija Todosijević

Psihološko savetovalište za studente Studentskog kulturnog centra Niš, m.todosijevicc@gmail.com

Kristina Milević

Psihološko savetovalište za studente Studentskog kulturnog centra Niš, kmilevic@yahoo.com

Milena Vujičić

Psihološko savetovalište za studente Studentskog kulturnog centra Niš, milenamvujicic@gmail.com

Katarina Minčić

Psihološko savetovalište za studente Studentskog kulturnog centra Niš,

katarina.mincic.93@gmail.com

Cilj ovog istraživanja bio je ispitivanje mogućnosti predikcije autentičnosti u partnerskim odnosima na osnovu skriptnih zabrana i sklonosti samohendikepiranju. Rane poruke koje dete dobija od svojih roditelja o sebi, drugima i o svetu oko sebe usmeravaju njegova osećanja, misli i ponašanja, i imaju značajnu ulogu u ponašanju odrasle osobe, pa se može očekivati da će se odraziti i na ponašanje u ljubavnim odnosima.

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 142 ispitanika oba pola, uzrasta 19 do 32 godine (prosečna starost 23.74). Za prikupljanje podataka korišćeni su sledeći instrumenti: Skala za procenu skriptnih zabrana, Upitnik za procenu samohendikepiranja i Skala autentičnosti u partnerskim odnosima.

Rezultati hijerarhijske regresione analize su pokazali da je model koji čine skriptne zabrane i dimenzije sklonosti samohendikepiranju statistički značajno predviđa dimenzije autentičnosti u ljubavnim odnosima: model skriptnih zabrana objašnjava 29.7% varijanse varijable Neprihvatanje obmana ($R^2(\text{adj})=.29$, $p<.01$). Kada se u model kao prediktori uključe i dimenzije samohendikepiranja model objašnjava 31.9% ($R^2(\text{adj})=.32$, $p<.01$) varijanse kriterijumske varijable. Varijable koje statistički značajno doprinose predikciji su Ne budi uspešan ($\beta=-.42$, $p<.01$), Nemoj da osećaš ($\beta=-.40$, $p<.01$) i Spoljašnji hendikepi u interpersonalnim odnosima ($\beta=-.26$, $p<.01$). Model skriptnih zabrana objašnjava 20.3% varijanse varijable Preuzimanje intimnog rizika ($R^2(\text{adj})=.29$, $p<.01$), dok model koji čine skriptne zabrane i dimenzije samohendikepiranja objašnjava 24% ($R^2(\text{adj})=.24$, $p<.01$) varijanse ove varijable. Statistički značajan doprinos predikciji imaju sledeće dimenzije: Ne budi dete ($\beta=.26$, $p<.05$), Nemoj da postojiš ($\beta=.40$, $p<.01$) i Unutrašnji hendikepi u interpersonalnim odnosima ($\beta=-.33$, $p<.01$).

Na osnovu dobijenih rezultata može se pretpostaviti da je neautentičnost u partnerskim odnosima zasnovana na ranom suzbijanju sopstvenih osećanja i mišljenja, kao i na upotrebi strategija samohendikepiranja čija je uloga zaštita self koncepta.

Ključne reči: skriptne zabrane, strategije samohendikepiranja, autentičnost, partnerski odnosi

Usmena saopštenja: RAZVOJNA PSIHOLOGIJA

VODITELJ: Marija Zotović-Kostić

TEMPERAMENT, STILOVI PREVLADAVANJA I VRŠNJAČKA PRIHVAĆENOST

Aleksandra Jovanović Magyar

Centar za podsticanje razvoja deteta, jovanovic.magyar@gmail.com

Osnovni predmet ovog istraživanja je da ispita da li individualne razlike u temperamentu utiču na vršnjačku prihvaćenost i stil prevladavanja najčešćih averzivnih osećanja: stida, besa, tuge i straha. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 146 ispitanika, učenika prvih razreda osnovne škole. U radu su korišćena tri instrumenta: sociometrijski upitnik, Zadatak prevladavanja averzivnih emocija (stida, besa, tuge i straha) i Skala za procenu temperamenta. Skala za procenu temperamenta obuhvata šest dimenzija: nivo aktivnosti, intenzitet reagovanja, pristup, adaptabilnost, energičnost i pažnju.

Analizom glavnih komponenti, faktorskom analizom i Varimax rotacijom izdvojena su dva faktora: “aktivan-nestalan” i “pasivan-fokusiran”. Na osnovu njih su deca podeljena u dve grupe – na decu sa “teškim” i decu sa “lakim” temperamentom. Deca sa “teškim” temperamentom pokazuju visoku energičnost, ispoljavaju snažna osećanja, nisu istrajna i imaju kolebljivu pažnju. Deca “lakog” temperamenta pokazuju čvrstu pažnju, istrajna su u ispunjavanju započetih radnji, oprezna su i imaju niži nivo energičnosti.

Rezultati istraživanja pokazuju da socijalni status deteta pozitivno korelira sa generalnom „težinom” temperamenta ($r(95) = .368$, $p < 0.01$), preciznije, da veći broj negativnih izbora dobijaju

deca koja imaju "teži" temperament, odnosno, viši intenzitet reagovanja, niži nivo aktivnosti i slabiju pažnju. Broj pozitivnih izbora pozitivno je povezan samo sa adaptibilnošću ($r(95)=.284$, $p<0.05$) dok sa ostalim temperamentalnim predispozicijama nije u vezi.

Nadalje, rezultati ispitivanja pokazuju da su individualne razlike temperameta sa verbalizovanim stilovima prevladavanja averzivnih osećanja u hipotetičkim situacijama u negativnoj vezi samo za osećanjem stida ($r(95)=-.227$, $p<0.05$), odnosno što je "lakši" temperament to je veći broj navođenja mogućih načina da se prevaziđe osećanje stida. Kada se broj navedenih odgovora za svaku emociju razloži na konstruktivne i nekonstruktivne stilove, veze ostaju značajne samo za broj verbalizovanih nekonstruktivnih načina prevladavanja stida u hipotetičkim situacijama koje navode deca sa "lakšim" temperamentom ($r(95)=-.280$, $p<0.01$). Preciznije, dobijeni rezultati sugerišu da deca sa "lakšim" temperamentom verbalizuju da češće koriste strategiju internalizacije ($t(95)=3.068$, $p<0.01$) i izbegavanja situacija koje mogu da izazovu pojavu ovog averzivnog osećanja ($t(95)=2,926$, $p<0.01$).

Dobijeni rezultati mogu da ukažu na značaj uključivanja individualnih varijacija u ispitivanje temperamenta i podstaknu na nova istraživanja u pravcu širenja bihevioralnog repertora dece na ranom osnovnoškolskom uzrastu.

Ključne reči: temperament, deca, stilovi prevladavanja, vršnjačka prihvaćenost

POL KAO FAKTOR RAZLIKA U STILOVIMA HUMORA KOD STUDENATA I SREDNJOŠKOLACA

Ana Jovančević

Filozofski fakultet u Nišu, Departman za Psihologiju, jutarnjakafa15@gmail.com

Miroslav Komlenić

Filozofski fakultet u Nišu, Departman za Psihologiju, miroslav.komlenic@filfak.ni.ac.rs

Dosadašnja istraživanja pokazuju da je, prema Martinovoj deobi, agresivni stil humora prisutniji kod muškaraca nego kod žena, kao i da mlađi češće koriste agresivni i afilijativni humor od starijih. Cilj ovog delimično replikativnog istraživanja je utvrđivanje rodnih razlika u preferenciji stilova humora kod studenata i srednjoškolaca, na uzorku u Srbiji. Humor je operacionalizovan Martinovim HSQ upitnikom, koji daje mere za četiri stila: afilijativni (usmeren na poboljšanje odnosa sa drugima), samopomažući (ostvarivanje sopstvene dobrobiti, bez ugrožavanja drugih), agresivni (cilj sopstvena dobrobit, ali na račun drugih) i samoporažavajući (poboljšanje odnosa sa drugima, ali na sopstveni račun). Uzorak čini 449 ispitanika, 232 studenata: $M=59$, $\bar{Z}=173$, prosek 20 godina i 10 meseci i 217 srednjoškolaca: $M=105$, $\bar{Z}=112$, prosek 17 i po godina.

Za obradu podataka je korišćen u-test, jer distribucije stilova humora odstupaju od normalne. Na poduzorku srednjoškolaca su značajne razlike u agresivnom stilu u korist muškaraca ($p=.004$), takođe i na poduzorku studenata ($p=.001$). Što se tiče uzrasta, muškarci učenici i muškarci studenti se ne razlikuju međusobno ni po jednom stilu humora, dok se učenice i studentkinje razlikuju međusobno po izraženosti agresivnog ($p=.005$) i samoporažavajućeg stila humora ($p=.020$), a obe razlike idu u korist učenica.

Može se zaključiti da su rezultati prethodnih radova delimično potvrđeni na uzorku iz Srbije, agresivni humor je izraženiji kod muškaraca oba uzrasta. Ovi podaci se mogu tumačiti u svetlu opšeprihvaćenog stava, ne samo u nauci psihologije, već i medicine, biologije, da je muški rod agresivniji, što se, eto, ispoljava i u oblasti humora. Takođe, muškarci različitog uzrasta se ne razlikuju po izraženosti stilova humora, ali razlike postoje kod devojaka. Razlike u pogledu agresivnog i samoporažavajućeg stila u korist učenica nam govore o potencijalnom napuštanju ovih stilova kod devojaka tokom odrastanja. Ovo bi značilo da su studenkinje manje sklone zlonamernim šalama od učenica, kao i da su učenice više motivisane da se uklope u društvo po svaku cenu, pa i ismejavanjem samih sebe, za razliku od studenkinja koje su manje sklone ovakvom ponašanju. Prethodni nalazi o dominaciji afilijativnog stila kod mlađih u ovom radu nisu potvrđeni, što je možda posledica i problema ekstrapolacije, tj. u sledećim istraživanjima bi trebalo proširiti raspon uzrasta ispitanika.

Ključne reči :stilovi humora, agresivni humor, samoporažavajući humor, afilijativni humor

ČINIOCI GENERATIVNOSTI U SREDNJIM GODINAMA: KO SU GENERATIVNI LJUDI U SRBIJI?

Marija Zotović

Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za psihologiju, zotovic@ff.uns.ac.rs

Jelica Petrović

Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za psihologiju, jelica.petrovic@uns.ff.ac.rs

Marina Oros

Filozofski fakultet u Novom Sadu, Odsek za psihologiju, marina.oros@uns.ff.ac.rs

Jedan od centralnih teorijskih konstrukata kojim se opisuju razvojne promene u srednjim godinama je koncept generativnosti. Prema Eriksonu (1984) doživljaj generativnosti se može postići na različite načine: rađanjem dece i roditeljstvom, produktivnošću, kreativnošću i brigom za druge. U okviru ovog istraživanja ispituje se doživljaj generativnosti kod osoba srednjih godina u Srbiji i njegovi korelati iz domena sociodemografskih karakteristika.

Uzorak je činilo 400 osoba muškog (48%) i ženskog (52%) pola, starosti 35-55 godina. Za ispitivanje je upotrebljena Lojola skala generativnosti (Loyola Generativity Scale, McAdams, de St Aubin & Logan, 1993), koja i na našem uzorku pokazuje zadovoljavajuće metrijske karakteristike.

Aritmetička sredina dobijena u okviru ovog istraživanja se statistički značajno razlikuje od teorijske, u smeru viših rezultata od teorijskog proseka; o čemu izveštavaju i autori skale i neki drugi istraživači.

Kada su u pitanju razlike među grupama ispitanika sa različim sociodemografskim karakteristikama, statistički značajne razlike registrovane su među ispitanicima različitog pola, tako da je kod žena izraženiji doživljaj generativnosti. Značajnim se pokazalo i obrazovanje, pri čemu fakultetski obrazovani ispitanici imaju doživljaj veće generativnosti u poređenju sa manje obrazovanim ispitanicima. Kada se posebno analiziraju uzorak muškaraca i žena, ove razlike se dobijaju samo na poduzorku žena. Grupa ispitanika sa iznadprosečnim materijalnim stanjem ima značajno izraženiji doživljaj generativnosti u poređenju sa grupama prosečnog i podprosečnog materijalnog stanja. Kada se posebno analiziraju uzorak muškaraca i žena, ove razlike se dobijaju samo na poduzorku muškaraca. Nema razlika među mlađim (do 45 godina) i starijim ispitanicima (45-55 godina), na nivou celog uzorka, mada su razlike u korist mlađih, dobijene na populaciji žena. Nema razlike među zaposlenima i nezaposlenima, kao ni s obzirom na bračno stanje i broj dece. Ispitanici koji žive u gradu imaju izraženiji doživljaj generativnosti u odnosu na ispitanike sa sela.

U okviru rada se analiziraju dobijeni rezultati, sa posebnim fokusom na polne razlike, u smislu razmatranja pitanja kako se doživljaj generativnosti potencijalno razlikuje kod muškaraca i žena,

imajući u vidu da je većina istraživanja koncepta generativnosti izvršena na uzorcima muškaraca. Takođe, ukazuje se na značaj rezultata ovog istraživanja kao prvog na našim prostorima posvećenog problemu generativnosti.

Ključne reči: generativnost, sociodemografske varijable, odraslo doba

MLADI I VIDEO IGRICE

Nemanja Šajinović

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, sajinovic.nemanja@gmail.com

Milica Ludoški

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, milica.ludoski95@gmail.com

Ubrzani razvoj moderne tehnologije doveo je, između ostalog, do porasta broja dece i adolescenata koji svoje slobodno vreme u najvećoj meri provode igrajući video igrice. Iz tog razloga istraživači su se do sada najviše fokusirali na identifikovanje pozitivnih i negativnih aspekata ove pojave (poput uticaja na razvoj logičkih i matematičkih sposobnosti, boljeg procesuiranja vizuelnog sadržaja, jačanja socijalnih veština a sa druge strane razvoja nasilnog ponašanja, negativnog afektiviteta, slabijeg školskog uspeha itd.). S obzirom na to da na našim prostorima nema mnogo istraživanja na ovu temu ili su u najvećoj meri fokusirana na negativni uticaj igranja video igrice, naš cilj je bio da utvrdimo da li postoje razlike između onih koji igraju i onih koji ne igraju video igrice u motivu postignuća, samopouzdanju, usamljenosti i zavisnosti od društvenih mreža.

Na uzorku od 669 ispitanika oba pola (42,6% muškaraca; 57,4% žena), starosti od 13 do 25 godina, od kojih njih 291 ne igra video igrice (na nedeljnom nivou provede manje od sat vremena igrajući video igrice), a 310 igra (na nedeljnom nivou provede više od sat vremena igrajući video igrice), primenjeni su upitnici motiva postignuća MOP 2002, prevedena Current Thoughts Skala samopouzdanja, prevedena UCLA skala usamljenosti i skala Zavisnosti od društvenih mreža.

Rezultati nam ukazuju da su oni koji ne igraju video igrice postizali više skorove na sledećim skalama i subskalama: cilj kao izvor zadovoljstva ($t=2.495$, $p<.05$) i usamljenost ($t=2.600$, $p<.05$). Kada su u pitanju društvene mreže razlike su uočene na subskalama neumereno trošenje vremena i kompulsivnost ($t=3.055$, $p<.01$) i socioprofesionalna disfunkcionalnost i iscrpljenost ($t=2.586$, $p<.05$). Oni koji igraju video igrice postigli su više rezultate i na subskali takmičenje sa drugima ($t=-2.527$, $p<.05$).

Uprkos brojnim dosadašnjim istraživanjima koja su pokazala suprotno, rezultati ovog istraživanja pokazuju da su oni ispitanici koji igraju video igrice postigli niže rezultate na skali usamljenosti, dok na skali samopouzdanja razlika nema. Interesantna je i razlika na dimenziji takmičenja sa drugima na

kojoj su oni koji igraju video igrice postigli više skorove, gde nam se nameće pitanje da li su video igrice te koje podstiču na takmičenje sa drugima ili osobe koje su već takmičarski nastrojene radije pribegavaju ovakvoj vrsti aktivnosti. U narednim istraživanjima varijable dužina igranja video igrice i vrsta video igrice, biće uvedene kao kontrolne varijable.

Ključne reči: video igrice, motiv postignuća, samopouzdanje, usamljenost

DISFUNKCIONALNE KOGNITIVNE ŠEME I SAMOPOŠTOVANJE U ADOLESCENCIJI

Bojana Marinković

Filozofski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, bojana.marinkovic@ff.ues.rs.ba

Marija Zotović Kostić

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, mzotovic@yahoo.com

Miroslav Gavrić

Filozofski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, miroslavgavric@yahoo.com

Luka Borović

Filozofski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, luka.borovic@ff.ues.rs.ba

Istraživanje prikazano ovim radom imalo je za cilj da ispita relacije između disfunkcionalnih kognitivnih šema i samopoštovanja u adolescenciji. Rane disfunkcionalne kognitivne šeme nastaju tokom ranog razvoja i učestvuju u stvaranju i održavanju vulnerabilnosti na različite poremećaje. Kognitivna teorija koja govori o postojanju disfunkcionalnih kognitivnih uvjerenja pretpostavlja da postoje iskrivljena uvjerenja o sebi, svijetu i svom odnosu sa drugima, pa se u njoj navodi da to utiče na samopercepciju i odnose sa drugima. Uzorkom je obuhvaćeno 269 ispitanika uzrasta od 12 do 25 godina. Korišteni su sljedeći instrumenti: Inventar SCP1 namijenjen za procjenu 15 disfunkcionalnih kognitivnih šema i Skala samopoštovanja RSE. Provjerene su metrijske karakteristike i svi instrumenti su pokazali zadovoljavajuće vrijednosti. Kanoničkom korelacionom analizom izdvojene su dvije funkcije. Prva funkcija je statistički značajna ($F(30)=2.70, p<.01$), kao i druga ($F(14)=2.77, p<.01$). Procenat ukupne varijanse iznosi 52.11%. Obrasci korelacije u prvoj funkciji ukazuju na to da šeme nepovjerenje, nepopustljivi standardi i pravo/grandioznost pozitivno koreliraju sa ambivalentnim samopoštovanjem (u kome su prisutni elementi i visokog i niskog samopoštovanja). U drugoj funkciji obrasci korelacije ukazuju na to da su sve disfunkcionalne kognitivne šeme pozitivno povezane sa niskim samopoštovanjem. Dobijeni rezultati ukazuju na to da adolescenti koji imaju izražene disfunkcionalne kognitivne šeme imaju i nisko samopoštovanje, jer iskrivljena uvjerenja o sebi i svijetu nastavljaju održavati i dalje. Šeme nepopustljivi standardi i pravo uz nepovjerenje ukazuju na to da adolescenti postavljaju visoke standarde uz nisku samokontrolu, što može uticati na pozitivnu sliku o sebi kao kompenzaciji inferiornosti, koja ipak nije stabilna, već fluktuirajuća.

Ključne reči: adolescencija, disfunkcionalne kognitivne šeme, samopoštovanje

POVEZANOST SAMOPOŠTOVANJA I SAMOEFIKASNOSTI SA MOTIVOM POSTIGNUĆA ADOLESCENATA

Nermin Mulaosmanović

Edukacijski fakultet Travnik, BiH, nerminmulaosmanovic81@gmail.com

Nedim Prelić

Univerzitet Bijeljina, nedimprelic@yahoo.com

Muradif Hajder

Edukacijski fakultet Travnik, muradif_hajder@windowslive.com

Važnu ulogu na putu do uspjeha zauzima samopoštovanje i samoeфикаsnost. Ljudi imaju tendenciju da ulažu napor, da se postigne i ostvari nešto što se smatra vrijednim, čime će se istaći pred drugima. Sve to govori o motivu postignuća kao važnoj karakteristici ljudi. Samopoštovanje označava pozitivan ili negativan stav o sebi, a samoeфикаsnost podrazumjeva sposobnost pojedinca da procjeni vlastite sposobnosti u odnosu na dostizanje specifičnog cilja. Događa se da jedna grupa mladih kontinuirano doživljava neuspjeh tokom školovanja, negativan stav o sebi, što za posljedicu ima nepovjerenje u svoje sposobnosti, odnosno nizak nivo samoeфикаsnosti i motiva za postignućem. Smatra se da doživljaj uspjeha ili neuspjeha značajno djeluje na procjenu vlastitih sposobnosti i anticipaciju uspjeha u budućnosti. Budući da je ličnost kroz svoj život stalno u produktivnom odnosu sa okolinom, njoj je data trajna mogućnost da aktivira i razvija sve svoje kvalitete. Stoga je i cilj ovog rada da se ispituju prediktivne vrijednosti samopoštovanja i samoeфикаsnosti za motiv postignuća kod mladih. Populaciju u istraživanju su činili adolescenti (od 16 do 19 godina). Istraživanjem je obuhvaćeno N=1172 ispitanika (52,9% ženskih). U radu su korištene: Rozenbergova skala samopoštovanja, skala samoeфикаsnosti i MOP. Rezultati pokazuju da postoji značajna, ali niska veza između samopoštovanja i motiva postignuća ($r=.166$; $p<.001$), motiva postignuća i samoeфикаsnosti ($r=.160$; $p<.001$). Nema značajne razlike u motivu postignuća s obzirom na pol ($t(1170)=.159$ $p>.005$) i dob ($F(3, 1168)=.435$, $p>.005$). Uočena je značajna, ali takođe niska povezanost samoeфикаsnosti, samopoštovanja i motiva postignuća sa školskim uspjehom ($r=.095$, $p=.001$; $r=.167$, $p<.001$; $r=.189$, $p<.001$). Ustanovljeno da su samopoštovanje i samoeфикаsnost značajni prediktori motiva postignuća, objašnjavaju 3,9 % varijance kriterija ($R=.039$, $F=23789$, $p=.000$). Rezultati ukazuju da sagledavanje postignuća zahtjeva veći broj činilaca koji proizilaze iz složenosti ljudske prirode i uslova, jer se individua posmatra kroz socijalnu interakciju u širem društvenom kontekstu.

Ključne riječi: samopoštovanje, samoeфикаsnost, motiv postignuća, adolescent

RADIONICE

TERAPIJA PRIHVATANJA I POSVEĆENOSTI (ACT): ZLATIBORSKI JAM SESSION

Igor Krnetić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, Bosna i Hercegovina,
igor.krnetic1@gmail.com

Dragan Žuljević

Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkić, Novi Sad, Srbija, drzuljevic@gmail.com

Acceptance and Commitment Therapy (skraćeno: ACT) je kontekstualno-bihejvioralna forma psihoterapije koja predstavlja novi model psihološke promene nastao kao integracija klasičnog bihejviorizma, kognitivnih modela i tehnika drevnog istoka. ACT predstavlja spoj savremenih naučnih teorija poput Teorije relacionih okvira, vežbi pune svesnosti, vežbi vođenih fantazija, emocionalne prorade psihičkih sadržaja i planiranja budućeg ponašanja. Do sada je urađeno više od 270 randomiziranih kliničkih studija i metaanaliza koje su utvrdile da je ACT efikasan psihološki tretman za širok spektar psiholoških i zdravstvenih problema.

Cilj radionice: Osnovni cilj radionice je upoznavanje učesnika sa principima i tehnikama ACT-a kroz kratki teorijski uvod, nakon kojeg će uslijediti dvije demonstracije ACT metoda psihološke promene od strane voditelja radionice, sa objašnjenjima o prikazanom radu i završnom diskusijom o prezentovanim ACT metodama psihološke promene.

Trajanje radionice: 3 sata

Broj učesnika: neograničeno

NOŠENJE SA EMOCIJAMA: EMOCIONALNA ODGOVORNOST & REGULACIJA EMOCIJA

Vladan Beara

Vladan Beara - REBT Praxis Centar & Centar Za RatnuTraumu, Novi Sad

Ann-Marie Jelena Golden

Golden Psychology Clinic, Liverpool, UK & Medical Research Council - Cognition and Brain Sciences Unit

(MRC-CBSU), University of Cambridge, golden.beara.edukacije@gmail.com

Ova radionica je fokusirana na uvodno upoznavanje koncepta emocionalne odgovornosti i regulacije emocija kako bi mogli biti primenjeni u psihoterapijskom radu. Emocionalna odgovornost je preduslov za trajniju terapijsku promenu kod klijenta. Regulacija emocija je sve ono što ljudi rade, bilo da je destruktivno ili konstruktivno, kako bi ublažili snagu emocionalnog doživljaja. Emocionalna odgovornost podrazumeva svest o sopstvenom učešću u doživljavanju i održavanju intenziteta i kvaliteta emocionalnog doživljaja. Klijenti osete polje slobode i moći kada shvate da im drugi ljudi i spoljašnji događaji ne izazivaju direktno emocije bez sopstvenog učešća. Antički stoici bi rekli "slobodni ste kada prestanete robovati spoljašnjim događajima". Kao što bi rekao Epiktet mi nismo uznemireni stvarima po sebi nego našim pogledom na njih. Istraživanja pokazuju da su emocije pod velikim uticajem naših stavova, uverenja, očekivanja i iskustva. Emocionalna odgovornost podrazumeva prepoznavanje uloge naših uverenja, u emocionalnim reakcijama. Drugi ljudi doprinose aktiviranju tih uverenja u nama. U psihoterapiji je važno pomoći klijentima koji imaju snažna emocionalna stanja da nauče kako da se nose sa njima onda kad ih "razum napusti". Ova kratka radionica kroz uvodne didaktičke i filozofsko iskustvene vežbe razmatra ove važne teme. Unapredićemo razumevanje konceptualnog sistema svojih klijenata i bihevioralnog repertoara koje ljudi koriste u nošenju sa teškim i bolnim emocijama.

Cilj radionice:(1) Upoznavanje sa konceptima emocionalne odgovornosti i regulacije emocija;(2) Razumevanje emocionalne odgovornosti i njenog odnosa sa životnom filozofijom i realitetom emocija pojedinca;(3) Ovladavanje veštinama regulacije emocija u cilju redukcije patnje;(4) Uviđanje razlike između destruktivnih i konstruktivnih načina regulacije emocija.

Trajanje radionice: 90 minuta

Broj učesnika: Min 5 učesnika Max 20 učesnika

MINDFULNESS – TRENING PAŽNJE KAO PUT U PROMENU

Ann-Marie Jelena Golden

Golden Psychology Clinic, Liverpool, UK & Medical Research Council - Cognition and Brain Sciences Unit
(MRC-CBSU), University of Cambridge, golden.beara.edukacije@gmail.com

Ova radionica je fokusirana na uvodno upoznavanje koncepta mindfulness-a: sa definicijama, naučnim dokazima, primenom mindfulness-a (u ličnom životu, psihoterapiji, školama, radnim organizacijama), kroz teorijski uvod i iskustvene vježbe. Mindfulness je po definiciji usmeravanje svesnosti ili trening pažnje koja nastaje kroz obraćanje pažnje na poseban način: namerno, svesno, u sadašnjem momentu, otvorenog uma, bez vrednosnog prosuđivanja ili evaluacije.

Mindfulness je sastavni deo terapija trećeg kognitivno-bihejvioralnog talasa kao što su Mindfulness Bazirana Kognitivna Terapija (MBCT), Dijalektična Bihejvioralna Terapija (DBT), Terapija Prihvatanja i Predanosti (ACT). Glavna srž ovih terapijskih pristupa je da polaze od pretpostavke da su psihološki procesi (kognitivni i emocionalni) normalnog ljudskog uma često destruktivni i kreiraju razne vrste patnje. Smanjenje ili izbegavanje simptoma nije cilj jer su brojna istraživanja pokazala da ponavljani pokušaji da se rešimo „simptoma“ sami po sebi mogu stvoriti kliničke poremećaje. Cilj svih ovih terapijskih pristupa je izgraditi smislen i bogat život zasnovan na našim vrednostima, živeti život vredan življenja i pronaći smisao života dok pri tome prihvaćamo patnju koja je neizbežna za svakoga od nas. Tema mindfulness-a u ovoj radionici se razmatra kroz teorijski uvod i iskustvene vežbe. Učesnici će biti u prilici da nauče kako kroz trening pažnje i usmerene svesnosti da imaju dublji doživljaj trenutka.

Cilj radionice:(1) Upoznavanje se konceptima vezanim za mindfulness kroz iskustvene primere;(2) Razmatranje naučnih dokaza za uspeh i primenu mindfulness-a u raznim pristupima;(3) Uviđanje da li je mindfulness korisno sredstvo i kada može da nam šteti.

Trajanje radionice: 90 minuta

Broj učesnika: Min 5 učesnika Max 20 učesnika

PSIHOLOG U PREDUZETNIŠTVU - OD NAUČENE BESPOMOĆNOSTI DO KONKURENTNOG BIZNISA

Boris Popov

Filozofski fakultet Novi Sad

Preduzetništvo predstavlja proces započinjanja sopstvenog poslovnog poduhvata, ili drugim rečima, proces pretvaranja ideja u konkurentan i održiv biznis. Iako psihološka struka nije prepoznata kao struka sa snažnom preduzetničkom orijentacijom, sve je više psihologa koji se odlučuju za započinjanje sopstvenog poslovnog poduhvata (i to ne nužno u domenu profesije psihologa).

Cilj ove radionice je da, na interaktivan način, prikaže osnovne koncepte preduzetništva i pruži zainteresovanim učesnicima psihološka znanja i osnovne smernice koje bi im olakšale put ka pokretanju sopstvenog biznisa.

Teme koje će biti pokrivena radionicom:

(1) Šta je preduzetništvo? Definicija i određenje preduzetništva i prikaz glavnih oblika preduzetništva

(2) Ko su preduzetnici?

- Prikaz najvažnijih osobina potrebnih za pokretanje sopstvenog biznisa i kako ih razvijamo (one koje možemo)
- Ko nisu preduzetnici? Najčešći mitovi o preduzetnicima

(3) Faze razvoja preduzetničkog poduhvata:

- Šta je to dobra poslovna ideja i kako je prepoznati?
- O čemu je potrebno dobro razmisliti pre otpočinjanja biznisa (a o čemu baš i ne)?
- Kako razviti održiv biznis model?

(4) "Tips & tricks" i "do's & don'ts" u preduzetništvu: još par kratkih saveta za one koji žele da se otisnu u preduzetničke vode

Trajanje radionice: 3 sata

Broj učesnika: 20

"IZAZOVI ŽIVOTA" SENZIBILIZACIJSKA RADIONICA O VAŽNOSTI UKLJUČIVANJA OSOBA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U REDOVNI ŽIVOT

Minja Jeić

Dječji vrtić "Vrbik" i HURID (Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu),

minja.jeic@gmail.com

Radionica počinje igrom koja promovira razumijevanje osjećaja povezanih s diskriminacijom i isključivanjem iz grupe. Slijedi kratka priča „Napukla posuda“. Središnja aktivnost je Igra života, u kojoj sudionici uče razumjeti kako djeluje isključenje određenih grupa ljudi s različitim teškoćama u razvoju, kako diskriminacija može uzrokovati i podržavati marginalizaciju i kršenje ljudskih prava i prepoznati različite barijere koje navedenim skupinama priječe pohađanje redovnih odgojno – obrazovnih institucija na svim razinama. Radionica navodi sudionike na razmišljanje kako i sami mogu pomoći pri uključivanju osoba s teškoćama u ravnopravan život u zajednici. Radionica završava aktivnošću Ciklus isključenja, koja pomaže u demonstraciji kako je isključivanje ciklus koji svatko od nas mora nastojati zaustaviti.

Radionica je nastala u okviru projekta "Uključivanje djece s teškoćama u redovne vrtiće..", te je objavljena u istoimenom priručniku. Autorice radionice: Minja Jeić i Martina Smiljanić

Cilj radionice:(1) razumjeti isključenje/marginalizaciju djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji iz perspektive ljudskih prava; (2) razumjeti barijere koje priječe inkluziju djece s teškoćama u razvoju i kako se one mogu ukloniti u okviru osobne odgovornosti svakog pojedinca; (3) razumjeti okvir i standarde jednakosti i inkluzije, kako oni izgledaju i kako ih primjenjivati iz vlastite perspektive

Trajanje radionice:2 sata

Broj učesnika:4 do 20

PROMOCIJE

Škorc, B.

KREATIVNOST U INTERAKCIJI: PSIHLOGIJA STVARALAŠTVA

* * *

Stefanović Stanojević, T. |Tošić Radev, M. |Bogdanović, A.

STRAH JE NAJGORE MESTO: STUDIJA O RANOJ TRAUMI
IZ UGLA TEORIJE AFEKTIVNE VEZANOSTI

sstanja63@gmail.com

* * *

Brlas, S.

PSIHLOGIJA OVISNOSTI U INTERDISCIPLINARNOM KONTEKSTU
BORBE PROTIV OVISNOSTI

* * *

Hedrih, V. |Tošić Radev, M.

ČASOPIS PSIHLOGIJA

* * *

Petrović, S. D.

UMEŠNOST KOMUNICIRANJA: TEORIJSKI I PRAKTIČNI ASPEKTI

* * *

Žunjić, V.

PASOŠ KOMPETENCIJA

* * *

INSTRUMENT ZA POVEĆANJE ZAPOŠLJIVOSTI

SASTANCI SEKCIJA

SEKCIJA PSIHOLOGA U SOCIJALNOJ ZAŠTITI

Izveštaj o radu Sekcije i plan aktivnosti Sekcije u narednom periodu

Položaj psihologa u sistemu socijalne zaštite

VODITELJ:

Nenad Opačić, Centar za porodični smeštaj i usvojenje Novi Sad, nenad.opacic@gmail.com

Na sastanku sekcije biće razmatran izveštaj o radu u prethodnoj godini;

biće prikazana prezentacija o položaju psihologa u sistemu socijalne zaštite, nakon koje će slediti diskusija;

osim toga, biće reči o planu aktivnosti sekcije za naredni period.

POSTERI

EFEKTI SERIJSKE KOHABITACIJE NA DOŽIVLJAJ BRAČNOG KVALITETA I BRAČNU (NE)STABILNOST KOD ŽENA⁶

Biljana Trifunović

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, trifunovic_biljana@yahoo.com

Jelena Šakotić Kurbalija

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, jelenasakotickurbalija@ff.uns.ac.rs

Cilj ovog rada predstavlja utvrđivanje efekata serijske kohabitacije na doživljaj bračnog kvaliteta i bračnu (ne)stabilnost, ispitivanjem razlika između žena u braku, koje su pre braka imale iskustvo kohabitacije sa drugim partnerima, i žena u braku, koje pre braka nisu bile u kohabitaciji sa drugim partnerima. Istraživanjem je obuhvaćen uzorak od 352 žene (176 žene sa iskustvom kohabitacije sa drugim partnerima i 176 žena koje nisu bile u kohabitaciji sa drugim partnerima), starosti između 19 i 55 godina ($AS=35.19$, $SD=7.37$), različitog obrazovnog, radnog i socio-ekonomskog statusa, koje su u bračnoj relaciji od 11 meseci do 28 godina ($AS=6.92$, $SD=6.02$). Za ispitivanje doživljaja kvaliteta bračnog odnosa primenjena je DAS skala (Dyadic Adjustment Scale – DAS: Spanier, 1976, 1989), sa dimenzijama Konsenzus, Zadovoljstvo brakom, Afektivno-seksualna usaglašenost i Kohezivnost, dok je bračna (ne)stabilnost merena Indeksom bračne nestabilnosti (Marital Instability Index: Booth, Johnson & Edwards, 1983). Primenom t-testa za nezavisne uzorke registrovane su značajne razlike u domenu bračne (ne)stabilnosti između dve grupe ispitanica, pri čemu je kod ispitanica sa iskustvom kohabitacije sa drugim partnerima registrovan veći stepen nestabilnosti bračnog odnosa u poređenju sa ispitanicama koje pre braka sa supružnikom nisu živele sa drugim partnerima. Jednosmernom multivarijantnom analizom kovarijance (MANCOVA), ispitane su razlike između pomenutih grupa ispitanica u domenu kvaliteta bračnog odnosa, uz kontrolu uticaja dužine bračne relacije, pri čemu se kod ispitanica sa iskustvom kohabitacije sa drugim partnerima registruje niži Konsenzus, Zadovoljstvo brakom i Kohezivnost, u poređenju sa drugom grupom ispitanica. Dobijeni rezultati mogu reflektovati procese socijalne selekcije i uzročnosti, s obzirom na to da su u saglasnosti sa rezultatima prethodno sprovedenih studija koji ukazuju na to da serijska kohabitacija može biti povezana sa lošijim bračnim funkcionisanjem i ishodima.

Ključne reči: serijska kohabitacija, kvalitet braka, bračna (ne)stabilnost

⁶Istraživanje prikazano ovim radom predstavlja deo projekta „Efekti egzistencijalne nesigurnosti na pojedinca i porodicu u Srbiji” koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije (DN 179022).

RELACIJE DIMENZIJA AFEKTIVNE VEZANOSTI I SERIJSKE KOHABITACIJE KOD ŽENA⁷

Jelena Šakotić Kurbalija

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, jelenasakotickurbalija@ff.uns.ac.rs

Biljana Trifunović

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, trifunovic_biljana@yahoo.com

U cilju ispitivanja razlika u dimenzijama afektivne vezanosti između žena u braku, koje su pre braka imale iskustvo kohabitacije sa drugim partnerima, i žena u braku, koje pre braka nisu bile u kohabitaciji sa drugim partnerima, ispitane su 352 žene (176 žene sa iskustvom kohabitacije sa drugim partnerima, i 176 žena koje nisu bile u kohabitaciji sa drugim partnerima), starosti između 19 i 55 godina ($AS=35.19$, $SD=7.37$), različitog obrazovnog, radnog i socio-ekonomskog statusa, koje su u bračnoj relaciji od 11 meseci do 28 godina ($AS=6.92$, $SD=6.02$). Za identifikovanje dimenzija partnerske afektivne vezanosti primenjena je skraćena verzija Inventara iskustava u partnerskim odnosima (ECR: Brennan, Clark, & Shaver, 1998, modifikacija Kamenov i Jelić, 2003). Jednofaktorskom multivarijantnom analizom varijanse (MANOVA) ispitane su razlike između žena u braku, koje su pre braka imale iskustvo kohabitacije sa drugim partnerima, i žena u braku, koje pre braka nisu bile u kohabitaciji sa drugim partnerima u dve dimenzije afektivne vezanosti (izbegavanje i anksioznost). Rezultati upućuju na to da su kod žena u braku, koje su pre braka imale iskustvo kohabitacije sa drugim partnerima, izraženije obe dimenzije, ukazujući na to da se kod ove grupe ispitanica registruje, kako negativniji radni model sebe, tako i negativniji radni model drugih, u poređenju sa ispitanicama u braku, koje pre braka nisu bile u kohabitaciji sa drugim partnerima. Rezultati dobijeni ovim istraživanjem su u saglasnosti sa pretpostavkama teorije selekcije da serijske kohabitatore generalno odlikuje specifična konstelacija ličnosti, negativnije relacijske veštine i ponašanja koja ih čine sklonijim serijskoj kohabitaciji. S obzirom na sve češću pojavu serijske kohabitacije, usled učestalije kohabitacije u mladim godinama, visokog rizika za razdvajanje, smanjenog procenta kohabitacijskih zajednica koje prelaze u bračne zajednice, i kratkog trajanja većine kohabitacijskih zajednica, kao i efekte serijske kohabitacije na partnerski odnos, dobijeni rezultati mogu imati važne praktične implikacije u kontekstu individualnog i/ili bračnog savetodavnog rada.

Ključne reči: erijska kohabitacija, afektivna vezanost, brak

⁷Istraživanje prikazano u ovom radu predstavlja deo projekta "Efekti egzistencijalne nesigurnosti na pojedinca i porodicu u Srbiji", koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije (DN 179022).

TRAGANJE ZA SENZACIJAMA I MUZIČKE PREFERENCIJE⁸

Ana Jovančević

Filozofski fakultet u Nišu, Departman za Psihologiju, jutarnjakafa15@gmail.com

Nebojša Milićević

Filozofski fakultet u Nišu, Departman za psihologiju, nebojsa.milicevic@filfak.ni.ac.rs

Prethodni radovi su pokazali da osobe koje imaju visoke skorove na traganju za senzacijama, preferiraju rok muziku, dok im se manje dopadaju mirniji muzički žanrovi (na primer filmska muzika). Uzevši u obzir prethodne radove, cilj ovog rada je proveriti da li dimenzije traganja za senzacijama mogu predvideti preferencije za određene tipove muzike.

Uzorak je bio prigodan i činilo ga je 112 muzički neobrazovanih studenata ($M=33$, $\bar{Z}=79$). Raspon starosti u uzorku išao je od 19 do 23 godina ($M=20.21$). Muzičke preferencije su operacionalizovane kratkim testom za merenje muzičkih preferencija (STOMP– R: Rentfrow & Gosling, 2003) koji meri preferenciju četiri tipa muzike: refleksivna i kompleksna, intenzivna i buntovna, optimistična i konvencionalna i energetska i ritmična. Dok je traganje za senzacijama operacionalizovano skalom traganja za uzbuđenjima (SSS-Forma V: Zuckerman et al., 1978), sa četiri dimenzije: traganje za uzbuđenjem i avanturama, traganje za iskustvima i doživljajima, dezinhibicija i podložnost dosadi.

Dobijeni podaci su obrađivani putem regresione analize, gde su dimenzije traganja za senzacijama bili prediktori, a preferencije tipova muzike kriterijumske varijable. Rezultati pokazuju da su statistički značajna dva regresiona modela, model koji predviđa preferenciju intenzivne i buntovne muzike ($R^2=169$) i model koji predviđa preferenciju za energetska i ritmičnu muziku ($R^2=106$). Kao značajni prediktor intenzivne i buntovne muzike izdvaja se traganje za iskustvima i doživljajima ($\beta=.403$, $p<.001$), dok se kao značajni prediktor energetske i ritmičke muzike izdvaja dezinhibicija ($\beta=.229$, $p<.001$). Iako regresioni model koji predviđa preferenciju za optimističnu i konvencionalnu muziku nije značajan u celini, traganje za iskustvima i doživljajima se izdvaja kao značajan prediktor ovog tipa muzike, i to sa negativnim predznakom ($\beta=-.232$, $p<.05$). Nijedna dimenzija traganja za senzacijama se ne izdvaja kao značajan prediktor preferencije za refleksivnu i kompleksnu muziku.

Na osnovu ovih rezultata možemo da zaključimo da su rezultati prethodnih radova uglavnom potvrđeni. Ispitanici sa sklonošću ka traganju za senzacijama preferiraju intenzivniju muziku. Takođe, u ovom radu pokazujemo da ovi podaci ne važe samo za pojedinačne žanrove, već i za tipove muzike u celini. Dakle, osobe koje imaju visoke skorove na traganju za senzacijama preferiraju više one tipove muzike koji su intenzivniji, varijabilniji, pa ih samim tim i više stimulišu.

Ključne reči: muzičke preferencije, traganje za senzacijama, tipovi muzike

⁸Istraživanje je urađeno u okviru internog projekta NV 183/1-16-9-01: Примењена психологија у функцији квалитета живота појединца у заједници, који finansira Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.

RELACIJE FUNKCIONALNOG STATUSA DETETA SA VIŠESTRUKIM SMETNJAMA U RAZVOJU I OPTEREĆENJA PORODICE

Danka Đurić

SOŠO "Milan Petrović", Novi Sad, dankadjuric994@gmail.com

Tatjana Krstić

Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, tatjana.krstic@mf.uns.ac.rs

Nina Brkić – Jovanović

Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, nina.brkic-jovanovic@mf.uns.ac.rs

Deteta sa višestrukom ometenošću je ono čiji razvoj kompromituju dve ili više vrsta ometenosti, čime je ograničeno obavljanje aktivnosti svakodnevnog života. U zavisnosti od vrste udruženih smetnji i njihove težine, detetovo stanje u značajnoj meri utiče na različite aspekte funkcionisanja porodica. Ukoliko je detetovo stanje zahtevnije i izazovi koji se postavljaju pred porodice bivaju kompleksniji. Cilj našeg istraživanja je bio ispitivanje funkcionisanja porodica sa detetom sa višestrukom ometenošću, sa posebnim osvrtom na ulogu funkcionalnog statusa deteta na pojedine aspekte porodičnog života.

U istraživanju je učestvovalo 50 roditelja višestruko ometene dece, koja su bila uzrasta od četiri do dvanaest godina. Korišćeni merni instrumenti su Skala za procenu funkcionalnog statusa, kojom su procenjivane bihevioralne manifestacije stanja deteta koje ometaju izvođenje aktivnosti i Skala uticaja na porodicu, kojom se procenjivao uticaj detetovog stanja na različite aspekte porodičnog funkcionisanja.

Rezultati su ukazali na postojanje značajnog uticaja funkcionalnog statusa deteta na sve merene aspekte porodičnog života, a najviše na finansijsko opterećenje porodice, zatim na opterećenje roditelja vezano za brigu o budućnosti, kao i na narušavanje socijalnih relacija. Takođe je ustanovljeno da roditelji ne procenjuju uticaj detetovog stanja na porodicu manjim ukoliko imaju drugu, zdravu decu, već naprotiv, briga za drugu decu raste s lošijim funkcionalnim statusom deteta sa višestrukim smetnjama. Prepoznavanje aspekata porodičnog života koji su najviše pogođeni podizanjem deteta sa višestrukim smetnjama različitog nivoa funkcionalnog statusa pruža osnovu za sagledavanje specifičnih izazova za porodično funkcionisanje i planiranje intervencija, koje bi imale za cilj jačanje rezilijentnosti i uspešnog prilagođavanja ovih porodica.

Ključne reči: višestruka ometenost, uticaj na porodicu, funkcionalni status

STRUKTURA PRIMARNE PORODICE STACIONARNO LIJEČENIH OPIJATSKIH ZAVISNIKA

Nermana Mujčinović

JZU Zavod za bolesti ovisnosti ZDK, Zenica, nermanam@yahoo.com

Amir Čustović

JZU Zavod za bolesti ovisnosti ZDK, Zenica, custovic.zavod@gmail.com, zdkovisnosti@bih.net.ba

Mirnes Telalović

JZU Zavod za bolesti ovisnosti ZDK, Zenica, mirnestelalovic@yahoo.com, zdkovisnosti@bih.net.ba

Emina Babić

JZU Zavod za bolesti ovisnosti ZDK, Zenica, emina.babic@gmail.com

Meliha Brdarević-Šikić

JZU Zavod za bolesti ovisnosti ZDK, Zenica, meliccaa@bosnia.ba

Samir Kasper

JZU Zavod za bolesti ovisnosti ZDK, Zenica, samircaspy@yahoo.com

Iako mnogi naučnici naglašavaju uticaj porodice na nastanak bolesti zavisnosti, malobrojna su istraživanja na našim prostorima sa fokusom na primarnu porodicu zavisnika o pijatima.

Cilj rada je opisati strukturu primarne porodice opijatskih zavisnika liječenih u toku 2017. i 2018. godine na Odjelu stacionarnog detoksa JZU Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona (Bosna i Hercegovina) te je uporediti sa opštom populacijom da bismo mapirali područja budućih preventivnih djelovanja te poboljšali tretmane liječenja i rehabilitacije ovih pacijenata.

Rad prezentira podatke dobijene od 116 ispitanika tj. uzorak od 58 pacijenata koji su se liječili na Odjelu stacionarnog detoksa u toku 2017. i 2018. godine, a koji su dobrovoljno pristali na učešće u istraživanju, te kontrolna grupa od 58 nezavisnika uparenih po dobi i spolu.

Podaci su dobijeni kroz Upitnik opštih podataka, Upitnik o strukturi primarne porodice do 18.-te godine života te Klinički intervju psihologa.

Uzorak zavisnika se sastojao od 6 žena i 52 muškarca, sa prosječnom starosti od 35,5 godina te je kontrolna grupa uparena po tom principu. Prosječna dužina trajanja zavisnosti je 14,8 godina. Njih 19 se po prvi put liječilo na našem Odjelu, 27 drugi put, a 10 tri puta i više. 56 pacijenata ima završenu srednju školu, a 2 osnovnu. Nezaposlenih je 51 tj. 87,93%, penzionera jedno, a u radnom odnosu ih je samo 6. Njih 22 bilo je u zatvoru tj. 37,93%.

Kod zavisnika u strukturi primarne porodice do njihovih 18 godina života cjelovite porodice su bile kod 30 njih tj. 51,7%, razvoda je 16 (27,6%), smrt oca je imalo 6 pacijenata, majke 4, a 2 pacijenta su bili u Domovima za djecu bez roditeljskog staranja. Kod nezavisnika cjelovite porodice su kod 87,9%, razvoda je 6,9%, smrt oca je doživjelo njih 2, te smrt majke 1.

Statističkom obradom cjelovitosti primarne porodice ove dvije grupe ispitanika dobijamo statistički značajnu razliku na nivou značajnosti od 5% koja ukazuje da zavisnici o opijatima češće potiču iz nepotpunih porodica te ovaj podatak treba uzeti u obzir pri određivanju vulnerabilnih kategorija za programe prevencije zloupotrebe narkotika.

Ključne reči: struktura primarne porodica, opijatska zavisnost

DEINSTITUCIONALIZACIJA KAO OBLIK REHUMANIZACIJE

Dunja Iličić

Dom za odrasle „Sveti Vasilije Ostroški - Čudotvorac“, Novi Bečej, ilichic@yahoo.com

Jedno od ključnih pitanja delovanja sistema socijalne zaštite i uloge psihološkog činioca na korisnike ustanova socijalne zaštite jeste pitanje deinstitutionalizacije i transformacije ustanova. Reformski poduhvati i početni strateški ciljevi postavljeni su pred profesionalce u ovoj oblasti sredinom dvadesetog veka, a tek sedamdesetih godina deinstitutionalizacija je bila glavna odlika reformi zaštite mentalnog zdravlja. Danas u Evropi, pa i u Srbiji, gde su stigmatizacija i predrasude uzele maha, ovaj način tretiranja osoba sa psihičkim smetnjama još uvek nije u dovoljnoj meri zaživeo. U cilju pokazivanja efikasnosti i opravdanosti humanijeg pristupa sa osobama sa psihičkim smetnjama, sprovedeno je istraživanje nad deinstitutionalizovanim korisnicima doma za odrasle osobe u Novom Bečeju. Dom broji oko 400 korisnika, a pri usluzi Stanovanje uz podršku nalaze osobe sa psihijatrijskim dijagnozama koje su procenjene kao da poseduju najveći stepen samostalnosti. U svrhu istraživanja, ispitano je 28 korisnika ove usluge. Korisnicima je podeljen upitnik koji evaluira stepen zadovoljstva uslovima i životom, integrisanosti u društvenu zajednicu, podrškom koju primaju od osoblja, privatnost, slobodu i samostalnost. Glavni metod obrade rezultata bio je izračunavanje procenata zbog malog uzorka, ali korišćena je i regresija koja bi pokazivala uticaj opažene podrške od strane osoblja na osećanje integrisanosti u društvenu zajednicu. Najveći procenat korisnika izjasnilo se da su se uslovi života poboljšali u odnosu na smeštaj u instituciji i da imaju više privatnosti. Regresioni učinak pokazao je donekle ulogu podrške osoblja na zadovoljstvo životom i integrisanost ispitanika u zajednicu, iako ne statistički značajnu, zbog pomenutog problema malog uzorka ispitanika. Kvalitativnom analizom dobijeno je da su najveće zamerke vezane su za količinu hrane i poštovanje pravila nepušenja u kući. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je stepen svih sedam ispitanih pokazatelja opravdanosti deinstitutionalizacije na visokom nivou i daju podstrek da se ovaj način ukazivanja podrške osobama sa mentalnim teškoćama, u najmanju ruku, produži, ali i ukazuje na segmente koje zavise od osoblja i institucije, kao i od većih instanci, koje bi trebalo poboljšati.

Ključne reči: deinstitutionalizacija; osobe sa psihičkim smetnjama; zadovoljstvo; podrška; integrisanost u društvenu zajednicu

UTICAJ OSOBINA LIČNOSTI NA KORIŠTENJE PSIHOAKTIVNIH SUPSTANCI

Amela Bilić

JZU Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona, amela_bilic@hotmail.com

Amir Čustović

JZU Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona, custovic.zavod@gmail.com

Meliha Brdarević-Šikić

JZU Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona, melihabrdarevic@gmail.com

Mirnes Telalović

JZU Zavod za bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona, mirnestelalovic@yahoo.com

Upotreba psihoaktivnih supstanci od strane adolescenata jedan je od ozbiljnijih problema modernog društva. Upotreba psihoaktivnih supstanci među adolescentima utiče na čitavo društvo i prijeto da izazove trajnu nestabilnost društva. Ovaj rad se bavi o uticaju osobina ličnosti na korištenje supstanci među učenicima. Istraživanje je sprovedeno 2017. godine u aprilu/maju, među učenicima srednjih škola u Zenici. Po 30% ispitanika bili su učenici Stručne škole i učenici Tehničke škole. Po 20% ispitanika bili su učenici Mješovite škole i Gimnazije. U radu je istraživano korištenje psihoaktivnih supstanci i uticaj osobina ličnosti među učenicima. Od instrumenata korišteni su: upitnik o psihoaktivnim supstancama i Petofaktorski upitnik ličnosti-BF. Od metoda je korišten survey istraživački metod i metoda teorijske analize. Varijable u ovom radu su činile: psihoaktivne supstance, osobine ličnosti. Istraživanjem smo dobili da mladi ne konzumiraju značajno psihoaktivne supstance. Prosječna vrijednost na našem uzorku iznosila je $M=27,7$ ($SD=34,4$), što predstavlja nisku prosječnu vrijednost.

Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna negativna korelacija između korištenja psihoaktivnih supstanci i ugodnosti ($-0,199$), što znači da osobe sa većim stepenom ugodnosti manje koriste supstance. Također je dobijena statistički značajna negativna korelacija između korištenja supstanci i savjesnosti ($-0,227$), što znači da osobe koje su više savjesne manje koriste psihoaktivne supstance. Dobijena je statistički značajna korelacija između korištenja supstanci i otvorenosti ($-0,191$), što znači da osobe koje su više otvorene manje koriste supstance. Tri od pet mjerenih osobina ličnosti su povezane sa korištenjem supstanci te na osnovu tih rezultata možemo zaključiti da postoji statistički značajna povezanost.

Ispitanici u korištenju psihoaktivnih supstanci značajno se razlikuju obzirom na stepen savjesnosti i ugodnosti. U ovom slučaju rezultati potvrđuju da je $p<0,05$ što znači da postoji statistički značajna razlika u korištenju supstanci obzirom na savjesnost ispitanika, gdje više supstance koriste ispitanici sa niskom savjesnosti. Rezultati Mann-Whitney U testa potvrđuju da je $p<0,05$ što znači da postoji statistički značajna razlika u korištenju psihoaktivnih supstanci obzirom na ugodnost, gdje ispitanici sa niskom ugodnosti više koriste supstance. Rad može biti od koristi za mentalno zdravlje mladih, roditeljima, profesorima kako bi spriječili nažalost što veću prisutnost psihoaktivnih supstanci i dobjeli boljim rezultatima narednim istraživanjima.

Ključne reči: psihoaktivne supstance, ličnost, adolescencija.

STRUKTURALNA INVARIJATOST UPITNIKA POSVEĆENOSTI I AKCIJE AAQ-II: TRAŽENJE PSIHOLOŠKE POMOĆI I ŠTA TAČNO PSIHOLOŠKA FLEKSIBILNOST IMA S TIM

Igor Krnetić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, Bosna i Hercegovina,

igor.krnetic1@gmail.com

Dragan Žuljević

Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkić, Novi Sad, Srbija, drzuljevic@gmail.com

Nikolija Rakočević

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija, nikolijara@yahoo.com

Psihološka fleksibilnost smatra se ključnim mehanizmom psihološke promene u teorijskom okviru terapije prihvatanja i posvećenosti (ACT). Ona podrazumeva kontakt osobe sa sadašnjim trenutkom, kao i menjanje ili istrajnost u ponašanju u službi izabраних vrednosti i u skladu sa ličnim mogućnostima. Operacionalizaciju ovog konstrukta ponudili su Bond i saradnici 2011. godine, formulišući Upitnik posvećenosti i akcije AAQ-II. Upitnik sadrži 7 stavki sedmostepenog likertovog tipa formulisanih u negativnom smeru, gde viši sumativni skorovi ukazuju na nižu psihološku fleksibilnost ispitanika. Cilj našeg rada bio je proveriti stabilnost latentne strukture prostora merenja datog konstrukta u zavisnosti od toga da li su ispitanici nekada tražili profesionalnu pomoć psihologa ili ne. Studija je obuhvatila 1781 ispitanika od 18 do 80 godina ($M = 30.16$; $SD = 10.31$), od kojih su 54% bili ženskog pola. Ispitanici koji su nekada tražili profesionalnu pomoć psihologa (23%) demonstriraju statistički značajno više skorove na AAQ-II upućujući na niži nivo fleksibilnosti ($t(1779) = 6.87$; $p < .01$; $d = .38$). Originalna jednokomponentna struktura upitnika proverena je višegrupnom konfirmativnom faktorskom analizom. Rezultati upućuju na odsustvo strukturalnih varijacija u ovim poduzoračkim grupama ($\Delta\chi^2 = 7.14$; $p = .31$ za merna opterećenja; $\Delta\chi^2 = 14.23$; $p = .06$ za strukturalnu kovarijansu).

Ključne reči: AAQ-II, psihološka fleksibilnost, traženje profesionalne psihološke pomoći, strukturalna invarijantnost

RELACIJE PSIHOLOŠKE FLEKSIBILNOSTI SA EMOCIONALNOM REGULACIJOM I STRATEGIJAMA PREVLADAVANJA STRESA

Nikolija Rakočević

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija, nikolijara@yahoo.com

Dragan Žuljević

Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, Srbija, drzuljevic@gmail.com

Igor Krnetić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, Bosna i Hercegovina,

igor.krnetic1@gmail.com

Psihološka fleksibilnost smatra se ključnim mehanizmom psihološke promene u teorijskom okviru terapije prihvatanja i posvećenosti (ACT). Porast psihološke fleksibilnosti tokom psihološkog tretmana manifestuje se između ostalog i odustajanjem od disfunkcionalnih strategija emocionalnog i bihavioralnog prevladavanja u korist funkcionalnih. Cilj našeg rada bio je provera relacija psihološke fleksibilnosti merene Upitnikom posvećenosti i akcije AAQ-II sa konstruktima strategija prevladavanja stresa merenih Indikatorom strategija prevladavanja CSI, i stilova emocionalne regulacije merenih Upitnikom afektivnih stilova ASQ. Studija je obuhvatila 1781 ispitanike od 18 do 80 godina ($M = 30.16$; $SD = 10.31$), od kojih su 54% bili ženskog pola. Psihološka fleksibilnost ostvaruje značajne korelacije sa afektivnim stilovima prilagođavanja ($r = -.54$) i tolerisanja ($r = -.33$), ali ne i prikrivanja ($r = .06$), dok od strategija prevladavanja stresa značajno korelira sa izbegavanjem ($r = .41$) i nešto slabije sa rešavanjem problema ($r = -.13$), ali ne i traženjem socijalne podrške ($r = .01$). Navedeni rezultati upućuju na adekvatne relacije pomenutih konstrukata, što je i očekivano budući da se tolerisanje emocionalnih stanja i prilagođavanje na njih smatra sižeom psihološki fleksibilnog odnosa prema emocionalnim sadržajima, dok se bihevioralno izbegavanje po teoretičarima ACT smatra jednim od glavnih uzroka i posledica psihičkih poteškoća ljudi. Niske korelacije sa prikrivanjem i traženjem socijalne podrške očekivane su budući da oba ova konstrukta pretpostavljaju socijalnu interakciju na temu sopstvenih osećanja, što nije u primarnom fokusu ACT pa ni operacionalizacije njenog centralnog konstrukta - psihološke fleksibilnosti.

Ključne reči: psihološka fleksibilnost, stilovi afektivne regulacije, strategije prevladavanja stresa

RELACIJE PSIHOLOŠKE FLEKSIBILNOSTI SA MERAMA SUBJEKTIVNOG BLAGOSTANJA

Dragan Žuljević

Fakultet za pravne i poslovne studije Dr Lazar Vrkatić, Novi Sad, Srbija, drzuljevic@gmail.com

Nikolija Rakočević

Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija, nikolijara@yahoo.com

Igor Krnetić

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, Bosna i Hercegovina,

igor.krnetic1@gmail.com

Budući da se psihološka fleksibilnost smatra ključnim mehanizmom psihološke promene u teorijskom okviru terapije prihvatanja i posvećenosti (ACT), očekivano je da se promena indikatora subjektivnog blagostanja tokom psihološkog tretmana odvija posredstvom promene ovog pretpostavljenog medijacionog konstrukta. Cilj našeg rada bio je da transverzalno proverimo relacije pozitivnih i negativnih indikatora subjektivnog blagostanja i psihološke fleksibilnosti merene Uпитnikom posvećenosti i akcije AAQ-II, koji u suštini operacionalizuje suprotnost psihološkoj fleksibilnosti - psihološku rigidnost. Studija je obuhvatila 1781 ispitanika starosti od 18 do 80 godina ($M = 30.16$; $SD = 10.31$), od kojih su 54% bili ženskog pola. Pored AAQ-II, kao instrumenti za procenu indikatora subjektivnog blagostanja primenjeni su i Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa (DASS-21), Srpski inventar afekta baziran na PANAS-X (SIAB-PANAS), te Skala zadovoljstva životom (SWLS). Psihološka fleksibilnost ostvaruje izvrsne i adekvatne korelacije sa svim merama blagostanja, i to sa depresivnošću ($r = .59$), anksioznošću ($r = .53$), stresom ($r = .55$), zadovoljstvom životom ($r = -.47$), te pozitivnim ($r = -.48$) i negativnim afektom ($r = .64$). Osim na izvrsne pokazatelje konvergentne validnosti operacionalizacije prevoda AAQ-II na srpski jezik, naši rezultati pružaju dodatni argument očekivanju da se konstrukt psihološke fleksibilnosti može smatrati mehanizmom promene u ACT, te ističu neophodnost sprovođenja longitudinalne studije kojom bi se ovakva uloga porasta fleksibilnosti nedvosmisleno evaluirala.

Ključne reči: korelacija, psihološka fleksibilnost, subjektivno blagostanje

ASERTIVNOST UČENIKA UGOSTITELJSKO-TURISTIČKIH SMEROVA

Aleksandra Štrbac

Nacionalna služba za zapošljavanje – Filijala Zrenjanin, savetnik za planiranje karijere,
aleksandra.strbac@nsz.gov.rs

Marija Balkovoj

Nacionalna služba za zapošljavanje – Filijala Novi Sad, savetnik za planiranje karijere

Među oblastima rada u kojima su za uspeh u poslovanju ljudski resursi izuzetno važni je turizam i ugostiteljstvo. Pored stručnih znanja i veštine, odgovarajući profil ličnosti kadrova za rad u ovom sektoru je nezaobilazan. Zahtevi ove profesije koja podrazumeva svakodnevnu kvalitetnu i efikasnu komunikaciju sa gostima i isporuku usluga standardnog kvaliteta su, npr: autentičan poriv za rad sa ljudima, pozitivan stav prema uslužnim delatnostima, pravila ponašanja prema gostu/klijentu, kvalitetno komuniciranje sa gostom/klijentom (doček i ponašanje tokom boravka gosta/klijenta, adekvatan pozdrav, konverzacija, govor tela), i dr. Jedna od komponenti komunikacionih veština je asertivno komuniciranje, obično definisano kao "zausimati se za sebe u socijalnoj situaciji i samopouzdanost se izražavati".

Cilj rada je utvrđivanje nivoa asertivnosti maturanata ugostiteljsko-turističkih smerova, kao budućih zaposlenih „na prvoj liniji“- radnika u neposrednom, svakodnevnom kontaktu sa gostima/klijentima. Za potrebe ovog rada marta 2019.g realizovano je istraživanje nivoa asertivnosti na uzorku od 183 maturanata profila konobar, kuvar i turistički tehničar iz dve srednje škole: 85 učenika iz Ekonomsko-trgovinske škole „Jovan Trajković“ Zrenjanina, i iz Srednje škole „Svetozar Miletić“ iz Novog Sada 98 učenika. Učenici su, potpuno anonimno, popunili upitnik za procenu asertivnosti A-skala (autori:Tovilović, Okanović i Krstić). Rezultati dobijeni primenom A-skale daju uvid u indikatore zdravog, socijalno-adaptiranog i samoprotektivnog ponašanja u interpersonalnim situacijama. Za obradu podataka korišćena je deskriptivna statistička metoda.

Očekivani rezultat bio je da je bar 50% uzorka maturanata visoko i izrazito visoko asertivno. Međutim, izmerena je niska asertivnost na 37% uzorka, prosečno je asertivno 37% maturanata, a poželjan, visok nivo pokazalo je svega 26% učenika.

Ovo istraživanje govori u prilog nužnosti inoviranja plana i programa u srednjim ugostiteljsko-turističkim školama sadržajima koji bi doprineli unapređenju veština komunikacije, a jedan od ključnih sadržaja je asertivni trening.

Ključne reči: turizam i ugostiteljstvo, obrazovanje, asertivnost, veštine komunikacije.

PUBERTET I SLIKA TELA – PROGRAM PODRŠKE DECI ZA ZDRAVO ODRASTANJE

Dragica Jovišević

Institut za javno zdravlje Vojvodine, jovisevic.d@gmail.com

Violeta Popović

Institut za javno zdravlje Vojvodine, violeta.popovic@izjzv.org.rs

Iako relevantne internacionalne zdravstvene organizacije (npr. Regionalna kancelarija Svetske zdravstvene organizacije u Evropi) ističu važnost uvođenja seksualnog obrazovanja u obrazovne sisteme, u Republici Srbiji ne postoji sistemsko rešenje, te se ove teme obrađuju sporadično, oslanjajući se na inicijative pojedinaca.

Rad se bavi prikazom i evaluacijom programa „Razumem šta mi se dešava – podrška edukaciji učenika osnovnoškolskog uzrasta o pubertetu“ koji je osmišljen kako bi motivisao edukatore dece uzrasta 8-10 godina u Novom Sadu i pružio im okvir za rad sa decom na razumevanju i prihvatanju fizičkih i psihosocijalnih promena u pubertetu i adolescenciji, kao i izgradnji pozitivne slike tela.

U okviru programa, osmišljeno je interaktivno edukativno sredstvo „Moje telo“ (šeme tela devojčice i dečaka i stikeri sa promenama u pubertetu), kao i priručnik koji obuhvata teorijski okvir i kurikulum od 2 radionice, svaka u trajanju od 2 školska časa.

Sredstvo „Moje telo“ i prateći priručnik, dostavljeni su osnovnim školama u Novom Sadu, a organizovane su i 4 edukacije edukatora za primenu ovog programa u radu sa učenicima. Edukaciju je pohađalo 54 prosvetnih i 15 zdravstvenih radnika, a održana su i 3 evaluativna sastanka na kojima je 35 prosvetnih radnika izvestilo o rezultatima rada sa učenicima i ocenjivalo celokupan program.

Kao pozitivne aspekte programa edukatori su istakli sveobuhvatnost, jednostavnost primene, jasna uputstva, kreativnost i interaktivnost u radu sa decom. Prema edukatorima, edukativno sredstvo „Moje telo“ podstaklo je učenike na aktivno učešće, pa i one koji u nastavi pokazuju veći stepen zatvorenosti i razjasnilo učeničke nedoumice u vezi sa pubertetom. Predlozi za unapređenje su se odnosili na promenu dinamike sprovođenja radionica (4 radionice u trajanju od jednog školskog časa od kojih bi se 1 održala u 3. razredu, 2 u četvrtom, a poslednja u 5. razredu osnovne škole), kao i osmišljavanje aktivnosti i za učenike uzrasta od 11 do 15 godina koje bi se više fokusirale na psihosocijalne promene u adolescenciji i slici tela.

Možemo zaključiti da je program motivisao edukatore da kroz radionički pristup rade na razumevanju i prihvatanju promena u pubertetu kod dece i pružio im jednostavan i jasan okvir za rad.

U cilju bolje provere efekata koji predloženi program ima na prihvatanje promena u pubertetu kod dece potrebno je sprovesti anketiranje pre i posle sprovođenja programa.

Ključne reči :pubertet, slika tela, zdravstveno vaspitanje

KOGNITIVNA REHABILITACIJA PACIJENATA SA NEUROLOŠKOM ETIOLOGIJOM – PRIKAZ SLUČAJA KOGNITIVNE REHABILITACIJE PACIJENTA SA DISMNESTIČKIM SINDROMOM

Gordana Simić

Zavod za psihofiziološke poremećaje i govornu patologiju, Beograd, goga.simic.ps@gmail.com

Aleksandra Parojčić

Klinika za neurologiju, KCS, parojcicsaska@yahoo.com

Nina Umićević

Zavod za psihofiziološke poremećaje i govornu patologiju, Beograd; ninaumicevic10@gmail.com

Kognitivna, neuropsihološka rehabilitacija podrazumeva rad na sistematskoj konceptualizaciji deklarativnog pamćenja, pažnje i koncentracije, apstraktnog mišljenja, govora, rasuđivanja i ličnosti. Primenom kognitivne rehabilitacije i stimulacije postiže se reorganizacija i ublažavanje kognitivne i afektivne konfuzije kao i ublažavanja i smanjenja stepena zavisnosti od neposrednog i šireg socijalnog okruženja i poboljšanja akademske i radne efikasnosti.

U ovom radu prikazali smo pacijenta sa dismnestičkim sindromom nastalim na terenu autoimunog encefalitisa

Neuropsihološko ispitivanje i ekstenzivna dijagnostička procena ukazale su na težak pad deklarativnog pamćenja u oba modaliteta - verbalnom i vizuelnom sa akutno nastalim potpunim gašenjem tragova pamćenja. Na planu vizuoperceptivnih i vizuokonstruktivnih sposobnosti registrovan je značajan gubitak; govorno-jezičke funkcije su, uglavnom, odgovarale uzrasnim kriterijumima, sa očuvanim spontanom govorom i blagim odstupanjem konfrontacionog imenovanja. Na planu ličnosti i bihevioralnom aspektu dominirala je afektivna destabilizacija, anksiozno-depresivna simptomatologija, negativna samoevaluacija i pesimistično sagledavanje budućnosti.

Pacijent je uključen u program kognitivne i neuropsihološke rehabilitacije u periodu od 6 meseci. Terapijski proces podrazumevao je: rad na stimulaciji, supstituciji i kompenzaciji pojedinačnih kognitivnih disfunkcija sa akcentom na dismnestičkom poremećaju; suportativni individualni psihološki savetodavni tretman u cilju ublažavanja smetnji u domenima afektiviteta i promena ličnosti, te prevencije razvoja psihopatoloških i reakcija u sklopu eventualnog PTSD poremećaja; suportivno, individualno i grupno porodično savetovanje, gde su uključeni roditelji pacijenta u cilju što efikasnije adaptacije, kao i simultano sa prethodnim ciljevima, pospešivanje egzekutivnih funkcija i komunikacije u socijalnom okruženju uključivanjem pacijenta u odgovarajuće terapijske grupe.

Kontrolno neuropsihološko ispitivanje nakon 6 meseci i uporedna analiza pokazuje bolji nalaz na planu neposrednog učenja i pamćenja kao i rekognicije, dok se na planu evokacije ne beleži značajan napredak. Na planu vizuelne memorije, aktuelni nalaz odgovara blagom padu, a što predstavlja poboljšanje u odnosu na inicijalno testiranje. Perzistira prisustvo depresivnih simptoma uz značajnu redukciju u odnosu na prvobitni nalaz.

Ključne reči: kognitivna rehabilitacija, deklarativno pamćenje, egzekutivne funkcije

CIP - Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

159.9(497.11)(048)(0.034.2)

КОНГРЕС психолога Србије (67 ; 2019 ; Златибор)

Психологија у новом добу : изазови (ре)humanizације
[Elektronski izvor] : knjiga rezimea / 67. Naučno-stručni skup
Kongres psihologa [Srbije], Zlatibor, 22-25. maj 2019. ;
[organizator skupa Društvo psihologa Srbije]. - Beograd :
Društvo psihologa Srbije, 2019 (Beograd : Centar za
primenjenu psihologiju). - 1 elektronski optički disk (CD-
ROM) ; 12 cm

Sistemska zahtevi: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovne strane
dokumenta. - Tiraž 350.

ISBN 978-86-89377-37-8

a) Психологија -- Србија -- Апстракти

COBISS.SR-ID 276409356